Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.
NAJER FOLKSBLAT פרייז 35 גראָשען
הײנט 16 זײטען.

נייער פאלקסבלאט

אומפארטייאישע פאליטיש-געזעלשאפטליכע טאג-צייטונג

Nr. 255/1550 | Łódź, Piątek 2 listopada 1928 r. | זעקסטער יאהרגאנג | לאדז, פרייטאג, יט מרחשון תרפ"ט | Nr. 255/1550

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 24-71. | אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע: לאדז, פיעטריקאווער 21, טעל. 24-71

צוליב'ן טויט פון חבר

ביינוש מיכאלעוויטש

קומען פאר 2 גרויסע טרויער-אקאדעמיעס

1) שבת, דעם 3 נאָוועמבער, 10 אין דער פריה אין פילהארמאניע-זאל, נארוטאָוויטשא 20
2) " " " " 6 אָוועגד אין ענגלישען זאַל, אַלטע 1-טער מאַי 2.
בילעטען בעקומט מען היינט א גאנצען טאָג אין ארבייטער-רעסטאראַן פאָלודניאָווא 20, מאָרגען — ביים איינגאַנג.
לאדזער קאמיטעט פון „בונד"
לאדזער קאמיטעט פון י. ב. „צוקונפט.

בעקאַנטמאַכונג.

דערמיט מאַכען מיר בעקאַנט דאס ג' פובליקום דאס מיר האבען איבערגענומען

די אפטייק אויף פלאַץ-קאשטשעלני 8

די אפטייק איז פערזעהען מיט אין- און אויסלענדישע מעדיקאמענטען, מינע-ראַל-וואַסער און באַנדאַזשען.
מיר עמפפעהלען זיך
מיט אַכטונג
Kohn i Fajneman Plac-Kościelny 8
telefon 75-99

יודישע פאלקס-באנק

(אנגעשלאסען אין קאאפעראַטיווען פערבאנד אין ווארשא)
גלובנא 41, טעל. 78-26

די באנק ערלעדיגט אלע באַנקאווע אפעראַציעס,

ווי: דיסקאנטא, הלוואות, אינקאסעס, פרעמירטע אפ-שפארונגען, פראכטען א. אז. וו. צו ביליגע פרייזען.
די אינקאַסעס ווערען אין דעם זעלבען טאָג פון איינקאַסירען אויסגעצאָהלט.

Staromiejska Kasa Ludowa w Łodzi

Spółdz. z ogr. odp.
Plac Kościelny 6

מאכט בעקאנט, אַז זי האט אנגעהויבען די טעטיגקייט און נעהמט אן מיטגלידער, גיט ארויס הלוואות, מאַכט דיסקאנטא'ס און אַוואנסען אויף אינקאַסאס, ערלעדיגט אַלע באַנק-אפעראַציעס ווי: אינקאַסעס, געלד-איבער-ווייזו. נען א.ד.גל. אויף אַלע שטעט אין פוילען ביליג און שנעל

איינגעפלאסענע געלדער פון אינקאסאס ווערען אויסגעצאהלט דעמזעלבען טאג.

Dr. med.
L. Pikielny
אוראָלאג
ספעציעל ארצט פאַר נירען בלאָזען- און האַרן-קראַנק.
NAWROT 8
tel. 19-90
עמפפאַנגט פון 4 — 7 אָוו.

Dr. med.
BRAUN
וואוינט יעצט
6-טען שערפיען 1
(בענעדיקטאַ) טעל. 40-26
ספעציאל-ארצט פאַר הויט- און וועגערישע קראַנקהייטען און מענער - שוועכע נעמט אָן פון 9—11 פריה און פון 5 ביז 8 אָוועגד.

Dr. HELLER
ספעציאַליסט פאַר הויט- און ווענערישע קראַנקהייטען
2 נאַווראָט 2
נעמט אָן ביז 10 פריה, 1—2 און פון 4—8 אָוו. פאַר פרויען ספעציעל פון 4 - 5 נאָכמיטאָג. פאַר אונבעמיטעלטע לעקטשניצע-פרייזען.
צוריקגעקעהרט.

Dr.
J. POLAKOW
קינדער-קראַנקהייטען
מאנטאנטינער 37a
טעל. 39-75.
צוריקגעקעהרט
נעהמט אָן אין דער לעקשניצע אויף נייערס מאַרק (פעטרוקאָ-ווער 294) פון 2 ביז $3^{1}/_{2}$ נאָכמ. און דערהיים פון $3^{1}/_{2}$—5 נאָכמ.

מיר דריקען אויס אונזער הערצליכען דאנק דעם ה'

ד"ר גזשעגארזש ראָזענבערג גדאנסקא 44
ווי דעם ה' פעלדשער ל. ברעגמאַן קילמע 28

פאַר זייער אונערמידליכער ארבייט ביים אויסקורירען פון א געפעהרליכע קראַנקהייט אונזער פערוואַלטונגס מיטגליד ר' בעריל שטאַרק מארישינער 18
די פערוואלטונג און די מתפללים פון די חברה **גמילת חסד**
קילמא 15.

קליינהענדלער-פעראיין אויף דער שטאָט לאדז, פעטריקאווער 6
זונטאָג, ד. 4-טען נאָוו. ד. י., 6 א זייגער אָוועגד קומט פאָר א גרויסע

פערזאַמלונג פון אַלע קליינהענדלער

עס וועט בעטראַכט ווערען פאָלגענדע פונקטען: 1) ריטשאַרט-שטייער; 2) גרינדען א באַנק; 3) שעולענגערען; דעם האנדעל אויף 2 שעה שבת אָוועגד.
2229
מען בעט אין אייגענעם אינטערעס צו קומען פינקטליך.
די פערוואַלטונג.

שוסטער-צעך אין לאדז זאַבאדניאַ 66

אַכטונג, שוסטער-מייסטער אין לאדז!

אַלע שוסטער-מייסטער ווערען אויפגעפאָדערט צו קומען אין משך פון דער וואָך זונטאָג, דעם 4/XI ד. י. און מיטוואָך, דעם 7/XI ד. י., פינקטליך 8 א זייגער אָוועגד אין לאָקאַל פון שוסטער-צעך, זאַבאָדניאַ 66

וועגען איינשרייבונגען אין צעך

די אַלע, וועלכע וועלען נישט פיגורירען אין דער צעך-ליסטע, פערלירען דאָס רעכט צו פיהרען א ווערקשטעל.
די פערוואַלטונג.

האַנטווערקער-פעראיין, אגראדאווע 9

שבת, דעם 3-טען נאוועמבער קומט פאָר
10 פריה — קאנפערענץ פון דאַמען- און מענער-מאַגאַזין-קאמיסיעס
" — — — — — — — — — — פערזאַמלונג פון קירזשנער
3 נאָכמיטאג — — פערזאַמלונג פון מענער-פריוואַט-שניידער
3 " — — " דאַמען-פריוואַט-שניידער
3 " — — " בעשטעלטע שוסטער
7 אָוועגד — — " טישלער, טאַפּעצירער, דרעכסלער
7 " — — " אַלע צווייגען פון מענער-מאַגאַזין.
די פערוואַלטונג.

זונטאָג, ד. 4 נאָוועמבער, 12 א זייגער מיטאָג, קומט פאָר אויפ'ן בית-החיים די ענטהילונג פון דער מצבה פון אונזער אונפערגעסליכען

נ"ע ד"ר נחום עפשטיין

צו וועלכער אַלע קרובים, פריינד און בעקאַנטע ווערען געבעטען צו קומען.
די פאַמיליע.

דער ווינטער-סעזאָן פון
קאַפע-רעסטאראַן
„BRISTOL"
פעטריקאווער 30, טעל. 91-25.
איז ערעפענט געוואָרען. ס'איז ספעציעל אנגאזשירט געוואָרען דער בעריהמ-טער רוסישער ארקעסטער „SŁAWIANKA"
וועלכער וועט אויספיהרען געזאַנגען און פערשידענע ראָמאַנסען.
טעגליך קאָנצערט פון 7.30 ביז 12 א זייגער ביינאַכט, שבת און זונטאָג פון 6 א זייגער אָוונד ביז 12 א זייגער ביינאַכט.
גלייכצייטיג עמפפעהלט דער אויבענדערמאָהנטער גוט-בעקאַנטער קאַפע-רעסטאָראַן איהרע געשמאַקע שפייזען.
דער בופעט איז פערזעהען מיט קאַלטע און וואַרימע מאכלים. עמפפעהלענדיג זיך דעם געעהרטען פובליקום, פערבלייב איך
די פרייזען פון די שפייזען זענען נישט געהעכערט. מיט אכטונג
אינהאַבער: ה. בערנהיים.

מזל טוב!!!
לאָסען
צו דער 1. קלאַס 18. פוילישע מלוכה לאָטעריע זענען שוין ביי אונז צו בעקומען
הויפט-געווינס 750.000 זלאָטעס
די אַלגעמיינע סומע פון געווינסען בעטרעפען 26,761,600 זל.
יעדער צווייטער לאָס געווינט!
פאַר געקויפטע און געוואונענע ביי אונז לאָסען האָבען מיר אויסגעצאָהלט
עטליכע צעהנדליג מיליאָנען זלאָטעס.
דאָס איז דער אויסצוג פון די לעצטע אונזערע געווינסען:

זל.	אויף	זל.	אויף №	זל.	אויף №	זל.	אויף №
275000	40223	50000	72883	15000	102895	10000	30722
250000	18690	50000	61282	15000	75071	10000	102981
200000	57918	40000	110793	10000	16725	10000	12486
150000	19602	40000	86444	10000	46052	10000	41330
100000	28583	35000	33368	10000	45027	10000	75978
100000	16436	25000	37235	10000	44350	10000	52015
100000	13994	25000	27700	10000	39582	5000	22152
100000	88858	25000	20045	10000	6876	5000	18415
75000	10551	25000	19223	10000	3342	5000	26770
50000	40947	25000	90882	10000	46101	5000	23812
50000	47008	15000	654	10000	15056	5000	70050
50000	26338	15000	105269	10000	95709	5000	44199

א. ז. וו. א. ז. וו. א. ז. וו.

פרייזען	1/1	1/2	1/4
	40 זל.	20 זל.	10 זל.

דאָס זענען אונזערע מזל'דיגע אַדרעסען:
E. Lichtenstein
CENTRALA KOLEKTURY:
Warszawa, Marszałkowska 146
Łódź, Piotrkowska 72 w (gm. Gr. Hotelu).
די פירמע עקזיסטירט פון 1835 יאָהר.
די בעשטעלונגען פון דער פראָווינץ ווערען ערלעדיגט פינקטליך מיט דער ערשטער פאָסט!
הכסף יענה את הכל!!!
האָסטו געלד האָסטו די וועלט!!

הכרעה.
אין צוזאמענהאַנג מיט דער ידיעה אין „נייעם פאלקסבלאַט", אַז דער ביסקופ טימיניעצקי האָט אויפגעפאָדערט אַרויסצונעהמען דאָס הייליגע בילד פון עקסמיטירטען קראָוויאַרקע פעראיין
אויף פאָלודניאָווא 25
ערקלערט די היגע קוריער ביסקופסקי, אַז די ידיעה שטימט נישט מיט דער ווירקליכקייט, ווייל דער ביסקופ טימינעצקי איז געווען אין רוים און איז ערשט צוריקגעקומען קיין לאָדז דעם 31 טען אָקטאָבער.

אויף גינסטיגע בעדינגונגען!
קינדער-בעטען, שפאַציר-וועגלעך, טאַטראַצען געפּעטע דרוטענע ווי אויך צו האָלץ-בעטען „Patent" דויש מאַס-וואש-מאַשינען און ווינטשאַטשקעס אַמבולאַנסען
אין פאַבריקס-לאַגער
"DOBROPOL" Łódź
Piotrkowska 73 w podworzu

אכטונג!!!
פליישער-ארבייטער פון דער פראווינץ!
קומט נישט קיין לאָדז!
די לאָדזער פליישער-ארבייטער שטרייקען שוין 3 וואכען פאר זייערע גערעכטע פאָדערונגען.
די פערוואלטונג
פון פראפעסיאָנעלען ארבייטער-פעראיין אין דער פלייש-אינדוסטריע אין לאָדז.

אַ לעהרערין
אַ גוטע פעדאַגאָגין ערטיילט אונטעררכט אין יודישער, פוילישער און דייטשער, שפּראַכען פאַר ערוואַקסענע צו ביליגע פרייזען 769
לאַסמאַן בזשעזשינער 15

Dr. med.
H. Gutsztadt
ספעצ.-ארצט פאַר אַקושער און פרויען-קראַנקהייטען
צעגעלניאַנא 23
Zachodnia **62** tel. 29-52
נעמט-אָן פון 4—7 אָוונד.
אין לעטשניצע „סאַניטאַס"
צעגעלניאַנאַ 29 פון 6—8 אָוו

צו דער חתונה פון פרל.
ראזאליא פאמעראנץ
מיט ה' אברהם דוד דזשובאַק
גראַטולירען מיר הערצליך און ווינשען פיל גליק
משה טענענבוים און פרוי
מאנעס קערש ערג און פרוי
שמואל נודעלמאַן און פרוי
יודעל אושעגאָווסקי.

Z intencji zaręczyn ukochanej siostry mojej
p. **Geni Herszlikowiczówny**
z p. **Sałkiem Ligorskim**
życzę wiele szczęścia i różowej przyszłości
Brat Heniek Herszlikowicz z Żoną.

Z intencji zaręczyn kochanej siostry mojej
p. **GUCI KINRYSÓWNY**
z p. **DAWIDEM KAŁMAJEREM**
życzy wiele szczęścia i różowej przyszłości
Pola Kinrysówna

Ż intencji zaręczyn p.
LEONA OFMANA
z p. **SALĄ FAJNGELDÓWNĄ**
życzymy wiele szczęścia i różowej przyszłości.
Regina Goldsztajnowa,
Josek Goldstein,
Lola Feldmanówna,
Markus Feldman.
2238

צו דער פערלאָבונג פון מיין צוקונפטיגען שוואָגער
ה' חיים לייב באנאווסקי (טאָמאשאָוו)
מיט פרל. רעגינא וואלדמאַן
גראַטולירען הערצליך און ווינשען אַ גליקליכע צוקונפט
אבראַם גאָווינסקי
און בינה באנאווסקי

מזל-טוב
ווינשען מיר אונזער געעהרטען פרעזעס ה'
אבע רובינאָוויטש און פרוי
צו דער חתונה פון זייער טאָכטער
טויבע מיט ה' ב. גראַבניאַק
די פערוואלטונג
בלעכער-מייסטער-פעראיין אין לאָדז.

Z intencji zaręczyn siostry i kuzynki naszej
Sali Fajngoldówny
z p. **Leonem Ofmanem**
życzymy świetnej przyszłości
Heniek Fajngold.
Heniek Ofman

מזל-טוב
ווינשען מיר אונזער ג' פערוואלטונגס מיטגליד ה'
יצחק שווידערסקי און פרוי
צו דער חתונה פון זייער זוהן יוסף
די פערוואלטונג פון
בלעכער-מייסטער-פעראיין אין לאָדז.

אַ הערצליכען מזל-טוב צו דער פערלאָבונג פון מיין קוזינע
פרל. ציביה זאנענבערג לאָדז
מיט ה' קלמן זיסער אָזאָרקאָוו
ווינש איך אַ גליקליכע און צופרידענע צוקונפט
הילל גייגאַרטען

אַ הארציגען
בלייבט געזונד!
ווינש איך מיין פאַמיליע, פריינד און בעקאַנטע צו מיין אָפּפאָהרען קיין אַמעריקע, זונטאָג, ד. 4. ד. ה. 7 אינאָווענד מיט דער וואַרשאָ-ווינער באַהן
שרה אלטע בערעזער.

דאנקזאגונג!
מיר דריקען אויס אונזער איגינסטען דאַנק די פערוואַלטונג פון „אוזדראָוויטקא" ווי אויך די באַרמהערציגע שוועסטער פרל. קירשבוים פאַר זייער גוטער בעהאַנדלונג און אויך מיט זייער איבערגעבענהייט צו אונז. מיט אַכטונג
די פרויען פון
דעם 8-טען סעזאָן

יודישער פראָפ. מאַגאַזין-שניידער-מייסטער-פעראיין, אַלעע 1-טער מאַי 2.
מעלדונג וועגען פאַך-פערזאַמלונגען.
אכטונג מיטגלידער פון פאָלגענדע פאַכען!
דאַמען-מאַגאַזין-שניידער: זונטאַג, דעם 4-טען ה. ח. 8 אַ זייגער אָוונד אַ וויכטיגע פערזאַמלונג, וואָס דאַרף בעשטימען די עקזיסטענץ פון פאַך. אַלע מיטגלידער ווערען אויפגעפאָדערט אונבעדינגט צו קומען.
מאַרינאַרקע-שניידער: שבת, דעם 3-טען ה. ח 7 אָוונד קומט פאַר אַ דרינגענדע פאַך-פערזאַמלונג וועגען פאַך-פראַגען און וועגען פערזיכערונג אין דער קראַנקען-קאַסע.
פאַרלעך-סעקציע: זונטאַג, דעם 4-טען ה. ח. 8 אַ זייגער אין אָוונד אַ פערזאַמלונג וועגען אַנ'אַקציע.
קינדער-גאַרדעראָבען: זונטאַג, דעם 4-טען ה. ח 8 אַ זייגער אין אָוונד די בעשטימטע פאַך-פערזאַמלונג.
קאָלדרע-סעקציע: זונטאַג, דעם 4 טען ה. ח. 7 אַ זייגער אין אָוונד אַ פערזאַמלונג וועגען נאָרמאַליזירען די געשעפטען און אַ בעריכט פון דער פערוואַלטונג.
פאַך-קאָמיסיעס

האַנדווערקער-פעראיין, אגראַדאָוואַ 9.
צו אַלע לאָדזער פריזיער-מייסטער!
זונטאַג, דעם 4-טען נאָוועמבער ד. י., 4 אַ זייגער נאָכמיטאָג קומט פאַר
אַ גרויסע פערזאַמלונג
פון פריזיער-מייסטער!
קיין איינער פון אייך טאָר נישט פעהלען!
2222 די פערוואַלטונג.

בזה הננו משתתפים בצערו הגדול של חברנו, חבר הנשיאות,
חיים צוקרמן על מות עליו
אמו ז"ל
בעבודתך החלוצית, חבר, תמצא תנחומים!
הועד וחברי „החלוץ-המרכזי" בלודז.
2237

אונרוהען אין לעמבערג.

בלוטיגע שלאכטען צווישען פוילישע און אוקראינישע סטודענטען.

לעמבערג, 1 (א.ט.א.) אין דער קאטעדרע „שוו. יור" איז פארגעקומען א גאטעס-דינסט, נאך וועלכעד די אוקראינער, ארויסגעהענדיג פון קאשטשאל, האבען געוואלט מאכען א דעמאנסטראציע: די פאליציי האט געוואלט פונאנדערטרייבען דעם המון, די מאניפעסטאנטען האבען דאן זיך געווארפען אויף דער פאליציי מיט שטעקענס. עס זענען געפאלען איניגע שאסען. פערהאן פערוואונדעטע.

נעבען רוטעני'שען אקאדעמישען הויז אויף סופינסקי גאס, איז געקומען צו א געשלעג. עס זענען געפאלען איניגע שאסען. פאליציי האט אדורכגעפיהרט איינינע ארעסטען. די פערוואונדעטע זענען אפגעפיהרט געווארען אין שפיטאל.

אין דער פערגאנגענע נאכט האבען אומבעקאנטע אויפגעהאנגען א געל-בלאהע פאהן אויפ'ן אוניווערזיטעטס-בנין אויף מארשאלקאווסקא גאס.

דער דענקמאל נאך די געפאלענע בעת דער פערטיידיגונג פון לעמבערג, אין גארטען פון פאליטעכניקום, איז פון אומבעקאנטע בעגאסען געווארען מיט טינט.

לעמבערג, 1 (א.ט.) אין דער פאריגער נאכט האבען אומבעקאנטע געמאכט אזמטערגראבונגען אונטער'ן דענקמאל פון פערטיידיגער פון לעמבערג אין האבען דארט אונטערגעלעגט דינאמיט.

פאר 12 א זייגער בייגאכט האט דער דינאמיט אויפגעריסען. אויפ'ן ארט איז באלד אנגעקומען פאליציי. שפעטער האט א פאליציאנט בעמערקט פון ווייטען צוויי פערדעכטיגע פערזאן. ווען די לעצטע זענען צוגעקומען נעהנטער, האט דער פאליציאנט געפרובט זיי פערהאלטען, אין זעלבען מאמענט האט איינער פון זיי אויסגעשאסען און פערוואונדעט דעם פאליציאנט. נאכדעם זענען ביידע ענטלאפען און אויפ'ן וועג נאך איינינע מאל געשאסען.

דער אויפרייס האט אביסעל בעשעדיגט דעם דענקמאל.

לעמבערג, 1 (טעלעפאניש פון אונזער קארעספאנדענט). אין צוזאמענהאנג מיט דער יאהרצייט פון ערשטען פרוב פון די אוקראינער צו פערכאפען לעמבערג, האבען אומבעקאנטע בעגאסען די פוילישע בעפרייאונגס-דענקמעלער מיט שמוציגקייטען און ביי איין דענקמאל אונטערגעלעגט דינאמיט.

א פאליציאנט האט בעמערקט צוויי פערדעכטיגע פערזאנען און האט זיי בעוואלט פערהאלטען. די פערזאנען האבען דאן געשאסען און פערוואונדעט דעם פאליציאנט. איינעם פון די שיסער איז געלונגען צו פערהאלטען.

פוילישע סטודענטען האבען זיך דערנאך אריינגעריסען אין אוקראינישען קווארטאל, וואו עס איז געקומען צו א בלוטיגער שלאכט מיט אוקראינישע סטודענטען.

פוילישע סטודענטען האבען זיך אויך אריינגעריסען אין רעדאקציע פון „דילא" און דארט דעמאלירט דעם לאקאל.

עס זענען פערהאן א 50—60 פערוואונדעטע פון דער שלאכט צווישען די פוילישע און אוקראינישע סטודענטען.

צווישען די אוקראינער איז אויסגעפיהרט געווארען א סך ארעסטען.

צוזאמענפאהר פון פ. פ. ס.

ראדאם, 1. (טעלעפאניש פון אונזער קארעספאנדענט) היינט האט זיך דא געעפענט דער 21. לאנדעס-צוזאמענפאהר פון די פ.פ.ס.

צום צוזאמענפאהר זענען געקומען א גרויסע צאהל דעלעגאטען צווישען זיי פ.פ.ס.'ישע דעפוטאטען און סענאטארען.

דעם צוזאמענפאהר האט געעפענט דעפ. דיאמענד, נאכדעם האבען זיך אנגעהויבען די בעגריסונגען פון די פארשטעהער פון אויסלענדישע סאציאליסטישע פארטייען.

אין נאמען פון דער עסטרייכישער סאציאל-דעמאקראטישער פארטיי און פון סאציאליסטישען אינטערנאציאנאל האט בעגריסט דער סעקרעטאר פון 2-טען אינטערנאציאנאל פרידריך אדלער.

דעם ערשטען פאליטישען רעפעראט האט געהאלטען דעפ. בארליצקי, וועלכער האט צווישען אנדערע אנגעוויזען אויפ'ן שטארקען קריזיס, וואס הערשט אין דער פארטיי צוליב פערשידענע סבות און האט אויסגעדריקט די האפנונג, אז דער צוזאמענפאהר וועט ליגרערן דעם קריזיס.

מיט'ן דאזיגען רעפעראט האט זיך געענדיגט די ערשטע זיצונג פון צוזאמענפאהר.

דער המשך קומט פאר מארגען (היינט) אין סאסנאוויץ.

צוזאמענפאהר פון די פ. פ. ס.
(רעוואלוציאנערע פראקציע)

קאטאוויץ, 1. (טעלעפאניש פון אונזער קארעספאנדענט) דא האט זיך געעפענט דער צוזאמענפאהר פון די פ.פ.ס.-רעוואלוציאנער פראקציע.

עס זענען אנגעקומען רעפעשען פון סיים-מארשאלעק דאשינסקי און סענ. ליטאנאווסקי.

מיניסטער מאראטשעווסקי האט גערעדט וועגען דער שפאלטונג און אנגעוויזען אויף די סבות פאר וואס די פ.פ.ס. זענען אריין אין דער קאאליציע-רעגירונג אין יאהר 1925 און פאר וואס זיי זענען אריין אין פילסודסקים קאבינעט.

15 טויזענד יודען אין לעטלאנד דראהט צו פערליערען זייער פרנסה

ריגא, 1. (טעלעגראפיש דורך יט"א) די רעגירונג האט ארויסגעגעבען א פעראָרדנונג, וועלכע פערווערט אלע שטאטלאזע צו פערנעהמען זיך מיט האנדעל אהן אנ'ערלויבניש פון אינערן-מיניסטעריום, די דאזיגע פעראָרדנונג טרעפט 15 טויזענד יודען, וועלכע ס'דראהט צו בלייבען אהן פרנסה.

די לויה פון ב. מיכאלעוויטש.

ווארשא, 1. (טעלעפאניש פון אונזער ספעציעלען שליח) די לויה פון בעליבטען ארבייטער-טוער און שריפטשטעלער ב. מיכאלעוויטש, איז מיט איהר אימפאזאנטקייט איבערגעשטיגען אלע פאראויסזעהונגען.

שוין פון גאנץ פריה האבען זיך פארן לאקאל אויף פשעיאזד 9, וואו ס'איז געלעגען דער פערשטארבענער, אנגעהויבען צונויפצוזאמלען מאסען-ארבייטער. פון דער פראווינץ זענען אנגעקומען ספעציעלע אויטאס, וועלכע האבען געבראכט די דעלעגאציעס און קרענץ, דערונטער 6 אויטאבוסען פון לאדז.

די אנגעקומענע פון פראווינץ זענען אין א לאנגע רייהע אריינגעלאזט געווארען אין דעם טויטען זאל, וואו עס איז געלעגען דער געשטארבענער און זיך צום לעצטען מאל געזעגענט מיט זייער פיהרער. א סך פון די, וואס קוקען אן דאס געלע טויטע פנים פון פערשטארבענעם וויינען הויך אויפ'ן קול, מאנכע בלייבען שטעהן מאכטלאז, ווי צום חלשן, די ארדנערס כאפען אונטער די פערחלשטע און פיהרען זיי אריין אין א צווייט צימער, וואו מ'מונטערט זיי אפ.

אויפ'ן גאנצען פשעיאזד, ווערט, וואס וויטער אלץ ענגער פון די אנקומענדע דעלעגאציעס און מלוים. עס ווערען באלד פול אויך די דערנעבענע גאסען, ווי נאוואליפיע, דלוגא, מילנע א. אנד.

10 א זייגער הויבט זיך אן דאס פארמירען דעם צוג, עס ווערען אויסגעשטעלט די דעלעגאציעס מיט זייערע קרענץ, א ים פערשידענפארביגע בלומען, הויטע לענטעס, עס רוקען זיך פאראויס רייה נאך רייה, די קרענץ מיט די דעלעגאציעס, 700 קרענץ מיט דעלעגאציעס נעמען אנטייל אין דער לויה. איבער הונדערט ארטיגע בונדישע ארגאניזאציעס זענען פערטרעטען אין דעם צוג און כמעט אלע אפטיילונגען פון דער שול-ארגאניזאציע, אהן א צאהל פעהנער פון די ווארשאווער בונדישע ארגאניזאציעס, פראפ. פעראיינען און פון דער פראווינץ.

פונקט 11 א זייגער ריהרט דער רויזנער צוג, צום ערשטען נעהען די דעלעגאציעס מיט די קרענץ, נישט ווייט פון ארון געהט א דעלעגאציע פון ווארשאווער קהלה-פערוואלטונג מיט א גרויסען קראנץ, אין דער שפיץ פון דער דעלעגאציע געהט דער קהלה-פרעזעס ה' פארבשטיין. עס געהען דעלעגאציעס פון אלע סאציאליסטישע ארגאניזאציעס, פון לינקע און רעכטע „פועלי ציון", פון די „אונזער אפהענגיגע", פון צענטראל-קאמיטעט פון פ.פ.ס. און פון דער לאדזשער פעפעסישער ארגאניזאציע. די דייטשע סאציאליסטען זענען אויך פערטרעטען מיט צוויי דעלעגאציעס פון צענטראלער פארטיי-ליטונג און פון דער לאדזשער ארגאניזאציע.

נאכ'ן ארון פון נפטר געהען דער צענטראל-קאמיטעט פון בונד, די רעדאקציע „פאלקסצייטונג", ווארשאווער קאמיטעט פון „בונד", ווארשאווער יוגענד-קאמיטעט און ווייטער געהען דריי דעלעגאציעס מיט קרענץ פון דער ליטעראטען-משפחה. א דעלעגאציע פון ליטעראטען און זשורנאליסטען פעראיין מיט'ן פרעזעס פון פעראיין, דיבטער סעגאלאוויטש אין דער שפיץ. און דער דעלעגאציע פון זשורנאליסטען-סינדיקאט געהט ד"ר גאטליב און האט א דעלעגאציע פון „פען"-קלוב. דעלעגאציעס פון ארטיסטען-פעראיין, ווילנער טרופע און אנד.

דער מארשרוט פון דער לויה איז געוועזען פון פשעיאזד דורך נאוואליפיע, קארמעליצקא, סמאטשא און גענשא. די אלע גאסען וואו דער לויה-צוג איז דורכגעגאנגען זענען פון ביידע זייטען ביז דער שפאלער פון די ארדנער געוועזען פול געפאקט מיט מענשען. די באלקאנען פענסטער, דעכער און אפילו לאמטערן-סלופעס זענען געוועזען גערירכט בעזעצט מיט נייגעריגע. די גאנצע ווארשאווער ארימקייט פון יענער געגענד איז ארויס אפגעבען דעם לעצטען כבוד דעם פערשטארבענעם. שטילשווייגנדער און מיט יראת הכבוד האבען זיי זיך צוגעקוקט צו דעם לאנגען צוג, וועלכע האט זיך געצויגען איינינע שעה. אויף סמאטשע גאס האט מען אויף באלקאנען און פענסטער ארויסגעהאנגען שווארצע טיכער מיט איינאונאיינציגער אויפשריפט: „כבוד".

דורך דעם גאנצען וועג איז אונערגיץ די ארדנונג נישט געשטערט געווארען. לאנג שפאלערען פון ארדנער האבען פון ביידע זייטען געבילדעט א טויער דורך וועלכען ס'איז געגאנגען די לויה. דער צוג איז געווען גראנדיעז און אימפאזאנט און לויט ווי מ'שאצט אפ זאל זיך אין דער לויה האבען בעטיילינט ביז פופציג טויזענד מאן.

אויפ'ן בית-עולם זענען אריינגעלאזט געווארען אלע בעטייליגטע אין דער לויה, די קרענץ מיט די פעהנער האבען אין א קרייז ארומגערינגעלט דאס קבר און ווען מ'האט דעם מת אראפגעלאזט אין גרוב האט ראטם. ערליך אנגעהויבען אין נאמען פון צ. ק. פון בונד און פון רעד. „פאלקסצייטונג" רעדען וועגען לעבען און קאמף פון פערשטארבענעם, בעת דער רעדע האט זיך פון צווישען די מלוים געהערט א שלוכצעריי און געוויין.

ווייטער האט גערעדט אין נאמען פון אלע בונדישע דעלעגאציעס דער לאדזשער ראטמאן ליכטענשטיין און פון צענטראל-ראט — ה' ארטור, פון די ווארשאווער שולען האט גערעדט ה' פאט און פון דער צענטראלער שול-ארגאניזאציע — ה' מענדעלסאן.

ס'האבען נאך געראפט קומען ווייטערע רעדעס פון ליטעראטען און זשורנאליסטען-פעראיין און פון אנדערע קערפערשאפטען, נאר דער אונגעהויערער געדראנג, וועלכער האט אנגענומען א קאטאסטראפאלען כאראקטער האט געצוואונגען דעם לויה-קאמיטעט איבערצורייסען די ווייטערע רעדעס די דעלעגאציעס מיט די קרענץ האבען בלויז פערביי-מאשירט און אוועקגעלעגט די קרענץ אויף דעם פריש אנגעשאטענעם קבר.

לאנגזאם הייבט זיך אן דער עולם פונאנדערגעהען, די יוגענד-ארגאניזאציעס מיט אויפגעהויבענע פאהנען נעהן ארויס זינגענדיג ארבייטער-לידער. דאס בית עולם ווערט ביסלעכווייז אפגעלערט און פון צווישען די קברים שיינט ארויס א ...כער בארג קרענץ מיט פערשידענארטיגע בלומען, דאס איז דער פרישער קבר פון איינעם פון די בעסטע און איידעלסטע מענשען פון אונזער דור.

——=:§:=——

CASINO | CASINO

היינט צום לעצטען מאל!
דער נייעסטער פרעכטיגסטער פוילישער סופער-פילם!

„די געהיימניש פון אלטען דור"
(Tajemnica starego Rodu)

מעכטיגע דראמע אין 12 אקטען, אויפ'ן גרונד פון איבערנעהמענדע ליבעס-איבערלעבענישען, לויט דער אריגינעלער אינסצעניזאציע פון Stefan Kiedrzyński

אין די הויפט-ראלען: די קעניגין פון פוילישען עקראן: JERZY MARR און JADWIGA SMOSARSKA

סימפאנישער ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון ה' לעאן קאנטאר.

אנהויב 4.30 א זייגער נאכמיטאג. | אנהויב 4.30 א זייגער נאכמיטאג.

PRACOWNIA KUŚNIERSKA
M. AMZEL
wznosi puhar za zdrowie i pomyślność młodej pary
p. FRANI GRODANSÓWNY
i p. IGNACEGO WEINBERGA
M. Amzel, J. Amzel, J. Landau, H. Weinberg, M. Samber, G. Borowieckf, J. Neiman.

איבערראשענדע נייעס
פאר דער לאדזער בעפעלקערונג!
נאר צו 1 זלאטי 75 גראשען
נעהם איך אן צו פאסאנירען און איבערארבייטען אלע ארט מענער-, דאמען- און קינדער-קאפעלושען לויט די נייעסטע מאדעלען און פאטאגען. די עלטסטע הוטען ווערען איבערגעארבייט אויף געגנצליך נייע. איהר בעקומט אויך אלע ארט נייע הוטען צו קאנקורענץ-פרייזען. געדענקט די אדרעס א. חיים יערזאלימסקא 4 רוג וואלבארסקא. קומט איבערצייגט אייך

קירזשנער
אויף א היים צו נעמען ארבייט, קאנען זיך מעלדען אין דאמען-קאנפעקציע-מאגאזין ביי גליקסמאן גלובנא 1.

8-ונג בעקער און קאנדיטאר-ארבייטער
שבת, דעם 3/11 ד. י. 10 א זייגער פריה קומט פאר אין פעראיינס-לאקאל (לאגעווניצקא 4)
א פערזאמלונג
אויפ'ן טאג-ארדנונג:
1) וואס לערנט אונז דער לעצטער אלג. שטרייק, 2) דאס פערמאכען די קעלער-בעקערייען און אונזערע אויפגאבען, 3) קראנקען-קאסע. חברים! צוליב דער וויכטיגקייט פון טאג-ארדנונג קומט מאסענווייז און פינקטליך די פערוואלטונג.

Dr. med. H. Lubicz
צעגעלניאנא 43, טעל. 41-32
נעמט אן פון 8-10 און פון 5-8 אווענט.

יונגער מאדערנער שדכן
יעקב פעלדמאן
לאדז,
אלעקסאנדראווסקא 58
אנטרעפען ביז 12 בייטאג.

אל תתהלל ביום מחר!!
כי לא תדע מה ילד יום.
לייג נישט אפ אויף מארגען
נאר, אז דו דארפסט ערלעדיגען סאנדאווע זאכען זאלסטו גלייך קומען צו לויפען אין ביורא
פעטריקאווער 17 הויף 52 זאכאדניא
וואו ס'ווערט ערלעדיגט און געוויסענהאפט געשריבען לויט'ן אוסטאוו עלערליי ביטעס, קלאוזולעס, זאבעזפיעטשעניעס אויף אלע שטעט אין פוילען, אפעלאציעס ציווילנע און הארנע אפאזיציעס, אדוואלאניעס, רעקורסען וועגען דירה אין יורזשאנד-ראזיעמטשי, וועגען פעסטער אין קאמיסאריאט-רזשאנדו און אלע פאליציי-בעצירקען, אקטען אינטערציזיעס, אקטע דארא-וויזנעס, קארנע ספראוועס, ווי אויך איבערזעצונגען אין אלע שפראכען. ספעציאליסט פון שותפות-אקטען.
מיט אכטונג
י. מאנעלא רעכט-קאנסולענט.

פוילישֿ-ליטווישע אונטערהאנדלונגען

פוילישע דעלעגאציע פאהרט קיין קעניגסבערג.

וואַרשא, 1. (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספאָנדענט).

היינט פאָהרט אַרויס קיין קעניגסבערג די פוילישע דעלעגאַציע צו די אונטערהאַנדלונגען מיט ליטע, אין דער שפּיץ פון דער דעלעגאַציע געפינט זיך דער אויסערן־מיניסטער זאַלעסקי. מיט דער דעלעגאַציע פאָהרען מיט קיין קעניגסבערג אַלע עקספּערטען פון באַהן־צאָל, גרענעץ־בּעוועגונג, טעלעפאָן און טעלעגראַף, וועלכע האָבּען אַנטיילגענומען אין די פּריוואַטינע אַרבּייטען פון דער דעלעגאַציע.

דעקלאַראַציע פאַר יודען און ציוניזם

פון דרום-אפריקאַנישע פערזענליכקייטען

קאַפּ־טאַון (דרום־אַפריקע), (יט"א) אין צוזאַמענהאַנג מיט די פייערליכקייטען פון 2־טען נאָוועמבער צום יאָהרצייט פון דער באַלפור־דעקלאַראַציע האָט דער געוועזענער פּרעמיער פון דער דרום־אַפריקאַנער רעגירונג גענעראַל סמוטס, דער יוסטיץ־מיניסטער און די לידערס פון אַלע פּאָליטישע פאַרטייען, אַדמיניסטראַטאָרען פון די פּראָווינצען, רעקטאָרען פון דרום־אַפריקאַנישע אוניווערזיטעטען און די אָנגעזעהענע פּערזענליכקייטען פון דריי קריסטליכע קירכען פערעפענטליכט אַן אַנטוזיאַסטישע דעקלאַראַציע, אין וועלכער זיי דריקען אויס זייער סימפּאַטיע פאַר די יודען און דער ציוניסטישער בּעוועגונג. זיי דריקען אויך אויס זייער צופרידענהייט צו זיין מיטגלידער פון פּראָ־פּאַלעסטינאַ־קאָמיטעט, וועלכער איז איניציאירט געוואָרען דורך קאָלאָנעל קיש, בּעת ער האָט געווילט אין דרום־אַפריקאַ.

אַנ'אַראַבּער געהט איבּער צום יודענטום.

ירושלים, (יט"א) אַ 35־יעהריגער אַראַבּער, טאַהאַר איבּן אַכמער האָט אָנגענומען דאָס יודענטום. די מילה־אָפּעראַציע איז דורכגעפיהרט געוואָרען, און ער האָט בּעקומען דעם נאָמען אַברהם בּן אַברהם.

אויפגעבּויט אַ שוהל

וואס איז פערבּרענט געוואָרען בּעת די פּאַגראָמען.

קישינעוו, (יט"א) די טעג איז אין קאַלאַראַש געלעגט געוואָרען דער גרונדשטיין פון אַ שוהל, וואָס ווערט אויפגעשטעלט אויפ'ן אָרט פון דער אַלטער, וועלכע איז פערבּרענט געוואָרען אין 1903 יאָהר בּעת'ן פּאָגראָם.

בּיי דער פייערונג איז אָנוועזענד געווען דער רבּ־הכּולל פון בּעסאַראַבּיען הרב צירעלסאָן, פאָרשטעהער פון דער מאַכט און שלוחים פון פיל בּעסאַראַבּער קהלות.

Dr. H. WOŁKOWYSKI
צוריקגעקעהרט
— און איבּערגעצויגען אויף —
צעגעלניאַנא 25, טעל. 26-87
ספּעציעל אַרצט פאַר הויט און ווענערישע קראַנקהייטען, מענער־שוואַכע, אַלע אַרט אַנאַליזען, בּעהאַנדלונג מיט קוואַרץ־שטראַהלען.
נעמט אָן פון 8–10 פריה, 12–2 נ.מ. און פון 4–8 אָוו.

לאָקאַוט אין דייטשער מעטאַל-אינדוסטרי

600 טויזענד אַרבּייטער אפּגעשטעלט פון דער אַרבּייט.

בּערלין, 1. (ספּ. טעל.) נאָך די בּעראַטונגען אין אַרבּייטס־מיניסטעריום, וועלכע האָבּען געדויערט אַ גאַנצע נאַכט און וועלכע האָבּען נישט געבּרענגט קיין שום רעזולטאַט, האָט דער אַרבּייטס־מיניסטער אַרויסגעגעבּען זיין רעזיזיע אין קאָנפליקט פון דער מעטאַל־אינדוסטריע. די פערוואַלטונג פון פערבּאַנד פון די אינדוסטריעלער איז אָבּער נישט מסכּים מיט דעם אורטייל און האָט בּעפוילען, אַז אַלע זיינע מיטגלידער זאָלען שליסען די פאַבּריקען, אַזוי־אַרום הויבּט זיך היינט אָן אין גאַנץ איבּער רהיין און אין רוהר־געבּיט אַ גרויסער לאָקאַוט אין דער מעטאַל־אינדוסטריע, דער לאָקאַוט נעהמט אַרום צוויי הונדערט טויזענד אַרבּייטער. צוזאַמען מיט די פאַמיליעס בּלייבּען אָהן מיטלען צום לעבּען אַנ'ערך זעקס הונדערט טויזענד פערזאָן.

אויפרוף פון אונגאַרישען בּילדונגס-מיניסטער

וועגען מילדערען דעם „נומערוס-קלויזוס".

בּודאַפּעשט, 1. (טעלעגראַפיש דורך יט"א) דער אונגאַרישער בּילדונגס־מיניסטער גראַף קלעבּעלסבּערג האָט פערעפענטליכט אַנ'אויפרוף צו די קריסטען, אַז זיי זאָלען מסכּים זיין אויף לינדערען דעם „נומערוס קלאַוזוס". דער מיניסטער שרייבּט, אַז די אַנטיסעמיטישע אַרויסטרעטונגען זענען אַ געוועהר אויף צוריק און שאָרען די אינטערעסען פון דער מלוכה אין אויסלאַנד, עס בּרענגט אויך שאָרען די אונגאַרישע מינדערהייטען אין אויסלאַנד,

„פעסטער לאָיד" שרייבּט, אַז גראַף קלעבּעלסבּערג'ס אויפרוף איז דער ערשטער פּרוב פון אויפריכטיגקייט מצד דער אונגאַרישער רעגירונג. די צייטונג וואונדערט זיך נאָר פאַרוואָס די רעגירונג טרעט נישט אַרויס בּכלל אָפּצושאַפען דעם „נומערוס קלאַוזוס" און פאַרוואָס די רעגירונג קען זיך נישט קיין עצה געבּען מיט 150 כוליגאַניזירענדע סטודענטען.

דער אנטייל פון די יודען

אין די מלוכה-יובּילײ-פייערונגען אין טשעכאָסלאָוואַקײ.

פּראַג, (יט"א) אין די פייערונגען לכּבוד דעם 10־יעהריגען יובּילײ פון דער טשעכאָסלאָוואַקישער רעפּובּליק האָט גענומען אַ בּרייטערען אַנטייל די יודישע בּעפעלקערונג. אין טאָג פון דער יובּילײ־פייערונג זענען אין אַלע שוהלען אין טשעכאָסלאָוואַקײ אָפּגעריכט געוואָרען ספּעציעלע גאָטעס־דינסטען. אין פּרעשבּורג איז אין דער אָנוועזענהייט פון רעגירונגס־פאָרשטעהער פאָרגעקומען די פייערונג פון לעגען דעם גרונד־שטיין פאַר אַ נייעם יודישען שפּיטאָל.

אין פּראַג איז פאָרגעקומען אַ גרויסע פייערונג אין „יודישען פאָלקס־הויז", אָרגאַניזירט דורך דעם סיודישען נאַציאָנאַל־ראַט אין טשעכאָסלאָוואַקײ אַ גרויסע רעדע נעוויידמעט דעם מלוכה־יובּילײ האָט געהאַלטען דער פאָרזיצער פון יודישען נאַציאָנאַל־ראַט ד"ר זינגער. ד"ר זינגער האָט דערמאָהנט די פריינדליכע שטעלונג צו דער יודישער נאַציאָנאַלער בּעוועגונג און צום ציוניזם, וועלכע דער איצטיגער מלוכה־פּרעזידענט האָט אויסגעדריקט נאָך אין יאָהר 1918. מיר יודען — האָט ערקלערט ד"ר זינגער — האָבּען מיט אונזערע בּעשייד'ענע קרעפטען, אָבּער מיט דעם בּעסטען ווילען און ערנסט מיטגעוווירקט דער קאָנסאָלידירונג פון דעם נייעם מלוכה־וועזען, בּלייבּענדיג טרייע היטער פון אונזערע נאַציאָנאַלע מינדערהייטס־רעכט. נישט אַלע אונזערע פאָדערונגען זענען ערפילט געוואָרען — האָט ווייטער ערקלערט ד"ר זינגער — מיר האָבּען אויף זיך געמוזט נעהמען געוויסע לאַסטען אויפ'ן געבּיט פון ערציהונגס־וועזען און סאָציאַלער הילף. קיין זאַך האָט אָבּער נישט ערשיטערט אונזער האָפענונג, אַז אַלע אונזערע פאָדערונגען, וועלכע זענען אַרויסגערוקט אין הסכּם מיט קאָנסטיטוציאָנעל געזיכערטע מינדערהייטס־רעכט וועלען געפינען אַ פערשטענדניש בּיים פאָרטשריטליכען גייסט פון טשעכישען פאָלק".

דעם זעלבּען טאָג האָט אַ דעלעגאַציע פון „יודישען ריכטער־פערבּאַנד" אין טשעכאָסלאָוואַקײ געלעגט אַ קראַנץ בּיים דענקמאָל פון „אומבּעקאַנטען זעלנער".

נייע וואַהל-אָרדינאַציע

פאַר דער שטאָט-פערוואַלטונג פון תּל-אביב

ירושלים, (יט"א) אין אָפיציעלען אָרגאַן פון דער ארץ־ישראל־רעגירונג איז פערעפענטליכט געוואָרען די נייע וואַהל־אָרדינאַציע פאַר דער תּל־אביב'ער שטאָט־פערוואַלטונג, וואָס איז בּעשטימט געוואָרען דורך דער רעגירונג. לויט דער ראָזיגער אָרדינאַציע, וועט דער שטאָט־ראַט בּעשטעהען פון 10—15 מיטגלידער, וואָס וועלען אויסגעוועהלט ווערען אויף אַ צייט פון 3 יאָהר. אַקטיווע וואַהל־רעכט וועלען בּעזיצען אַלע איינוואוינער פון תּל־אביב נישט יונגער פון 21 יאָהר, וואָס וואוינען דאָרט 12 חדשים און צאָהלען שטייערן אין דער הויך פון מינדעסטענס 500 מילס. פּאַסיווע וואַהל־רעכט וועלען בּעזיצען די, וואָס צאָהלען שטייערן אין דער הויך פון נישט ווינציגער ווי 2 פונט. די וואַהלען דאַרפען דורכגעפיהרט ווערען אויף פּראָפּאָרציאָנעלע יסודות.

דער שטאָט־ראַט פון תּל־אביב האָט גלייך נאָך דער פערעפענטליכונג פון דער נייער וואַהל־אָרדינאַציע אָנגענומען אַ שאַרפען פּראָטעסט נעגען דער האַנדלונג פון דער רעגירונג, וועלכע האָט פערעפענטליכט די אָרדינאַציע, נישט רעכענענדיג זיך לגמרי מיט דעם אָרדינאַציע־פּראָיעקט, וואָס איז אויסגעאַרבּייט געוואָרען דורכ'ן שטאָט־ראַט.

אין תּל־אביב איז אויך פאָרגעקומען אַ גרויסער אַרבּייטער־מיטינג מיט'ן אַנטייל פון בּן־גוריון, רמז און קאַפּלאַן, אויף וועלכען עס איז אָנגענומען געוואָרען אַ שאַרפע פּראָטעסט־רעזאָלוציע געגען דער נייער וואַהל־אָרדינאַציע.

Dr. med. STUPEL
.12 Szkolna 12.
ספּעציאַליסט פאַר הויט־, האָר און ווענערישע קראַנקהייטען, מענער־שוואַכע, לישיי און ראָזע, רענטגען־שטראַהלען און קוואַרץ־ליכט, עלעקטרא־טעראַפּיע.
נעהמט אָן פון 6 בּיז 9 אין אָוונד.

די יודישע קרבּנות

בּעת דער ראַטאַסטראָפע מיט'ן סימפּלאָן עקספּרעס

בּוקאַרעשט, (יט"א) בּעת דער קאַטאַסטראָפע, וואָס איז געשעהען מיט'ן סימפּלאָן־עקספּרעס־צוג, וועלכע האָט זיך צוזאַמענגעשטויסען מיט אַ שנעל־צוג, זענען ווי בּעקאַנט, דער'הרג'עט געוואָרען 31 פּערזאָן און 47 זענען פערוואונדעט געוואָרען. כּמעט איין דריטעל פון די טויטע און פערוואונדעטע זענען יודען. צווישען די דער'הרג'עטע געפינט זיך אויך דער טשיקאַגאָער גרויס־אינדוסטריעלער אַרנאָלד עהרליך.

ערעפנונג פון ווינטער-סעזאָן אין בּערלינער ראַבּינער-סעמינאַר

בּערלין, (יט"א). אין בּערלינער ראַבּינער־סעמינאַר איז די טעג פאָרגעקומען די ערעפנונג פון ווינטער־סעמעסטער בּיי דער אָנוועזענהייט פון אַ גרויסער צאָהל געוו. שילער פון סעמינאַר. די ערעפנונגס־רעדע האָט געהאַלטען דער דאָצענט שמואל גרינבּערג אויף דער טעמע „די אורשפּרינגליכע שריפט פון חומש". אין סעמינאַר זענען אָנגענומען געוואָרען צעהן נייע צוהערער, וועלכע בּעזיצען גימנאַזיאַלע מאַטוריטעט־צייגנישען.

אַמעריקאַנער בּעטען שוץ אין א"י.

ירושלים, 1. (טעלעגראַפיש דורך יט"א). דער אַמעריקאַנער הרב הכּולל האָט זיך געווענדעט צום אַמעריקאַנער קאָנסול וועגען בּעשיצען די אַמעריקאַנער בּירגער אין צוזאַמענהאַנג מיט די קלאַגען, וועגען די אונרוהען, וואָס ווערען צוגעגרייט דורך די אַראַבּער.

דער קאָנסול האָט ערקלערט, אַז קיין שום קלאַגען וועגען אונרוהען זענען נאָך צו איהם נישט דערגאַנגען, יעדענפאַלס וועט ער אינטערווענירען וועגען דעם בּיי דער ארץ־ישראל־רעגירונג.

Dr. med. St. Heinrich
POMORSKA 10, TEL. 47-67
ספּעצ. פון אינערליכע און קינדער־קראַנקהייטען
בּעהאַנדלונג מיט קוואַרץ־לאַמפּען־שטראַהלען
צוריקגעקעהרט
נעהמט אָן פון 1–3 נאָכמ. און פון 5–7 אָוונד.

Dr. med. I. WAJNBERG
CEGIELNIANA 47, tel. 26-02
אינערליכע קראַנקהייטען. ספּעציעל פאַר לונגען־און האַרץ־קראַנקהייטען, בּעשטראַהלונגען און קינסטליכע בּערג־זון. אין דערהיים פון 3–5 נאָכמיטאָג.
צוריקגעקעהרט.

Dr. Z. Rakowski
ספּעצ. פאַר אויערען־, נאָז־, האַלז־ און לונגען־קראַנקה.
קאָנסטאַנטינער 9, טעלעפאָן 27-81.
פּערזענלעך פון 12—2 און פון 5—7. נעמט אויך אָן לאַגעוויצע, פּעטריקאַווער 17 פון 10—11 און פון 2—3

יודישער קאַמער־טעאַטער
לייטונג: מ. בּראָדערזאָן.
לעצטע טעג!
„אַררט"
זאַכאָדניאַ 43
היינט 2 פאָרשטעלונגען: אָנהויבּ 8 אָוונד (פּאָפּולערע פּרייזען) און 10 אָוונד
מאָרגען, שבּת, ווערט נישט געשפּילט
„משיח געהט"!...
1. פּראָלאָג
2. משיח געהט!...
3. קהלת
4. קאָרטן (בּאַלעט)
5. שאַ, שטיל
6. שמידען
7. שאַכנע־יאַכנע
8. פּעטש
9. פריילין מייטעל
10. מ'הוליעט
די קאַסע איז אָפען טעגליך פון 6 אָוונד, שבּת פון 1–5 נאָכמיטאָג און פון 7 אין אָוונד.
הנחה בּילעטען גילטיג מאָנטאָג, דינסטאָג, מיטוואָך און דאָנערשטאָג.

אַלע
האָבּען זיך שוין איבּערצייגט, אַז די
בּיליגסטע און רעעלסטע
פּערפומעריע
— איז נאָר בּיי —
י. דרוקער
11 זאַוואַדזקאַ 11
טעלעפאָן 92-75.
בּעמערקונג: יעדער קויפער בּעקומט גראַטיס אַ פלעשעל פּערפום
פון דער וועלט־בּעריהמטער פירמע „Fascinatto" Berlin

שטאט און דארף
און דער עקאנאמישער אנטיסעמיטיזם

די סעסיע פון סיים האט זיך געעפענט ביי אנ׳ערנסטע שטימונג פון די דעפוטאטען און אהן די געוועהנליכע לייזענשאפטען, וועלכע מיר זענען געוואוינט צו זעהען אין אונזער פארלאמענט, בעזונדערס נאך לאנגע הפסקות פון די זיצונגען. דער הויפט־אינטערעס פון סיים איז געווען געווענדעט צו דער רעדע פון פינאנץ־מיניסטער טשעכאוויטש, וועלכער האט שוין איצט ביי דער ערשטער לעזונג בעגרינדעט דעם נייעם בודזשעט און זיך ארויסגעזאגט אויבערפלעכליך וועגען די נייע פלענער פון דער רעגירונג אויפ׳ן ווירטשאפטליכען געביט. די נייע פלענער פון פינאנץ־מיניסטער קען מען איינטיילען אין 3 גרונד־פונקטען: ערשטענס, דאס אפשאפען פון ביז־איצטיגען פערמעגען־שטייער און פערבייטען איהם אויף א שטענדיגען פערמעגען־שטייער, צווייטענס — העכערן דעם גרונד־שטייער און דריטענס — פערקלענערן דעם אומזאץ־שטייער פאר פערשידענע האנדעלס־ און אינדוסטריע־גרופעס. בעגרינדענדיג די נויטיגקייט פון די דאזיגע ענדערונגען האט דער מיניסטער געזאגט, אז ער טוט דאס צוליב דעם, ווייל די בעפעלקערונג איז נישט גלייכמעסיג בעלאסטעט מיט שטייערן, דער גרונד־שטייער איז, למשל, געבליבען אונפערענדערט זייט׳ן יאהר 1924, הגם די פראדוקטען זענען דרייפאכיג געשטיגען.

דער מיניסטער האט ווייטער מודה געווען, אז דער אנטייל פון פערשידענע געזעלשאפטליכע גרופען ביים דעקען די אויסגאבען אויפצוהאלטען די מלוכה זענען נישט גלייכמעסיג און דאס בערעכטיגט אין א געוויסער מאס די פערשידענע קלאגענישען אויף איבערגעלאסטעטע שטייערן, די סיבה דערפון איז די פעהלערהאפטיגקייט פון מאנכע שטייער־געזעצען, א חוץ דער פעהלערהאפטיגקייט אין געזעץ פון פערמעגענס־שטייער האט דער מיניסטער אויך אנגעוויזען, אז די פערשידענע צוגאב־שטייערן פאר די זעלבסטפערוואלטונגען האבען זיך פערענדערט אין א פשוט׳ע מכה פאר דער בעפעלקערונג. ווייטער אין געזעץ וועגען אומזאץ־שטייער, האבען שוין די פערשטעהער פון די שטעט, בעזונדערס דאס יודישע „קאלא" פון לאנגע יאהרען אנגעוויזען אויף די דאזיגע פעהלערהאפטע געזעצען און שטענדיג איז דאס געווען ווי אנ׳ארבעס אין וואנד, די ווירטשאפטליכע פאליטיק האט זיך ביי אונז שטענדיג געשטיצט אויפ׳ן עקאנאמישען אנטיסעמיטיזם; אויף דער רואין פון דער שטעטישער, אדער בעסער געזאגט יודישער, ווירטשאפטליך־שוואכער בעפעלקערונג, האבען די יודישע פארשטעהער שטענדיג אנגעוויזען, אז ס׳האנדעלט זיך נישט וועגען דער פאופעריזאציע פון דער יודישער בעפעלקערונג, נאר וועגען דער טובה פון דער מלוכה, מיט׳ן איבערציהען פון שטייער־שטריקעל ביי די שטעטישע האנדעלס־שיכטען וועלען זיך אונבעדינגט פערמינערען די הכנסות פון דער מלוכה, וואס ברענגט צו זעהר טרויעריגע קאנסעקווענצען, און די מאסגעבענדע ספערען איז מען אבער געווען טויב צו אזעלכע אויספיהרונגען און דער עקאנאמישער אנטיסעמיטיזם איז ווייטער קולטיווירט געווארען.

ערשט איצט ווען די אלגעמיינע בודזשעט־סומע פאר׳ן קומענדיגען יאהר האט דערגרייכט די סומע פון איבער 2 מיליארד מיט 800 מיליאן האט מען זיך ארומגעזעהען, אז אזא סומע וועט זיך פון דער שטעטישער בעפעלקערונג נישט מעהר לאזען אויסקוועטשען און מ׳האט אנגעהויבען מיט איין אויג צו קוקען אויפ׳ן דארף. נאטירליך, האט די רעגירונג דאס געמוזט טון זעהר פארזיכטיג, ווייל זי שטיצט זיך דאך אויף די גרויסע פריצים און גוטס־בעזיצער. אבער די התחלה איז געמאכט געווארען, דער שטעטישער בעפעלקערונג ווערט פערקלענערט דער אומזאץ־שטייער אויפ׳ן חשבון פון דעם פערגרעסערטען גרונד־שטייער פון דארף.

לאנג איז אויך שוין אנגעוויזען געווארען, אז דער בירגער קען זיך כמעט נישט אריענטירען אין פערשידענע צאהלונגס־נאקאזען, וואס ער בעקומט אין פערלויף פון יאהר פון פערשידענע שטייער־אינסטאנצען, ס׳איז אנגעוויזען געווארען, אז דער בירגער דארף בעקומען אנ׳אויפפאדערונג, וועלכע זאל ענטהאלטען אלע שטייערן און די פערשידענע אינסטאנצען זאלען זיך די איינגעצאהלטע סומע פערטיילען, ערשט איצט האט דער מיניסטער טשעכאוויטש פון דער סיים־טריבונע מודה געווען, אז אזא סיסטעם איז דער לייכטער און דארף איינגעפיהרט ווערען. אלע שטייערן, סיי די מלוכה׳שע, סיי די קאמונאלע דארף געברענגט ווערען צו איין סומע אין איין אויפאדערונג.

אין דעם ווייטערדיגען טייל פון זיין רעדע האט דער מיניסטער גערעדט וועגען דעם פאסיווען האנדעלס־בילאנס און שוין צום וויפילסטען מאל ערקלערט, אז די רעגירונג זוכט מיטלען די דאזיגע פלאג צו בעזייטיגען, זעלבסטפערשטענדליך, וואלט געווען זעהר ראטזאם ווען דער מיניסטער זאל די דאזיגע מיטלען קאנקרעט אנווייזען און נישט זיך פערלאזען אויף נסים, די דאזיגע פראגע איז אבער מעהר א פאליטישע, ווי א ווירטשאפטליכע און מיניסטער טשעכאוויטש האט געפונען פאר נויטיג זי צו פערשווייגען.

דער קריזיס אינ׳ם פוילישען האנדעלס־בילאנס קען נישט בעקעמפט ווערען כל־זמן עס וועלען נישט געשלאסען ווערען קיין רעגולער האנדעלס־אפמאכען מיט דייטשלאנד און רוסלאנד, צו די דאזיגע אפמאכען, בעזונדערס צו דעם צווייטען איז אבער נאך זעהר ווייט און די מיניסטארען רעדען דעריבער נישט גערן וועגען די דאזיגע פראגען, אפקומענדיג נאר מיט מליצות.

איבריגענס, איז מיניסטער טשעכאוויטש געווען שטארק אפטימיסטיש וועגען צושטאנד פון אונזער פראדוקציע, וועגען אונזער צאהלונגס־בילאנס און וועגען די וואלוטע־פערהעלטענישען. דער מיניסטער האט אויך אנגעוויזען, אז ס׳זענען פערהאן אזעלכע וואלוטע־רעזערווען, וועלכע קענען פולשטענדיג פערזיכערען די וואלוטע אויפ׳ן פאל ווען די ווירטשאפטליכע קאניונקטור זאל זיך אפילו ענדערען.

נאך איין ענין האט דער מיניסטער דורכגעהענדיג בעריהרט, וועלכער איז אבער א זעהר וויכטיגער פראבלעם פאר דער ווייטערדיגער ווירטשאפטליכער ענטוויקלונג פון לאנד, דער מיניסטער האט געזאגט, אז אין צוזאמענהאנג מיט׳ן שנעלען טעמפא פון ווירטשאפטליכען אויפבוי פון לאנד איז אנ׳אומבעדינגטע נויטווענדיגקייט צו בעקומען אויסלענדישע קרעדיטען, אויב מ׳וויל נישט בלייבען הינטערשטעליג ביים געיעג פון די פעלקער אויפ׳ן ארבייטס־געביט, פון דעם מיניסטער׳ס רייד דארף מען אננעהמען, אז די רעגירונג זוכט הלואות אין אויסלאנד פאר דעם ווירטשאפטליכען אויפבוי פון לאנד, מיר האלטען אויך, אז צוזאמען מיט אנ׳אינטענסיווער ווירטשאפטליכער פאליטיק דארף מען האבען געלד־מיטלען די דאזיגע פאליטיק צו ריכטען אויף די געהעריגע וועגען, דאס איז אבער אלץ געזאגט געווארען, ווען די רעגירונג וועט א סוף מאכען מיט דעם שטייער־איבערשפאנונג פון דעם סאמע אינטענסיווע ווירטשאפטליכען טייל; די אינדוסטריע און האנדעל און וועט אויך מיט׳ן צווייטען אויג א קוק טון אויפ׳ן דארף, כדי פון דארט זאלען אנהויבען אריינפליסען אין די מלוכה־קאסעס די מיטלען אויף אויסצוהאלטען די מלוכה. דעמאלט קען וואקסען אין אויסלאנד דער צוטרוי, וועלכער האלט אן דארט פאר פוילען.

אפשר איז די רעדע פון פינאנץ־מיניסטער, בעת דער ערעפנונג פון דער סיים־סעסיע א סוף צו דעם עקאנאמישען אנטיסעמיטיזם, וועלכער איז געפלעגט געווארען ביי אונז אין לאנד.

י. ד—ן.

דער פאליטישער מאמענט
נייע קאמבינאציעס וועגען די דייטשע ענטשעדיגונג.— אמעריקא האלט די קעשענע פערשלאסען.- די פרעטענציעס פון אונגארן.

דער אין גענף אנגענומענער בעשלוס מכוח רעגולירען די ענטשעדיגונגס־פראגע, וואס שטעהט נאך אלץ אין וועג צו דער פאציפיצירונג פון אייראפע, הויבט אן פערווירקליכט צו ווערען. דער גענעראל־אגענט פאר ענטשעדיגונגען פארקער דזשילבערט האט מיט דעם צוועק בעזוכט אלע אייראפעאישע הויפט־שטעט, און אין פאריז איז מיט זיין אנטייל פארגעקומען א בעראטונג צווישען פראנצויזישען פרעמיער און ענגלישען פינאנץ־קאנצלער.

די פרעסע האט מיט צופרידענהייט קאנסטאטירט, אז אין איינער פון די דאזיגע בעראטונגען האט זיך בעטייליגט אויך דער אמעריקאנישער באנקיר פיערפאנט מארגאן. אייראפע קאן זיך נאך אלץ נישט אפזאגען פאר דער וועניג בעגרינדעטע האפנונג, אז אמעריקע וועט זיך מרחם זיין און וועט מוותר זיין אויף די מלחמה־חובות, אדער וועט זיי כאטש פערקלענערען אויף א העלפט — דעמאלט וואלטען די גרויס־מלוכות אויך ארויסווייזען זייער הויכמוט און וועלען אין דערזעלבער מאס פערקלענערען די ענטשעדיגונגס־חובות פון דייטשלאנד.

אבער רעכענען אויף דער גרויסמוטיגקייט פון אמעריקע קאן מען נישט. דער קינפטיגער פרעזידענט פון די פעראייניגטע שטאטען הערבערט הובער האט מיט דער פולער אפענהערציגקייט ערקלערט, אז וועגען רעדוצירען די חובות פון אייראפע קאן קיין שום רייד נישט זיין: אייראפע קאן, לויט זיין מיינונג, אהן בעזונדערער מיה בעצאהלען איהרע חובות, אפילו אהן די דייטשע ענטשעדיגונגען, בלויז פון די הונדערטער מיליאן דאלארען, וועלכע ס׳לאזען איבער אין אייראפע די אמעריקאנישע טוריסטען.

אייראפע מוז זיך אלוא, —יעדנפאלס ביי דער איצטיגער צייט — פערלאזען אויף איהרע אייגענע כוחות. מעגליך, אז שוין אין די נאהענטסטע וואכען וועט זיך אין בערלין צונויפקומען די עקספערטען־קאמיסיע — ס׳איז נאך נישט בעוואוסט, צי דאס וועלען זיין פארשטעהער פון די רעגירונגען אדער אונאפהענגיגע ספעציאליסטען — וועלכע וועט אויך דארפען פעסטשטעלען די ביז איצט רעטועלהאפטע סומע פון די דייטשע ענטשעדיגונגען און די אופנים פון זייער קאמערציאליזירונג, ד. ה., דער אופן, ווי אזוי צו בעקומען אויף דייטשע וועקסלען א גרויסע הלואה און איבערגעבען זי די זיגערישע מלוכות. אהן ספק וועלען דאס זיין די שווערסטע אונטערהאנדלונגען, וואס זענען נאך פארגעקומען נאך דעם ווערסאלער שלום, אין דער פינאנציעלע פראגען דארף מען דעם גרעסטען ווידערשטאנד ערווארטען נישט מצד פראנקרייך, נאר מצד ענגלאנד. די פלוצלונגע רייזע פון טשערטשיל׳ן קיין פאריז איז צו ערקלערען בלויז דערמיט, וואס ער האט געוואלט נאכאמאל פארמולירען דעם ענגלישען שטאנדפונקט, אז ענגלאנד וועט בשום אופן נישט לאזען רעדוצירען די ענטשעדיגונגס־סומע, וואס איהר קומט. ענגלאנד דארף דאס יאהר בעצאהלען אמעריקע 33 מיליאן פונט, און דעריבער דארף זי פון איהרע בעלי־חובות בעקומען די דאזיגע סומע, אנדערש וועט צושטערט ווערען דאס גלייכגעוויכט פון ענגלישען בודזשעט, וואס איז אזוי אויך דערגרייכט געווארען מיט אזוי פיל מיה.

* * *

פאראלעל מיט די ענטשעדיגונגס־פראגען דארפען אויך בעהאנדעלט ווערען די פראגען וועגען אפרייניגען דעם רהיין־געביט, דא וועט זעהר שווער זיין צו ברענגען צו א הסכם דעם דייטשען שטאנדפונקט, וועלכער פאדערט אנ׳אומבעדינגטע עוואקואציע, און דעם שטאנדפונקט פון פראנקרייך, וואס פאדערט זיכערהייטס־גאראנטיעס און א קאנטראל איבער דער דעמיליטאריזירטער זאנע. און דאך הויבען זיך די אונטערהאנדלונגען אן, א סימן, אז אייראפע געהט דאך אויפ׳ן וועג פון סטאביליזאציע.

פערשטעהט זיך, אז אויפ׳ן דאזיגען וועג שטעהען פאר נישט וועניג ערנסטע און אונאנגענעהמע מניעות. דריי פערטעל פון זיי ליגען אין די פאלגען פון דעם אייליגען צושניידען פון אייראפע, וואס איז געשעהן אויף די פערשידענע נאך־מלחמה־קאנפערענצען. אין רעזולטאט פון איינער פון אזעלכע קאנפערענצען, וואס איז פארגעקומען אין טריאנאן, איז אונגארן ארויס אזוי ארומגעשניטען, אז אפילו די זיגער האבען זיך דערפיהלט אומבעקוועם און האבען אומפארזיכטיג צוגעזאגט מיט דער צייט די פראגע צו רעווידירען. די הבטחה איז, ווי געוועהנליך, נישט געהאלטען געווארען, אבער די אונגארן האבען וועגען דעם נישט פערגעסען און זיי פאדערען אלץ אויפדרינגליכער צו רעווידירען די גרעניצען, וואס זענען פעסטגעשטעלט געווארען אין טריאנאנער אפמאך.

אין די דאזיגע פאדערונגען ווערען די אונגארן אונטערשטיצט נישט נאר דורכ׳ן ענגלישען צייטונגס־קעניג לארד ראטערמער, נאר אויך פון מוסאליני. אויב צו דער אונגארישער אגיטאציע, וואס ווערט געפיהרט אין ענגלאנד דורך די בלעטער פון לארד ראטערמער, קאן מען זיך בעציהען נישט זעהר ערנסט, מוז מען אבער פיל ערנסטער נעהמען די מיינונג פון מוסאליני׳ן, וועלכער האלט, אז פריהער אדער שפעטער וועט מען מוזען רעווידירען דעם גרעסטען טייל פון די שלום־טראקטאטען.

אבער רעווידירען די אונגארישע גרעניצען הייסט אנערקענען די רעכט פון אונגארן אין די טעריטאריעס איהרע, וועלכע זענען איבערגעגאנגען צו טשעכאסלאוואקיען, רומעניען און יוגא־סלאוויען. ס׳איז פערשטענדליך, אז די מלוכות פון דער קליינער אנטאנט דראהען מיט קריג אין פאל, אויב דער טראקטאט פון טריאנאן זאל געענדערט ווערען. און נאך מעהר: די רעוויזיע פון טריאנאנער טראקטאט שטעלט אויף דער טאג־ארדנונג א נאך מעהר ערנסטע פראגע — וועגען דער פעראייניגונג פון דייטשלאנד מיט עסטרייך, געגען וואס עס פראטעסטירט נישט נאר די קליינע אנטאנט, נאר אויך איטאליען און אפילו אונגארן, שוין נישט רעדענדיג וועגען פראנקרייך.

פ. ב.

דער „מעמאראנדום" פון לארד מארלעי
רעוואלאציעס וועגען ענגלאנדס צוטריט צום וועלט-קריג.

(א בריף פון לאנדאן).

אין אויגוסט 1914 האט זיך אנגעגעבען אין דימיסיע דער מיניסטער פון ענגלישען קאבינעט לארד מארלעי. זיין מעמאראנדום מיט די מאטיווען, וואס האבען איהם בעוואויגען צום דאזיגען שריט, איז אנגעשריבען געווארען אין די יאהרען 1914 און 1915 ערשינען איז ער ערשט איצט און האט געמאכט אנ׳אונגעהויערען איינדרוק.

ווען מ׳פרעגט א דורכשניטליכען ענגלענדער אדער פראנצויז, ווער ס׳איז שולדיג אין דער מורא׳דיגער פעלקער־שחיטה, ענטפערט ער: שולדיג זענען די דייטשען. ווען מ׳נעהמט אין האנד די מעמוארען, וואס זענען געשריבען געווארען דורך דייטשען, זעהט מען א שטרעבונג זיך צו גערעכטפערטיגען: „נישט די דייטשע זענען שולדיג אין דער קאטאסטראפע, וואס האט געטראפען דריי קאנטינענטען, נאר עמיץ אנדערש. דייטשלאנד איז נאר געווען א קרבן, — דאס איז דער אינהאלט פון די אונצעהליגע מעמוארען, וואס ערשיינען אין דייטשלאנד.

דער בירגער, וואס וויל זיך פונאנדערקלויבען אין דער אונגעהערטער קאטאסטראפע, וואס איז אויסגעפאלען אויפ׳ן גורל פון דער וועלט, ווענדט זיך צו קוועלען, וואס זענען ערשינען אין אנדערע לענדער. ער געפינט אהן א שיער ביכער, אין וועלכע עס ווערט צום גענויסטען אנאליזירט דער ריכטיגער אדער פאלשער מאנעווער פון דער אדער, יענער ארמעי און נאר אין דער פארם פון א הקדמה — א קורצען אלגעמיינעם איבערזיכט פון די געשעהענישען, וואס האבען געבראכט צום קריג. פון די דאזיגע הקדמות ווערען מיר קנאפ וואס געוואויר. מיר ווענדען זיך צו פובליציסטישע ווערק. פון זיי איז געדרונגען, אז דער און דער קלאס האט געוואלט דעם קריג און דער און דער איז געווען געגען קריג און דער גאנצער בלוטיגער כאאס איז ענטשטאנען צוליב די דאזיגע חלוקי־דעות. מיר ווענדען זיך צו אביעקטיווע בעאבאכטער.

דער מעמאראנדום, וואס איז ערשט איצט ערשינען, בעציהט זיך צו די לעצטע טעג יולי 1914 און צו די ערשטע טעג אויגוסט, ד. ה. צו יענע טעג, ווען אין ענגלישען קאבינעט איז בעהאנדעלט געווארען די פראגע, צי דארף ענגלאנד צוטרעטען צום קריג אדער ס׳איז בעסער צו שטעהן אין א זייט און ווארטען אויף די רעזולטאטען.

פון „מעמאראנדום" ווערען מיר געוואויר, אז דער גרעסטער טייל מיניסטארען, א חוץ אסקוויט׳ן, גרעי׳ען און טשערטשיל׳ן, זענען לכתחילה געווען געגען קריג. בעזונדערס שטארק האט די שטעלונג פערטרעטען לאיד דזשארדזש. דאן האט לאיד דזשארדזש פלוצים געביטען זיין מיינונג מיט׳ן אויסרייד, אז מ׳קאן נישט איבערלאזען בעלגיען אין דער מאכט פון דייטשלאנד. און ווערענדיג פלוצים פון א העפטיגען געגנער פון קריג א הייסער אנהענגער איז ער שוין אלס אזעלכער געבליבען ביז צום סוף פון די קאמפען. ער איז עטליכע מאל געפאלען ביים מוט, אזוי אז אנדערע האבען איהם געמוזט אונטערהאלטען, אדער לאיד דזשארדזש פלעגט שנעל דערויף פערגעסען. ער האט אזוי טיף געגלויבט, אדער געמאכט אנ׳אנשטעל, אז ער גלויבט אין נצחון, אז אנדערע, וועלכע האבען געזעהן, ווי לאיד דזשארדזש פאלט ביי זיך אראפ, פלעגען דאס פערגעסען.

„דעם 24־טען יולי האט גרעי געמאכט א מערקווירדיגען אויספיהר — אזוי הויבט זיך אן דער מעמאראנדום פון לארד מארלעי, — ס׳איז געקומען די צייט, ווען מ׳האט געדארפט בעשליסען צי נעהמען מיר אנטייל אין קריג אדער מיר היטען אפ אונזער נייטראליטעט. אין דער זעלבער צייט האט הארקארט געמאכט א פרוב צו האלטען ענגלאנד אן א זייט אין פאל פון קריג. דאס איז געווען א פרוב אפצוהאלטען דעם קאבינעט פון דער דעמאנישער ווירקונג פון טשערטשיל׳ן, וועלכער איז געווען פאר׳ן קריג. טשערטשיל׳ן האט אונטערשטיצט „דער דרייסטער און זיין איינפאכקייט עדוארד גרעי און דער מערקווירדיגער מיט זיין בעהאלטענער קראפט" אסקוויט. די געגנער פון קריג זענען געווען זיכער, אז זיי בילדען א גרופע פון נישט ווייניגער ווי 9 פערזאן.

די לאגע פון די מלחמה־אנהענגער איז, ווייזט אויס, געווען אזוי שוואך, אז דעם 1־טען אויגוסט האט אויף דער זיצונג פון קאבינעט לארד מארלעי א קלאפ געטון טשערטשיל׳ן איבער דער פלייצע און געזאגט: „מיר האבען געוויגט". אלס ענטפער דערויף האט טשערטשיל א ברייטען שמייכעל געטון. לאיד דזשארדזש איז נאך דעמאלט געווען א הייסער אנהענגער פון קריג און אויף צו בעפעסטיגען זיינע אנשויאונגען האט ער געבראכט די מיינונג פון דער סיטי (האנדעל־און פינאנץ־וועלט פון לאנדאן) לויט דער בעהויפטונג פון מיניסטער האט זיך די סיטי אינגאנצען פערלוירען, ווייל זי איז געווען געגען קריג. מיר מוזען שטעהן פעסט, נישט אפטרעטענדיג קיין טריט, — האט געזאגט צו מארלעי׳ן דזשאן בערנס. דער דאזיגער מיניסטער (פערטרעטער פון די ארבייטער, די רעד.) איז לויט דער בעהויפטונג פון לארד מארלעי פון סאמע אנהויב געווען פאר שלום.

אלס דאס עקסטרעמסטע מיטעל האט דזשאן בערנס געהאלטען פאר צוועקמעסיג צו געבען דייטשלאנד „אנ׳ערנסטע ווארנונג" אין פאל, אויב זי וועט שיקען איהרע קריגס־שיפען אין די דייטשע האפענס, וואס ליגען ביים לאמאנש־קאנאל.

דעם צווייטען אויגוסט האבען לאיד דזשארדזש און סיימאן איינגעלאדען לארד מארלעי אויף פריהשטיק, כדי זיך אפצורעדען וועגען דער טאקטיק אלס געגנער פון קריג, דעם 3־טען אויגוסט האט לאיד דזשארדזש פלוצים געביטען דעם פראנט, ד. ה. ער איז פון א געגנער געווארען א הייסער אנהענגער פון קריג. אין א טאג ארום איז מיט „טרעהרען אין די אויגען געווארען אנהענגער פון קריג אויך סיימאן". געגנער פון קריג זענען געבליבען בלויז לארד מארלעי און דזשאן בערנס, וועלכע האבען זיך אנגעגעבען אין דימיסיע. דרך אגב — דזשאן בערנס שווייגט ביז׳ן היינטיגען טאג.

אט דאס איז דער עצם פון לארד מארלעי׳ס „מעמאראנדום". דערצו קאן מען צוגעבען נאך פאלגענדעס. ווי איבערראשענד עס זענען נישט די רעוועלאציעס פון לארד מארלעי וועגען ענגלאנדס צוטריט צום קריג, איז נאך מעהר וואונדערבאר די אלגעמיינע לאגע, ביי וועלכער דער דאזיגער צוטריט איז געווארען מעגליך: צושטייענדיג צום קריג, האט ענגלאנד גערעכענט, אז אין א 6—8 וואכען וועט ער פערענדיגט ווערען!

דיאנא.

Ecce Homo!

(ביים קבר פון ביניש מיכאלעוויטש).

—:0:—

פון משה בראדערזאן.

אויסגעלאשען.

עס צאנקט א ליכט אין פינסטערניש
אין קיילעכדיגען חושך פון די נעכט —
אין נעכט פון ביטערע געפעכטען
מיט דעם עלענד
מיט דעם אויסגאנגלאזען.

עס צאנקט א ליכט אין פינסטערניש
אין נאגענדיגען חושך פון די נעכט —
די נעכט פון הונגער און יסורים,
און אומעט,
וואס האט קיין גואל און קיין טרייסט!

עס צאנקט א ליכט,
אנ׳עמוד אש!
און מענש פון בלוט און פלייש
מיט צלם אלקים —
אין ווערעמדיגער פינסטערניש עס קריכט
און טוליעט בלאס געזיכט
צו איהם —
צו צאנקענדיגען ליכט!

אט צינדען זיך די אויגען אן
מיט צארן-בראנד,
אט פלאמט דאס ליכט —
א פאהן
פון לויטער-לאנד,
און אט —
פערלאשען!

*

אויף וועגען די סיבירער אומגעגאנגען
פאר אויסשטרעקען די האנד צום מארגען,
און ס׳האבען פון די קייטען די בעזאנגען
אויף אייביג שוין איהם נאכגעגאנגען
פון קאטארגע!
האט קייטען-אייזען
אויסגעדונערט פון זיין קול,

און ווערטער —
שטאלען-רינגען האבען זיך געריסען,
געקולערט איבער קעפ,
געגאסען מוטיגונג אין בלוט,
געמאכט צו ביילען זיך די פויסטען,
און אומגערינגעלט פון דעם עלענד דעם צוברויזטען
געפלאטערט האט דער פיהרער —
דער מארטירער
(עס זענען דא נאך אויסדערוועהלטע
און געצעהלטע,
וואס ס׳ווארט דאס אויסגעלאשענע
דאס אפבליאקירטע
הויבט אן צו בליהען — ביי זייער נאמען —
און קריגען קראפט
און אור-ווארט זאפט!)
געפלאטערט האט דער פיהרער,
דער מארטירער
מיט קאפ געזילבערט פון סיבירער שניי,
מיט לאסט פון וויי
אויף איינגעבויגטען קארק
און פונ׳ם קנעכטען-מארק
עס האבען הויך געפיהרט

*

צו לייטערונג און בארג
די אויגען —
פייערדיגע לוחות צוויי!

— גערעכטיגקייט מוז זיין אמאל
גערעכטיגקייט מוז קומען פונ׳ם טאל.

*

עס איז נישט ווער,
אז אמת׳ן איז דא א סך!
איין און איינציג איז דער אמת
מיט אלע זיינע שארפען,
וואס שניידט דעם קארן פונ׳ם פעלד,
וואס שינדט די וואלקען-הויטען
פון דער זון,
וואס לארבער טראגט ער צו דעם העלד
און טרייסט און האפנונג
פון פיהרער
צו דעם ארימען געצעלט!
איין-איינציג איז דער אמת
און דער יושר,
וואס ס׳לויכט דעם פיהרער
פון נשמה
און אלע, אלע ווייסען איהם
נאר מאכען זיך נישט וויסען,
און אלע, אלע זעהען איהם,
נאר מאכען זיך נישט זעהן,
און אלע הערען איהם,
נאר מאכען זיך נישט הערען!
און פלוצים, אז עס לעשט זיך אויס
דאס ליכט
אין ענגער פינסטערניש פון מענטשען-עלענד,
אז אויסגעהויכט עס ווערט
א פיהרערישע נשמה
פון גוף צושטערט —
פערבראכען דעמאלט ווערען הענט,
פערפינצטערט דעמאלט ווערען אויגען
אויסגעברענט,
און ס׳גיט א קלאפ אין הארצען:
— עקצע האמא!

*

א מענש א גרויער, פונקט ווי איך און דו —
אויך אן רוה,
אויך א גרויער, און —
א זיבען-פארביקער —
א שטארביקער!
— צוויי און-פופציג יאהר!
— איז וואס? מע שטארבט נאך יונגער,
מיין ניש —
מען לאזט נאך איבער קלענערע ירושות!
(און ווי צו מענש, וואס לאזט נישט
קיין ירושה
פון גוטסקייט פאר דער גארער וועלט!)
אמאל דער טויט — אנ׳אויסלייזונג,
א קוש איז,
א לינדערונג אין ליידען פונ׳ם גוף,
אמאל איז טויט — א ווארנונג —
א רוף!

וויין ניש!
— וויין נישט, אז עס ווייגט זיך
ביים דערמאנען אינ׳ם שטילען
דעם הילכיקען,
דעם נידעריגען מאן אין ברילען,
וויין ניש
ביים ארויסרעדען:
— און חבר ביניש...

*

עס האט געצאנקט א ליכט,
אנ׳עמוד אש,
א בלאס, אנ׳אויסגעמאטערט
מענש-געזיכט
אין ווערעמדיגער חושך׳ניש, וואס קריכט,
און — אויסגעלאשען!

לאדזש, 28–30/X.

אינדירעקטע בעווייזן

(א בריף פון בערלין).

בעמ. פון רעדאקציע: דער ארטיקעל איז גע־שריבען געווארען בעת די פעיהאנדלונגען אין פרא־צעס זענען נאך פארגעקומען. איצט איז דער אור־טייל שוין ארויסגעטראגען: הוסמאן איז פרייגע־שפראכען צוליב מאנגעל אין בעווייזן.

דאס געריכט אין עסען, וואו אויף דער בע־שולדיגונגס-באנק זיצט דער 19-יעהריגער גימנאַ־זיסט הוסמאַן, וועלכער ווערט בעשולדיגט אין ער־מארדען זיין נאהענטסטען פריינד, דעם 19-יעהריגען העלמוט דאובע, האט בעשלאסען אויסצוהערען ביי פערמאַכטע טירען די מיינונג פון די עקספערטען, צי האט הוסמאַן נישט געליטען פון סעקסועלע אנאַ־מאַליעס, וואס אויף זייער באַרען זאל האבען גע־קומען צום מארד.

די פרעסע איז אומצופרידען: איהר וואלט זיך געוואלט נאכפאלגען דעם דאזיגען פראצעס ביז אין אלע אינטימסטע איינצעלהייטען פון בעשולדיגונגס־אקט, וועלכער רוקט ארויס די פראגע וועגען גע־שלעכטליכער אומנארמאַלקייט ביי הוסמאַנ׳ען. די דאזיגע „אומנארמאַלקייטען“ האבען געצוואונגען בשעתו, אינ׳ם בעריהמטען פראצעס פון בילער קראַנץ און דעם יונגען מיידעל הילדע שעלער, דאס געריכט זיך צו גראבען אין די יונגע נשמות מיט אוא איינדרינגליכקייט, אז די געזעלשאפטליכע מיינונג האט ארומגעכאפט א כוואַליע פון עמפערונג.

אינטערעסאַנט איז דאך דא סוף־כל־סוף בלויז איין פראַגע; צי האבען מיר דא צו טון מיט אַ פאַטאַלען צוזאַמענטרעף פון די אומשטענדען, אדער מיט אַ מענש, וועלכער איז פאַקטיש בעגאַנגען אַ פערברעכען.

אויפ׳ן פראצעס רעדט מען זעהר פיל וועגען בלוט, און נישט דערפאַר, ווייל ס׳איז פערגאסען געווארען יונג בלוט אין אַ פינסטערער נאַכט, ביי אַ טויטער שטילקייט, וואס איז דורכגעשניטען געווארען מיט׳ן לעצטען געשריי פון טראַגיש אומגעקומענעם יונגעל, נאר דערפאַר, ווייל אויף די שיך און אויפ׳ן פאַלטען פון הוסמאַנ׳ען האט מען געפונען שפורען פון בלוט.

אבער דאס איז ווייניג; מ׳רעדט אויך וועגען בלוט, וואס מ׳האט נישט געפונען דארט, וואו די בעשולדיגונג האט עס געהאַלטען פאַר נויטיג צו געפונען; מ׳האט געזוכט בלוט אויף הוסמאַנס אַ מעסער, וואס איז אַ לאַנג צייט געווען ערגעץ פער־וואַרפען און איז געפונען געווארען אַ ראַנק די אָנ־ווייזונגען פון הוסמאַנ׳ען גופא. עקספערטען האבען פעסטגעשטעלט, אַז אויפ׳ן דאזיגען מעסער איז נישטאָ קיין שום סמנים נישט פון בלוט, נישט פון געוועבער פון אַ מענשליכען קערפער, נישט פון קלייי־דונג. די עקספערטען זענען געגאַנגען נאך ווייטער; זיי זענען געקומען צום אויספיהר, אַז ביי אַ מעסער פון אייזען מעטאַל וואלט געווען אומעגליך גענצליך אפצורייבען די שפורען פון בלוט.

אבער דער פראקוראר האט זיך נישט צו־פרידענגעשטעלט פון דער דאזיגער ערקלערונג. און האט דאך געפרובט דאס מעסער צו פלאַנטערען צו די בכלל זעהר שוואַכע בעווייזן נעגען הוסמאַנ׳ען.

דער פראצעס אין אַלגעמיין שטיצט זיך אינ־גאַנצען אויף אונדירעקטע בעווייזן, אויף השערות, רמזים, אויף האַלב־פערגעסענע, אין דער הייסער מינוט פון עמיצען ארויסגעזאגטע ווערטער א. אַז. ווייטער.

אויף דער פסיכיק פון די געשוואוירענע ריכ־טער ווירקט נאַטירליך יעדע קלייניקייט, אָט איז געשטאַנען אַ שטייגער פאַר׳ן געריכט דער פאָטער פון ערמאָרדעטען. ער האָט נישט געוואָרפען קיין דירעקטע בעשולדיגונג אויף הוסמאַנ׳ען, אָבער מיט זיין גאַנצען האַלטונג, מיט זיין פערצווייפעלטען יאָמער מיט זיין אופן פון ערצעהלען האָט ער געוואָרפען אַ חשד אויפ׳ן בעשולדיגטען הוסמאַן, נאָר אָט איז אינ׳ם צווייטען טאָג געשטאַנען פאַר׳ן געריכט די מוטער פון ערמאָרדעטען און האָט אָפען ערקלערט, אַז זי איז נישט חושד דעם חבר פון איהר זוהן אין דעם טראַגישען מאָרד.

און וואָסער בעהויפּטונג קאָן האָבען דאָס עדות־זאָגען פון דעם אַלטען דאַובע, פאַר וועלכען דאָס לעבען האָט צוליב׳ן שרעקליכען טויט פון זיין זוהן פערלוירען יעדען זין, וועלכער האָט פער־לוירען אינגאַנצען דעם באַרען אונטער די פיס פון מאָמענט אָן, ווען ר׳האָט געזעהן זיין געליבטען זוהן שווימען אין אַ טייך בלוט מיט אַנ׳איבערגעשניטענעם האַלז פאַר דער טיר פון זיין הויז?

דאובע דער פאָטער האָט ביים אויספאָרשונגס־ריכטער דערצעהלט, אַז 6 אַ זייגער אינדערפריה תיכף ווי דער מאָרד איז ענטדעקט געוואָרען, האָט ער טעלעפאָנירט צו הוסמאַנ׳ען און מאָמענטאַל צו־געקומען צום טעלעפאָן, איז דאָך אַ פראַגע; ווי

דער פראצעס פון שילער הוסמאַן, וועלכער איז געווען בעשולדיגט אין ערמאָרדען זיין חבר דאובע.

איז עס מעגליך, אַז אַ יונגער בחור, וועלכער איז שפּעט ביינאַכט אַהיימגעגאַנגען מיט זיין פריינד פון אַ חבר׳ישער ביבקע אין רעסטאָראַן צוליב׳ן ענ־דיגען די גימנאַזיע, זאָל אַזוי פריה זיין אויף די פיס, אויסגעשלאָפענערהייט? און ביי יעדען האָט זיך דערוועקט אַ געדאַנק: מסתּם האָט זיך דער יונגעל נישט געלעגט שלאָפען, זייענדיג אויפגע־רעגט פון שרעקליכען פערברעכען, וואָס ער איז נאָר וואָס בעגאַנגען. מ׳האָט אָבער אַרויסגערופען אַלס עדות די טעלעפאָניסטקע, וועלכע האָט אין יענער טראַגישער נאַכט דיזשורירט אויף דער סטאַנציע, זי האָט דערצעהלט, אַז פאַר דער גאַנ־צער נאַכט האָט דער טעלעפאָן צוויי מאָל געקלונגען. זי געדענקט אויסגעצייכענט, אַז איינמאָל האָט פער־לאַנגט אַ פערבינדונג דאובע מיט דער וואוינונג פון הוסמאַנ׳ען (די זאַך איז פאָרגעקומען אין אַ פראָווינץ־שטעטעל, וואו די טעלעפאָניסטקע קען אַלע אַבאָנענטען אויפ׳ן זכרון), און זי געדענקט גוט, אַז הוסמאַן האָט געלאָזט אויף זיך לאַנג וואַרטען איידער ער איז צוגעגאַנגען צום טעלעפאָן.

בלאָנזשענדיג איבער אַזעלכע הינטערגעסלעך, מוז דאָס געריכט אויסגעפונען דעם ריכטיגען וועג, דער ענטפער אויף דער פראַגע: צי האָט הוסמאַן אויף אַ בעסטאַלישען אופן ערמאָרדעט זיין בעסטען חבר, אָדער נישט?

ס׳איז געווען אַ מאָמענט, און ס׳האָט זיך גע־דאַכט, אַז עס קלינגען שוין די קייטען אויף הוס־מאַנ׳ס הענד, אַז מ׳זעהט שוין דעם שטריק, וואָס וועט פערציהען זיין האַלז. דאָס איז געווען, ווען איין עקספערט האָט אָנגעהויבען צו רעדען וועגען אַ פאַסיגע האָר, וואָס מ׳האָט געפונען אין די קאַנ־וואולסיוו צונויפגעדריקטער האַנד פון ערמאָרדעטען. אויב די האָר זענען הוסמאַנס — דאַן איז ער דער מערדער, דאָס האָט דער ערמאָרדעטער אין דער לעצטער פערצווייפעלטער בעוועגונג אַרויסגע־ריסען די האָר פון זיין רוצח׳ס קאָפּ. אין זאַל האָט געהערשט אַ טויטע שטילקייט, און דער עקס־פערט האָט געגעבען זיינע ערקלערונגען, און אַלע האָבען פרייער אָפּגעאָטעמט, ווען דער עקספערט האָט אויסגעלאָזט, אַז די האָר געהערען צו אַ דריטער, אומבעקאַנטער פּערזאָן.

אין דעם דאָזיגען פּראָצעס קומט פאָר אַ מאָדנע זאַך, אַ לאָגישער אַבסורד; נישט דער פּראָ־קוראָר בעווייזט, אַז הוסמאַן איז דעם מאָרד בעגאַנ־גען, נאָר הוסמאַן ווערט געצוואונגען צו בעווייזען, אַז ער איז אינ׳ם מאָרד אומשולדיג.

ווי דערמאָהנט, האָט די טעלעפאָניסטקע דער־צעהלט, אַז אין דער קריטישער נאַכט איז די סטאַנצ־יע צוויי מאָל אַרויסגערופען געוואָרען, דער ערש־טער געשפּרעך איז געווען מיט דער פּאָליציי: מ׳האָט טעלעפאָניש געבעטען הילף פון אַ קנייפּע, אין וועלכער ס׳האָבען זיך אַריינגעריסען דריי באַנדיטען מיט מעסערס אין די הענט, נישט מיט רעוואָלווערען, נאָר מיט מעסערס, און ווען דער אָנפאַל איז זיי נישט געלונגען, האָבען זיי זיך געלאָזט לויפען איבער די פּוסטע גאַסען אין דער פינסטערער נאַכט. אפשר איז עס געווען איינער פון די באַנדיטען, וואָס האָט אָנגעטראָפען דאובע׳ן ביי דער שוועל פון זיין הויז און האָט איהם געקוילעט מיט רויב־צוועקען אָדער אין אָנפאַל פון סאַדיסטישער אויפ־רעגונג?

זייענדיג אומשטעכטיג צו ענטפערען אויף דער הויפּט־פראַגע, כאַפּען זיך מענשען אָן אין יעדען טראָפּען־דעל בלוט. מ׳האָט געמאַכט אַ גענויען ווי־סענשאַפטליכען אַנאַליז פון די בלוט־שפּורען, וואָס זענען געפונען געוואָרען אויף הוסמאַנס פּאַלטען און שיך, און דער רעזולטאַט איז געווען אַזעלכער: איין טראָפּען בלוט געהערט צו דער גרופּע פון דאובע׳ן, נאָך איינס צו דער גרופּע פון הוסמאַן און אין דאָס דריטע — צו עמעס אַ דריטען קאָמל. דער פאַקט, וואָס אויף הוסמאַנס שיך האָט מען געפונען אַ טראָפּען בלוט פון דאובע׳ס גרופּע, בעווייזט נאָך נישט די שולד פון הוסמאַנ׳ען: 40 פּראָצענט פון אַלע מענשען האָבען בלוט פון דער זעלבער גרופּע.

ווען מ׳הערט זיך איין צו די ערקלערונגען, וואָס ווערען געגעבען אויפ׳ן פּראָצעס און וואָס געהען פערביי די הויפּט־פראַגע; ווען איין עדות זאָגט, אַז הוסמאַן ווייזט איהם אויס צו זיין אַ „ווייבליכע“ נאַטור, ווייל ער האָט אַ מאַניע צו העפליך זיך צו ענטשולדיגען; און אַנ׳אַנדער עדות בעהויפּט, אַז דאובע האָט זיך שוין פאַר צוויי יאָהר צוריק געטראָגען מיט׳ן געדאַנק וועגען זעלבסט־מאָרד און הוסמאַן גיט צו, אַז פון די דאָזיגע שטימונגען איז ביי דאובע נישט געבליבען קיין שפּור, און מ׳זעהט, ווי אָט פלעכט זיך צונויף, אָט בינדעט זיך אויף די פּעטליע אַרום הוסמאַנס האַלז, — דאַן פיהלט מען דעם גאַנצען קאָשמאַר נישט נאָר פון אָט דעם פּראָצעס, נאָר פון אַלע פּראָ־צעסען, וואָס זענען געבויט אויף אונדירעקטע בע־ווייזען, בפּרט, ווען דאָס געזעץ ווייסט נישט פון קיין אַנדער שטראָף פאַר מאָרד אויסער טויט־שטראָף.

ש. ק—ן.

יודיש טעאטער אין פילהארמאניע, נארוטאוויטשא 20.
אונטער דער לייטונג פון א. בעזמאַן און א. קאמפאניעץ.

מיטן אנטייל פון די ליבלינגס-ארטיסטען באריסאווא, ראבינאוויטש און די בעקאנטע פרימאדאנא נאדיא קארעני

פרייטאג, דעם 2-טען, שבת, דעם 3-טען, זונטאג, דעם 4-טען און דינסטאג, דעם 6-טען. 9 א זייגער אין אווענד

פרעמיערע!!! צום ערשטען מאל אין לאדז!!! פרעמיערע!!!
25 געזאנגס-נומערן! נייע דעקאראציעס! הערליכע אויסשטאטונג!
געשפילט געווארען מיט׳ן גרעסטען ערפאלג 100 מאל אין ווארשא

„די חלומות פון ליבע“
אין 3 אקטען פון ליליען, רעזשיסירט פון ל. ראבינאוויטש.
נייע איינשטודירטע באלעט-טענץ / פערגרעסערטער כאר / נייע קאסטיומען.

שבת, 4 נאכמיטאג צו ביליגע פרייזען
די אין לאדז בעליבטע פיעסע
רומענישע חתונה
אין 3 אקטען פון א. שאר.

מאנטאג, דעם 5-טען, 9 אווענד גרויסע פאפולערע פארשטעלונג פון 1 ביז 2.50
„דער טיגער“ לעבענסבילד אין 4 אקט. פון קארנבלום
צום שלוס א קאנצערט מיט אנטייל: באריסאווא, ראבינאוויטש, קארעני, באלבירסקי, מאכאראווסקי

ס׳נעמט אנטייל (לויט א. ב.) פריוען: בעזמאן, באריסאווא, נאדיא קארעני, מאכאראווסקא, נעדה, פאדערמאן, קאמפאניעץ. מענער: אריעל, אייזענבערג, באלבירסקי, האמבורגער, מאכאראווסקי, מאטקאוו, נייהויז, פאלאנסקי, ישראל קאמפאניעץ, ראבינאוויטש, ראקאוו.

אדמינ.: מ. ארנוואלד. מוזיק. לייטונג: ל. זעלמאן. בילעטען אין פילהארמאניע-קאסע.

לאָדז, 2 נאָוועמבער 1928

נייער פאָלקסבלאַט

לאָדז, 2 נאָוועמבער 1928

די אַטאַקעס אויף יודיש אין דער פאַלעסטינער פרעסע.

פון איין טייג געקנאָטען

פון ש. ראָזענפעלד

מיט יאָהרען צוריק איז עס פאָרגעקומען. דער העברעאישער דיכטער יעקב פיכמאַן האָט צונויפגעשטעלט אַ כרעסטאָמאַטיע. האָט ער דאָרט געבראַכט אַ טייל פון מאָריס ראָזענפעלד'ס אַ ליד, און דאָס ליד אינגאַנצען האָט ער נישט געבראַכט. איז מאָריס ראָזענפעלד אַריינגעפאַלען אין געהאַלרינען גרימצאָרן. איז ער בעפאַלען נישט פיכמאַנ'ען, דעם רעדאַקטאָר פון דער כרעסטאָמאַטיע, נאָר די שפּראַך, אויף וועלכער פיכמאַן שרייבט: העברעאיש. אין ערגעץ אין אַ ניו־יאָרקער צייטונג (איך געדענק נישט מעהר אין וועלכער) האָט ער זיך צושריען:

„וואָס מיינט ער עפּעס מיט זיין „לאָקשען־קודש", מיט דער שפּראַך פון „יקום־פורקן" און פון רחב־הזונה ?!"

ער האָט מיר דאַן אויסגעזעהן ווי איינער, וואָס האָט עפענטליך זיין אייגענעם טאַטען אויסגעפאַטשט. עס איז מיר קלאָר געוואָרען, אַז אַ מענש, וואָס קען זיך אַזוי ווייט נישט קאָנטראָלירען, איז גלאַט אַ געפעהרליכע בריאה צווישען נאָרמאַלע מענשען. איך האָב דאַן אויסגעדריקט די איבערצייגונג, אַז קיין העברעאישער שרייבער וועט קיינמאָל נישט שענדען יודיש מיט אַזאַ צולאָזענער הפקר־שפּראַך, ווי מאָריס ראָזענפעלד האָט זיך ערלויבט בנוגע העברעאיש. און מיין איבערצייגונג האָט אָנגעהאַלטען, ביז איצט. ערשט נאָר די לעצטע טעג האָט מען זי אָפּגעלייקענט. אין ירושלים'ער „דאר היום" געפינען זיך העברעאישע שרייבער, וואָס ערלויבען זיך געגען יודיש, די זעלבע שפּראַך, וואָס מ. ראָזענפעלד האָט דאַן בענוצט. יודיש איז זיי אַ „צלם", יודיש איז זיי „יעווסעקציע" א.ד.גל.

זאָל אויך דאָס נישט געלאָזט ווערען אומבעמערקט.

אַלע ווייסען, אַז מיט חדשים צוריק איז אויפגעקומען די פראַגע וועגען אַ קאַטעדרע פאַר יודיש פאָרשונג אין דעם יודישען אוניווערזיטעט אין ירושלים. זי איז אויפגעקומען, דערפאַר וואָס מענשען, וועלכע קענען דענקען אָביעקטיוו און אין טערמינען פון געזונדען מענשען־פערשטאַנד, האָבען זיך דערטראַכט צו אַ פּשוט'ען און קלאָרען אמת. נעמליך: אַז דורות און דורות, בעת העברעאיש איז, אויפ'ן גייסטיגען געביט, געווען טאַטע־לשון, איז יודיש, אויפ'ן וועלטליכען געביט, געווען מאַמע־לשון. און אויף אַלע אַנדערע געביטען פון מענשליכען לעבען איז יודיש געווען די שפּראַך פון ביידען: אי פונ'ם טאַטען, אי פון דער מאַמען. און אַז אַ פאָלק פיהרט דורות־לאַנג אַ לעבען אויף אַ שפּראַך, זעטיגט ער זי מיט זיין גייסט, פורמט ער זי לויט זיין געשמאַק און שטעמפּעלט זי מיט זיין הערץ; לאָזט ער אין איהר טיפע שפּורען פון זיין לעבען און איבערלעבען, זיין ווירקען און שאַפען. און פיהרט אַ פאָלק דורות־לאַנג אַ לעבען אויף אַ שפּראַך, וואָס איז דורכגעזאַפּט מיט זיין גייסט, געגאָסען אין זיינע שפּראַך־פאָרמען און געלייטערט דורך זיינע פערשידענסטע איבערלעבונגען — ווירקט זי צוריק אויף דעם פאָלק, וואָס לעבט מיט איהר, דריקט אויס זיינע פריידען און ליידען דורך איהר: ווערט זי איהם נאָהענט, טייער און אייגען.

האָט דאָס יודישע פאָלק דורות אויף דורות געלעבט מיט אַ צוגעאייגענטער שפּראַך און זי גערופען דעם משונה'דיגען טאָפּעל־נאָמען: „עברי־טייטש". ביז עס איז געקומען דער מאָמענט, ווען דאָס פאָלק האָט שטיל געזאָגט דער שפּראַך: „הרי את מקודשת לי"; און פון דאַן אָן טראָגט די שפּראַך דעם נאָמען פון דעם, וואָס האָט זי מקדש געווען: יודיש!

פערדינט דאָס לעבען און שאַפען פון פאָלק אין און דורך דער שפּראַך, ווי דאָס לעבען פון דער שפּראַך אינאיינעם מיט'ן פאָלק, וויסענשאַפטליך אויסגעפאָרשט צו ווערען. שפּורען פון יודישען גייסט. פון יודישען לעבען און שאַפען, ווי די טענדענצען פון לעבען און ענטוויקלונג אין דער שפּראַך — פערדינען די אויפמערקזאַמקייט פון יודישע געלערנטע, אָט צו דעם צוועק און מיט דער כוונה איז עס געשאַפען געוואָרען דער פּראָיעקט פון אַ קאַטעדרע פאַר יודיש אין דעם ירושלים'ער אוניווערזיטעט. די יודיש־פאָרשונג אין דעם העברעאישען אוניווערזיטעט האָט, נאַטירליך, געדאַרפט אָנגעהן אויף העברעאיש.

האָט דער פּראָיעקט געפונען געגנער אין ארץ־ישראל. מיט פערשידענע מאָטיווען האָט מען בעגרינדעט די געגנערשאַפט. און פון פערשידענעם ווערט זענען געווען די מאָטיווען, עס האָבען זיך אויך אין אויסלאַנד געפונען געגנער, און גראָד צווישען יודישיסטען, וואָס מ'האָט דאָך געזאָלט מיינען, אַז זיי דאַרפען די ערשטע צופרידען זיין פון אַ קאַטעדרע פאַר יודיש...

איז גאָרנישט. האָט יעדער רעכט אויף זיין מיינונג, — מיט וויפיל אימפּעט זי זאָל אויך ווערען אויסגעדריקט און מיט וויפיל קרומער לאָגיק זי זאָל אויך ווערען בעגרינדעט.

איז אָבער דער גלגול פון יענעם מאָריס ראָזענפעלד, פון „יקום־פורקן" און „רחב־הזונה" אויך געקומען צווישען זיי, און אָנשטאָט צו רעדען פון פּראָיעקט, רעדען זיי פון דער שפּראַך, פון יודיש. מיט'ן נוסח פונ'ם דערמאָהנטען דיכטער. יודיש אין דעם ירושלים'ער אוניווערזיטעט, איז זיי גלייך, ווי מען וואָלט אַוועקגעשטעלט „אַ צלם אין בית־המקדש"; יודיש בכלל איז זיי נישט מעהר ווי די שפּראַך פונ'ם מאָסקווער „עמעס", איז בכן, היתכן? אַזוי, על כל פנים, נעהט עס אָן אין „דאר היום", וואו זיינע הויפּט־מיטאַרבייטער — ווי בן־אבי, צי אַלמאַליה — האָבען נישט דעם מינדסטען בעגריף פון יודיש.

איז דאָס אַנ'אונערהערטע טעמפּקייט. ווי אַ „צלם" איז יודיש? און הייליגע ספרים „עברי־טייטש" קען טאַקע די שפּראַך גאָרנישט? און קיין הייליגע טרעהרען פון „קדוש־השם" קען טאַקע יודיש גאָרנישט? און קיין טיף־יודישע שאַפונגען קען טאַקע יודיש גאָרנישט? און אַ פאָלקס־לעבען פון דורות און דורות אויף דער שפּראַך, איז אַ שטענדיג בוקען זיך צום „צלם"? הייסט דען דאָס נישט די אייגענע מאַמע אויסגעפאַטשט, פּונקט אַזוי ברוטאַל, ווי מאָריס ראָזענפעלד האָט עס געטאָן?

און אונפעראַנטוואָרטליכע הפקרות איז עס צו בעהויפּטען, אַז די, וואָס האַלטען יודיש פאַר יודיש, בנוגע דער קאַטעדרע אין ירושלים'ער אוניווערזיטעט, זענען ממילא גרייט נאָכצוגעבען אויך אין אַלע אַנדערע נאַציאָנאַלע אידעאַלען און מוותר זיין אויף העברעאיש.

וואָרים דאָס האַלטען יודיש פאַר אַ יודישער שפּראַך, פאַר אונזערער, אַנ'אייגענער, האָט לחלוטין קיין שום שייכות נישט מיט דעם פּזמון וועגען „יודישיזם" אַלס „וועלט־אָנשויאונג", און פאָדערט לחלוטין נישט קיין שום פערלייקענען בנוגע העברעאיש. עס קומט אויך כלל וכלל נישט אָן אויף דער אויסגע'מח'טער פראַגע: וועלכע פון די צוויי שפּראַכען, איז די נאַציאָנאַלע שפּראַך? דער אמת'ער טרעגער פון דער יודישער שפּראַך, דער יוד פון פאָלק, דער יוד אין פאָלק, פאַר איהם עקזיסטירט נישט די פראַגע. ער נעהמט זיך נישט איבער דערמיט, וואָס ער רעדט און לייענט יודיש און גלויבט אַז מיט זיין יודיש רעדען, בויט ער ווער ווייסט, נישט, ווען דער אינטעליגענט דערצעהלט איהם, וועלכע העברעאיש וועלטען. ער רעדט יודיש — ווייל ער איז אַ יוד. און די שפּראַך איז יודיש, אייגען און אַמפערשטענדליכסטען; ווייל עס איז די שפּראַך פון זיינע עלטערען און אור־עלטערען. זי איז מיט איהם געבוירען. ער האָט זי נישט ערשט אויסגעקליבען פאַר זיך פּונקט ווי ער האָט נישט ערשט זיין טאַטע־מאַמע זיך אויסגעקליבען.

אָבער העברעאיש, — דאָס איז איהם אַ מורנה פאַר זיך. וואָרים אויב „עברי־טייטש" איז געיודישט געוואָרען, איז עס דערפאַר, וואָס זי האָט זיך בעהעפט מיט העברעאיש; אויב „עברי־טייטש" אָנגעזויגען מיט יודישען גייסט, האָט זי געזויגען פון העברעאישע קוואַלען; האָט דער יוד דערשפּירט אַ יודישע נשמה אין עברי־טייטש, האָט די נשמה געשטאַמט פונ'ם נשמה־אוצר פון העברעאיש. און האָט ער אינ'ם עברי־טייטש אָנגעהויבען מערקען שטראַהלען פון אייגענעם נאַציאָנאַלען ליכט, זענען זיי געקומען פונ'ם העברעאישען. וואָרים פּונקט ווי די לבנה בעקומט איהר ליכט פון דער זון, אַזוי ציהט יודיש איהר נאַציאָנאַלע יניקה פון העברעאיש. און דעם יודען פון פאָלק, וואָס איז נישט געקומען צו יודיש ערשט דורך פילאָזאָפישע שאלות־תשובות און טעאָרעטישע קאַרטען־אויסלייגעריי — דעם יודען איז העברעאיש אַנ'איביגע שפּראַך ווי די וועלט: איהם איז זי די הייליגע שפּראַך — ווי די תורה. געוויס! נאָר אין אַזוינע טערמינען דענקט דאָס פאָלק. און אין אַזוינע טערמינען דענקט עס. און אויב נאָר איין שפּראַך קען זיין די היסטאָרישע־נאַציאָנאַלע שפּראַך פון גאַנצען יודישען פאָלק — סיי אין צייט, סיי אין אָרט — איז עס זעלבסטפערשטענדליך, די אור־קוואַלערינע, די טיפערע, די אַלטערטימליכע און איביגע — די העברעאישע, אָבער אַפילו אָהן דעם קאָנקורענץ־טיטעל: „נאַציאָנאַלע", וואָס אַ טייל אינטעליגענץ האָט איהר צוגעטראַכט, און אָהן דער הבטחה פון אַ מאָדערנעם „גוטען־יודען" אויף איביגען קיום, וועט זיך קיין יוד נישט פיהלען געשטערט צו אָנערקענען יודיש פאַר אַ לייבליכער, נאָהענטער און אייגענער שפּראַך.

און דער לעכערליכער פאָרוואורף: „די שפּראַך פון מאָסקווער „עמעס"! איהר דערמאָהנט זיך אפשר: די רוימישע פילאָזאָפען האָבען געזאָגט צו ר' גמליאל'ן „אויב אייער גאָט האָט נישט ליב דעם געצענדינסט, זאָל ער אומברענגען די געצען". און ר' גמליאל האָט געענטפערט: „ווען זיי וואָלטען געדינט צו אַזוינע געגענשטאַנדען, וואָס די וועלט דאַרף נישט האָבען, וואָלט ער זיי אומגעבראַכט. אָבער אַז זיי דינען צו דער זון, צו דער לבנה, צו שטערען און פּלאַנעטען, — צי צוליב שוטים זאָל ער די וועלט אומברענגען?"

און יודען, וואָס האָבען אַנ'אינערליכע בעציהונג צו יודיש, זאָלען זיך פון איהר אָפּזאָגען דערפאַר, וואָס די יעווסעקעס בענוצען זיך מיט איהר?

נאָר אַזוי ווי איהר זעהט, איז מיין אַלטע איבערצייגונג, אַז אַ העברעאישער שרייבער וועט זיך נישט דערלויבען קיין הפקר־שפּראַך בנוגע יודיש, בטל געוואָרען. וואָרים ביידע, דער אָנפאַלער אויף העברעאיש, ווי דער אָנפאַלער אויף יודיש, זענען ווי פון איין טייג געקנאָטען...

אונטערגאַנג פון „הנותן תשועה"

ווי מען פלעגט אַמאָל תפלה טון פאַר'ן געזונד פון קיסר.

פון ג. מאַרק

בעת עס האָבען די ערשטע רעפאָרמער מיט אַ יאָהרהונדערט צוריק געפּרובט אויסמעקען פון סידור בלויז איין „יקום פורקן", האָט זיך אויפגעהויבען אַ געוואַלדיגער שטורם אין דער אָרטאָדאָקסישער וועלט. פון אַלע זייטען האָט מען פּראָטעסטירט געגען דעם שרעקליכען חילול־הקודש פון אויסרייסען אַ שטיק סידור, וואָס האָט זיך איינגעבירגערט פון הונדערטער יאָהרען, כאָטש דער „יקום פורקן" איז קיינמאָל נישט געווען אַזאַ גרויסער יחסן, געשריבען אויף אַרמית, און נאָך אַלעם דעם קיין בן־יחיד אויך נישט געווען, און איבעריגענס אויף לאַנגע יאָהר נאָך איבערלאָזען דעם צווייטען — און היינט האָט מען פאַר אונזערע אויגען אַרויסגעריסען אַ גאַנצע בלעטעל פון סידור, און נאָך וואָס פאַר אַ בלעטעל, אַ בלעטעל, וואָס האָט פערנומען אַ זעהר בכבוד'דיגען אָרט אין סידור, און די אָרטאָדאָקסישע וועלט — לא די, וואָס זי האָט נישט פּראָטעסטירט געגען אַזאַ רעפאָרם, — אַ סברה נאָך, אַז זי אַליין איז מלא שמחה מיט דער דאָזיגער רעפאָרם.

איך מיין דעם בעוואוסטען „הנותן תשועה", וועלכער האָט זיך געדרוקט אין אַלע סידורים פון הונדערטער יאָהרען, און נאָך ווי געדרוקט — מיט גרעסערע אותיות ווי אַלע איבעריגע תפילות; די נעמען פון קיסר און זיין משפּחה — מיט אותיות פון „קידוש לבנה", און היינט — קיין זכר נישטאָ מעהר פון איהם.

באמת האָבען די פּרוסטע יודען קיינמאָל קיין גרויסען צימעס פון „הנותן תשועה" נישט געמאַכט, נישט קוקענדיג, וואָס ער שטעהט אין הייליגען סידור און נישט אַכטענדיג אויפ'ן „הוי מתפלל בשלומה של מלכות". זיי האָבען שטענדיג געקוקט אויף איהם ווי אויף אַ גזירה, און אַזוי ווי מען דאַרף נישט זוכען אַ גזירה צו בעשייגען און אויסצופּוצען, האָבען זיי קיינמאָל קיין גרויס פּאַראַד דערפון נישט געמאַכט. געוועהנליך אין די קלענערע שטעטלעך פלעגט דאָס דער רב אָפּזאָגען אָדער, ריכטיגער, אָפּמורמלען, שטעהענדיג אויף זיין אָרט אין מזרח־ווינקעל, וואָס אַ דאַנק זיין „טייערען" רוסיש פלעגען אַרויסקומען די נעמען פון דער קייזערליכער משפּחה שרעקליך צוקאַליעטשעט. איך האָב געקענט אַנ'אַלטען רב, וועלכער איז נעבעך אַוועקגעשטאָרבען, נישט וויסענדיג, צי מען דאַרף זאָגען „טעאָדאָראָוונאַ" אָדער „פעאָדאָראָוונאַ", ווייל אין מאַנכע סידורים האָבען זיי געמאַכט פונ'ם רוסישען „פיטאַ" אַנ'„עף", און אין מאַנכע אַ „טהי", און פון ספק וועגען פלעגט ער איין שבת זאָגען אַזוי און דעם אַנדערען שבת אַזוי...

צו זיין ריכטיגער גדולה איז דער „הנותן תשועה" ערשט געקומען אין דער השכלה־עפּאָכע, בעת עס האָבען זיך געוויאַוועט אויף דער יודישער גאַס די נייאָדישע „טשינאָווניקעס" אין געשטאַלט פון אַ קאַזיאָנעם ראַבּין און פון אַ קאַזיאָנעם אוטשיטעל, זיי האָבען באַלד איבערגענומען די העגעמאָניע איבער דעם הנותן תשועה, אָנגעזאָגט די חזנים, אַז זיי זאָלען נישט אַרונטערוואַרפען די דאָזיגע טייערע תפילה. אַ ווירקליכער צער בעלי־חיים איז געווען צו זעהן אויף מאַנכע חזנים, בעת זיי האָבען געדאַרפט ביי די ווערטער „וינשא למעלה" אַרויפקלעטערן אויף דער העכסטער אָקטאַווע, אַז עס פלעגט זיי ממש אויסגעהן דער אָטעם. איז דאָס נאָך ווייניג, האָבען אונזערע טשינאָווניקעס איינגעפיהרט, אַז די חזנים האָבען געמוזט אויסרעכענען די נעמען פון דער גאַנצער משפּחה, וואָס פאַר'ן קלענסטען טעות האָט געשמעקט דער גרעסטער פּסק. אין אַ ליטוויש שטעטעל האָט אַמאָל פערבלאָנדזשעט אַ חזן פון וואָלין, וועלכער איז געווען געוואוינט אויסצורעדען אַ חיריק פאַר מלאופום, און זאָגענדיג: „הנותן תשועה", האָט זיך דעם קאַזיאָנעם רב אָפּגעדוכט, אַז דער חזן זאָגט אָנשטאָט „ויפיל שונאיו לפניו", — „ויפיל שינאיו לפניו" (ד. ה. די ציינער זאָלען איהם אַרויס), מעהר האָט איהם נישט געפעהלט. דער חזן האָט נעבעך דעריבער געהאַט צו זינגען און צו זאָגען.

די דאָזיגע טשינאָווניקעס האָבען בכלל פון „הנותן תשועה" אַ גאַנצען קולט געמאַכט. בשעת'ן זאָגען האָט דער גאַנצער עולם געמוזט אויפשטעהן. מ'האָט געעפענט דעם אָרון־קודש, און דער קאַזיאָנער ראַבּין, מיט אַ מינע פון אַ רוסישען טשינאָווניק, פלעגט זיך אַוועקשטעלען נעבען חזן, האַלטענדיג אין האַנד אַ ספר־תורה און מיט אָפענע פערקלערטע אויגען געריכטעט צום אָרון־קודש.

אין די שולען, וואָס האָבען נישט געהאַט קיין חזן, פלעגט דער ראַבּין אַליין אָפּדאַווענען דעם „הנותן תשועה", און כאָטש ער איז געווען בטבע אַ גרויסער עם־הארץ, ווען מ'שטיינס געזאָגט די לומדות פון אַ וועטערינאַרען דאָקטאָר, פון אַ צאָהן־דאָקטאָר, פון אַ קאָמאָרניק, אָדער סתם פון אַ „געקאָנטשעטען", — דאַן איז ביי איהם געגאַנגען די עברי ווי געשמירט, און אַ דאַנק דעם רוסישען פערעוואָד האָט ער אויך דעם פּירוש המלות פערשטאַנען.

דאָס רעדט זיך אַלץ פון אַ געוועהנליכען שבת, אָבער בעת עס פלעגט קומען אַ „טאַבּעל"־טאָג, (ד. ה. דער געבורטס־טאָג אָדער נאָמענס־טאָג פון איינעם פון דער משפּחה, און נאָך אַזעלכע חנאות), און ווער רעדט נאָך, בעת מען האָט געהאַט די גרויסע זכיה, אַז די שטעטלשע נאַטשאַלסטווע אַליין, ווי דער פּריסטאַוו מיט זיין שרייבער, די ביידע זשאַנדאַרמעס און דאָס גלייכען זאָלען קומען אין שוהל, דאַ האָט דער „הנותן תשועה" באמת דערגרייכט דעם העכסטען גלאַנץ פון זיין עקזיסטענץ. דער ראַבּין און דער יודישער אוטשיטעל זענען געקומען אויסגעפּוצט אין זייערע יום־טוב'דיגע קליידער, מיט די גרויסע זילבערנע מעדאַלען אויפ'ן ברוסט „פאַר געטרייער דינסט". די קינדער פון דער אוטשילישטשע און פון דער תלמוד־תורה האָט מען צוזאַמענגעטריבען אין שוהל, דער חזן מיט די זינגערס האָבען זיך געסטאַרעט צו דערלאַנגען אַ מין „הנותן תשועה", אַז נאַטשאַלסטווע זאָל נחת האָבען...

נאָך דעם אַלעם, האָט דער „הנותן תשועה" נישט ווייניג צרות און יסורים אויף יודען געבראַכט. צו וועלען זיך אָפּרעכענען מיט אַ שונא, האָט מען נאָר געדאַרפט דערלאַנגען אַ מסירה'לע, אַז דער און דער איז נישט אויפגעשטאַנען בעת מען האָט געזאָגט „הנותן תשועה", און יענער האָט שוין געהאַט אויף זיך אַ פּעקעל צרות. כדי פּטור צו ווערען פון אַ גבאי, האָט מען נאָר בעדאַרפט אַריינשרייבען אַ בריוועלע צום פּריסטאַוו, אַז אין זיין שוהל האָט מען קיין „הנותן תשועה" נישט געזאָגט.

נאָך גרעסערע צרות און אומגליקען האָט דער „הנותן תשועה" אָנגעמאַכט אין דעם ערשטען יאָהר פון דער גרויסער וועלט־מלחמה, בעת דער דייטש האָט זיך אַריינגעריסען אין דעם יודישען ישוב אין פּוילען און אין ליטע. און די שטעטלעך פלעגען זעהר אָפט איבערגעהן פון איין האַנד אין דער צווייטער, פון רוס צום דייטש און פון דייטש צום רוס, יעדער נייער מושל האָט פערלאַנגט, אַז מען זאָל אין „הנותן תשועה" דערמאָהנען דעם נאָמען פון זיין קיסר, און מ'פלעגט בעשטראָפען דאָס גאַנצע שטעטעל, אַז מ'פלעגט זיך דערוויסען, אַז מיט אַ שבת פריהער האָט מען מתפלל געווען פאַר זיין שונא. צום אומגליק האָבען געהאַלטען די גוים פון „הנותן תשועה" מעהר ווי די יודען, און אפשר נישט אַזוי פון דער תפילה וועגען, ווי דערפון זיך צו איבערצייגען אין דער יודישער אָריענטאַציע, צי אַ רוסישע אָדער אַ דייטשע. הונדערטער מענשען האָבען וועגען דעם געפינסטערט אין די טורמעס און זענען פערשלעפּט געוואָרען אין ווייטע מקומות, ביז אונזערע יודעלעך זענען ענדליך געקומען אויפ'ן פאָלגענדען פּלאַן: נישט צו דערמאָהנען אינגאַנצען דעם נאָמען פון קיסר, נאָר סתם „אדונינו הקיסר ירום הודו", מיט דער מאָטיווירונג, דאָס אויבען אין הימעל ווייסען זיי שוין אַליין דעם נאָמען פון ריכטיגען קיסר, אַז מ'זאָל זיי בעדאַרפען דערצעהלען.

אַזוי ווי אין רוסלאַנד איז דער „הנותן תשועה" פאַר דער גאַנצער צייט געווען פערבונדען מיט דער ראָמאַנאָוו'שער משפּחה, האָט ער דעריבער אויך אין יאָהר 1905, בעת עס האָט אויסגעבראָכען די ערשטע רעוואָלוציע. צוזאַמען מיט די ראָמאַנאָוו'ס בעקומען דעם ערשטען קלאַפּ. די דעמאָלסטיגע רעוואָלוציאָנערען אויף דער יודישער גאַס פלעגען שבת קומען אין די שוהלען מיט שטעקענס אין די הענד און נישט געלאָזט זאָגען „הנותן תשועה" דער גרויסער עולם, וועלכער האָט נישט געגלויבט אין דער דעמאָלסטיגער גאולה און האָבענדיג מורא פאַר די געפעהרליכע רעזולטאַטען, האָט אומעטום געזוכט מושווה צו ווערען מיט די בונדיסטען, און נאָך פיל אונטערהאַנדלונגען האָבען די דאָזיגע יודישע גזלנים מתיר געווען יאָ צו זאָגען „הנותן תשועה", אָבער אָהן פּאַראַד, און מיט דער בעדינגונג, אַז נישט דער חזן נאָר דער רב זאָל עס זאָגען און דווקא פאַר'ן דאַווענען. גאַנצע צוויי חדשים איז דער „הנותן תשועה" געווען אַראָפּ פון זיין גדולה.

אָבער צוזאַמען מיט דער שפּעטערדיגער פערשטאַרקונג פון דער רעאַקציע האָט ער זיך צוריק ערָאָבערט זיין בכבוד'דיגען אָרט אין דער יודישער שוהל; וואָס מעהר די גאַס איז פינסטערער געוואָרען, איז זיין ליכטיגקייט אַלץ מעהר געשטיגען; מען האָט זיך אָנגעהויבען מיט איהם צו בעדינען אַלס מיטעל צו צייגען די נאַטשאַלסטוואָ, ווי ווייט מען איז לאָיאַל און נישט חלילה רעוואָלוציאָנעריש, און דעריבער האָט מען געהיט צו זאָגען אויך אין די פערוואָרפענע מנינים, וואו עס פלעגט זיך קוים אַ מנין צוזאַמענקלייבען.

געקומען מיט מזל די גרויסע רעוואָלוציע און דאָ האָט שוין דער „הנותן תשועה" געכאַפּט זיין טויט־קלאַפּ, אָבער זיך אַביסעל אָנגעמאַטערט. די רעוואָלוציע האָט זיך אָנגעהויבען אין פּעטערבורג אין אַ דאָנערשטאָג. און אַ שבת נאָכדעם האָט מען געשמאַק געזאָגט דעם „הנותן תשועה" אין אַלע פּעטערבורגער שוהלען. אָבער דעם צווייטען שבת איז ער שוין אַראָפּ פון בענקעל צוזאַמען מיט ניקאָלאַיען.

אייראָפּאַ שטאַרבט אויס

פון דר. ב. שטיינפעלד

אייראָפּאַ שטאַרבט אויס די צאָהל פון איהר בעפעלקערונג האָט דערגרייכט איהר מאַקסימום. אויב די נאָהענטע פאַר דורות וועלען נישט ברענגען מיט זיך קיין פערגרעסערונג פון געבורטען — און אויף דעם איז זעהר שווער צו רעכענען — וועט די בעפעלקערונגס־צאָהל פון אייראָפּאַ אָנהויבען געהן אויף צוריק.

די דאָזיגע מהה שחורה'דיגע נבואה איז געמאַכט געוואָרען דורכ'ן בעריהמטען סטאַטיסטיקער דר. ראָבערט קוטשינסקי, וועלכער ווערט בעטראַכט אַלס איינער פון די גרעסטע וועלט־אויטאָריטעטען אויפ'ן דאָזיגען פעלד. עס איז דעריבער גאָר נישט קיין וואונדער, וואָס זיין סענסאַציאָנעלע נבואה האָט געמאַכט אַזאַ שטאַרקען רושם אין דער וויסענשאַפט־ליכער און פּאָליטישער וועלט.

די נבואה פון דר. קוטשינסקי איז בעגרינדעט אויף אַ ברייטען שטודיום פון דער אייראָפּעאישער בעפעלקערונגס־סטאַטיסטיק פאַר די לעצטע הונ־דערט יאָהר. אַז די צאָהל פון געבורטען ווערט מיט יעדען יאָהר אַלץ קלענער און קלענער, איז אַלגעמיין בעקאַנט. מען פלעגט אָבער זיך ביז אַהער טרייסטען דערמיט, וואָס גלייכצייטיג איז פערקלענערט געוואָ־רען אויך די צאָהל פון טויט־פאַלען, און ביז היינטיגען טאָג איז די צאָהל פון געבורטען אין אַלע לענדער דאָך עטוואָס גרעסער פון דער צאָהל פון טויט־פאַלען.

די מאָדערנע וויסענשאַפט בעווייזט אָבער, אַז די דאָזיגע טרייסט איז אַן'אויבערפלעכליכע און פאַלשע. כדי די בעפעלקערונג פון אַ לאַנד זאָל זיין פערזיכערט מיט ווייטערדיגען וואוקס איז נישט גענוג, אַז די צאָהל פון די געבורטען זאָל דאָרט איצט זיין גרעסער, איידער פון טויט־פאַלען.

גראָד אין לעצטען דור לעבען מיר איבער אַ מין מעדיצינישע רעוואָלוציע וואָס האָט פערלענ־גערט דעם מיטעלערען עלטער פון דער בעפעלקע־רונג און האָט דעריבער שטאַרק פערקלענערט די דורכשניטליכע צאָהל פון די טויט־פאַלען. אָבער נאָכדעם ווי דער מיטלערער עלטער פונ'ם מענש איז פאַר'ן לעצטען דור בעדייטענד לענגער געוואָרען, איז שווער צו ערוואַרטען, אַז אויך אין דער צוקונפט זאָל דער פּראָצענט פון טויט־פאַלען ווייטער פאַלען מיט אַזאַ גיכען אימפעט ווי איצט. וואַהרשיינליך איז דער פּראָצענט פון טויט־פאַלען שוין איצט אין די מעהרסטען ציוויליזירטע לענדער דערגאַנגען צו אַזאַ מינימום, פון וועלכען ער וועט זיך שוין נישט שטאַרק אַראָבלאָזען. די ירידה פון געבורטען האָט אָבער נישט אַזאַ נאַטירליכע גרעניץ. זי געהט ווייטער אָן און מען זעהט נישט פון איהר קיין סוף.

כדי די בעפעלקערונג פון אַ געוויסען לאַנד זאָל זיין זיכער פון אונטערגאַנג, איז ווייניג, וואָס די צאָהל פון געבורטען איז דאָרט נישט קלענער, ווי פון טויט־פאַלען. דער פּראָסטער שכל הישר איז מחויב, אַז די בעפעלקערונג פון אַ געוויסען לאַנד זאָל בלייבען אויף דער איצטיגער הויך איז נויטיג, אַז יעדע פרוי זאָל דאָרט אין דורכשניט געבוירען מעהר ווי צוויי קינדער. עס איז נויטיג, אַז צוויי פון איהרע קינדער זאָלען דערגעהן צו אַזאַ עלטער, ווען זיי קאָנען זיך פערמעהרען, עס איז נויטיג, אַז איינע פון די דאָזיגע קינדער — אַ פרוי — זאָל געבוירען און דערברענגען ביז רייפקייט מינדעסטענס ווייטער־דיגע צוויי קינדער. אויב דער דאָזיגער דורכשניטלי־כער מינימום זאָל נישט איינגעהאַלטען ווערען, וועט די בעפעלקערונג סוף כל סוף מוזען ווערען קלענער, אַפילו ווען איצט זאָל צייטווייליג זיין אַ געוויסער עודף פון די געבורטען איבער טויט־פאַלען.

מיט אַנדערע ווערטער מיינט עס פאָלגענדעס: כדי צו וויסען, צי זענען נישט די איינוואוינער פון אַ געוויסען לאַנד אין געפאַהר פון אויסשטאַרבען, מוז מען אויסרעכענען נישט נאָר די צאָהל פון די געבורטען און טויט־פאַלען סתם. מען מוז אויך וויסען, וויפיל קינדער ווערען דורכשניטליך געבוירען דורך יעדער דערוואַקסענער פרוי.

„לאָמיר, זאָגט דר. קוטשינסקי בעטראַכטען אויף אַ מאָמענט ענגלאַנד. אין יאָהר 1927 זענען דאָרט געבוירען געוואָרען 655 טויזענד נפשות און געשטאָרבען בלויז 485 טויזענד. איז דוכט זיך גוט. אין פלוג מיינט דאָס דאָך, אַז די בעפעלקערונג פון ענגלאַנד האָט זיך פאַר אַ יאָהרען פערגרעסערט אויף 170 טויזענד נפשות.

„ווען מען שטודירט אָבער די ציפערען מעהר אויפמערקזאַם, זעהט מען, אַז די 655,000 געבורטען בעדייטען קוים צוויי קינדער אויף יעדען פערהייראַטען פּאָרעל. דאָס וואָלט גענוג געווען, ווען מען זאָל זיין זיכער, אַז אַלע קינדער וועלען דערלעבען צו אַזאַ עלטער, ווען זיי וועלען אַליין אָנהויבען קינדלען. היות אָבער, ווי דאָס איז אוממעגליך, מיינט עס, אַז ביים דעם איצטיגען געבורטס־פּראָצענט פון ענגלאַנד וועט די דאָרטיגע בעפעלקערונג מיט עט־ליכע יאָהר שפּעטער אָנהויבען געהן אויף צוריק".

ערשט מיט אַ דור צוריק האָט דייטשלאַנד גע־קוקט אויף פראַנקרייך מיט אַ געפיהל פון רחמנות און בטול. מען האָט חוזק געמאַכט פון פראַנצויזישע ווייבער, וואָס גיבען נישט זייערע מענער מעהר ווי צוויי קינדער. איצט האָט נישט דייטשלאַנד וואָס זיך איבערצונעהמען. איהר געבורטס־פּראָצענט איז איצט נישט גרעסער ווי אין פראַנקרייך און עס איז אַ סברה אַז די געפאַהר פון אויסשטאַרבונג איז דאָרט אַפילו שאַרפער איידער אין לאַנד וואו די „צוויי קינדער סיסטעם" איז צוערשט אויסגעטראַכט גע־וואָרען...

ווען מיר רעדען דאָ וועגען אייראָפּאַ, האָבען מיר הויפּטזעכליך אין זינען איהרע מעהר קולטור־רעלע לענדער — ענגלאַנד, פראַנקרייך, דייטשלאַנד, עסטרייך, האָלאַנד, בעלגיע, שווייץ און די סקאַנדי־נאַווישע לענדער. אין די דאָזיגע אַלע לענדער, וואָס ווערען אין דער סטאַטיסטיק אַריינגענומען אונטער געמיינזאַמען נאָמען „צפון'דיגע און מערב" אייראָ־פּאַ, זענען מיט 75 יאָהר צוריק געווען 113 מיליאָן איינוואוינער. איצט בעטרעפט זייער בעפעלקערונג — 189 מיליאָנען, און דאָך איז די יעהרליכע צאָהל פון געבורטען דאָרט דיזעלבע, ווי מיט 75 יאָהר צוריק, כאָטש די בעפעלקערונג איז פאַר דער צייט געוואַקסען אויף 70 פּראָצענט, איז די צאָהל פון געבורטען געבליבען די זעלבע — דריי מיט אַ האַל־בען מיליאָן געבורטען אַ יאָהר.

די גרויסע פערקלענערונג פון געבורטען האָט זיך אָנגעהויבען אין צפון און מערב־אייראָפּאַ מיט 50 יאָהר צוריק. פאַר דעם האָט זי זיך במשך פון דורות געהאַלטען בערך אויף איין און דער זעלבער מדרגה. אין מיטען פון פאָריגען יאָהר־הונדערט האָט זי אַפילו אַרויסגעוויזען אַ געוויסע נטיה צו פערגרע־סערונג.

אָט איז דער יעהרליכער פּראָצענט פון די געבורטען אין אייראָפּאַ פאַר די לעצטע 88 יאָהר. די ציפערען, וואָס עס ווערען דאָ געבראַכט, בעדיי־טען די צאָהל פון געבורטען אויף יעדע 10,000 פון בעפעלקערונג. די צאָהל 300 בעדייטעט למשל, אַז אין אַ דורכשניטליכען שטעטעל מיט 10,000 איינ־וואוינער זענען אין דעם יאָהר געבוירען געוואָרען 300 נפשות.

די ציפערען זענען אַזוי אינטערעסאַנט, אַז מיר וואָלטען געבעטען דעם לעזער זיך גוט אין זיי אַריינקוקען. אָט זענען זיי:

די יעהרליכע געבורטס־צאָהלען אין די יאָהרען

1841 — 1850	314
1851 — 1860	313
1861 — 1870	321
1871 — 1880	328
1881 — 1885	314
1886 — 1890	302
1891 — 1895	297
1896 — 1900	294
1901 — 1905	248
1906 — 1910	266
1911 — 1914	242
1915 — 1919	170

בעזונדערס קלאָר ווערט דאָס, ווען מיר בעטראַכטען די לאַגע פון דייטשלאַנד, פון אַ לאַנד, וואָס האָט זיך ערשט מיט אַ דור צוריק געריהמט מיט איהר קינדער־רייכטום. מיט פופציג יאָהר צו־ריק פלעגען דאָרט הונדערט מוטערס געבוירען 540 קינדער. איצט איז די דאָזיגע צאָהל געפאַלען ביז 230. פון די דאָזיגע 230 ניי־געבוירענע זענען בלויז 112 מיידלעך. אויב מען זאָל פון די דאָזיגע 112 מיידלעך אַראָפּנעהמען בלויז צעהן פּראָצענט אַזעלכע, וואָס וועלען נישט דערלעבען צו ווערען דערוואַקסענע נאָרמאַלע פרויען (און דאָס איז זי־כער זעהר אַ קליינער פּראָצענט) קומען מיר צום אויספיהר, אַז די איצטיגע מדרגה פון געבורטען אין דייטשלאַנד איז פונקט גענוג, כדי אָנצוהאַלטען איהר איצטיגע בעפעלקערונג. פון קיין פערמעהרונג קען ביי דער איצטיגער לאַגע גאָר קיין רייד נישט זיין. און זאָל נאָר דער איצטיגער פּראָצענט פון געבורטען נאָך אַ קאַפּיטשקע פערקלענערט ווערען, וועט דאָס שוין זיין כולו היזק, זאָל נאָר די צאָהל פון געבוירענע קינדער קלענער ווערען בלויז אויף צעהן פּראָצענט, וועט זיך אָנהויבען דאָס כסדר'דיגע אויסשטאַרבען פון דער אייראָפּע־אישער בעפעלקערונג.

וועגען די אורזאַכען פון דער געבורטס־פער־קלענערונג אין אייראָפּאַ זענען נישטאָ קיין צוויי מיי־נונגען. דאָס איז נישט קיין רעזולטאַט פון ביאָלאָ־גישע אורזאַכען, וואָס זענען אויסער דעם מענשליכען ווילען. אַלע זענען מסכים אין דעם, אַז מיר שטעהען דאָ פאַר אַן ערשיינונג, וואָס איז אַ פּועל יוצא פון מענשליכען רצון, פונ'ם וואונש צו האָבען ווייניגער קינדער. „געבורטס קאָנטראָל" איז די איינציגע און אויסשעפּענדע ערקלערונג פון דער ערשיינונג, וועגען וועלכער מיר רעדען דאָ.

אין אַמעריקאַ, אין די אַזיאַטישע לענדער און אין רוסלאַנד איז נאָך נישט די בעפעלקערונגס־פּראָבלעם אַזוי שאַרף ווי אין אייראָפּאַ. עס איז אָבער זעהר מעגליך, אַז די דאָזיגע נאָך פרישערע לענדער וועלען סוף כל סוף געהן אין דעם וועג פון אייראָפּאַ, פּונקט ווי דאָס קינדער־רייכע דייטש־לאַנד איז סוף כל סוף אַוועק אויפ'ן וועג פון „אונמאָראַלישען" פראַנקרייך.

נאַטירליך האָט אויך געבורטס־קאָנטראָל זיי־נע אורזאַכען, הויפּטזעכליך עקאָנאָמישע. זייער בע־טראַכטונג וואָלט אונז אָבער צו ווייט פערפיהרט אין אַ זייט.

עס איז אַלענפאַלס אַ פאַקט, אַז די בעפעלקע־רונג פון די וויכטיגסטע אייראָפּעאישע לענדער הויבט אָן געהן אויף צוריק.

סענסאַציאָנעלע נביאה פון אַ בעריהמטען סטאַטיסטיקער.

1920 — 1921	238
1922 — 1923	210
1924 — 1925	199
1926	192

מיט איין וואָרט: פאַר די לעצטע הונדערט יאָהר איז דער פּראָצענט פון געבורטען אין אייראָפּאַ געפאַלען כמעט אויף אַ העלפט. די דאָזיגע ירידה פון געבורטען געהט אָן מיט אַזאַ כסדר'דיגען וועג, אַז עס איז נישטאָ קיין שום גרונד צו ערוואַרטען, אַז זי זאָל ווען נישט איז זיך אומקעהרען צו דער אַמאָליגער הויך אַפילו אין די יאָהרען נאָכ'ן וועלט־קריג, ווען די אייראָפּעאישע בעפעלקערונג האָט אינסטינקטיוו געוואָלט אויסבעסערען די רעזולטאַטען פון דער פעלקער־שלאַכט, ווען דער געבורטס־פּראָ־צענט איז געפאַלען ביז 170 אויף 10,000, איז זי דאָך נישט אומשטאַנד געווען זיך אַרויפצודראַפּען אויף אַ־אַ ציפער פון געבורטען, וואָס וואָלט געווען אין גאַנצען נאָרמאַל ערשט מיט צעהן יאָהר פריהער די צאָהל געבורטען צווישען 1920 — 1921 איז גע־ווען בסך הכל 238, בעת אין לעצטע יאָהרען פאַר'ן קריג איז זי דאָך געווען 242!

נאָך קלאָרער ווערט די געפאַהר, וואָס דראָהט דער אייראָפּעאישער צוקונפט, ווען מען רעכענט אויס די צאָהל פון געבורטען אויף אַ מעהר וויסענ־שאַפטליכען שטייגער. דאָס הייסט אין פערבינדונג מיט דער צאָהל פון די מוטערס.

מיט פופציג יאָהר צוריק פלעגט יעדע דורכ־שניטליכע מוטער געבוירען פיר קינדער. היינט איז די דאָזיגע צאָהל אומעטום אונטער דריי, און דער דורכשניט איז בלויז 2,3. דאָס מיינט, אַז אויף יעדע הונדערט מוטערס ווערען געבוירען נישט מעהר ווי 230 קינדער.

וואָלט איצט קינדער שטערבליכקייט געווען אַזוי שטאַרק פערשפּרייט ווי מיט פופציג יאָהר צוריק וואָלט אַזאַ נידריגער פּראָצענט פון געבורטען זי־כער בעדייטעט די אונפערמיידליכע אויסשטאַרבונג פון דער מענשהייט. איז עס אין דעם זין די לאַגע עטוואָס בעסער, אַ דאַנק די כסדר'דיגע ערפאָלגען פון מעדיצין און די בעסערע היגיענישע בעדינגונגען איז די קינדער שטערבליכקייט קלענער פונדעסט־וועגען איז אָבער דער פּראָצענט־פוס שוין צו קליין, און דאָס וועט זיך מיט עטליכע יאָהר שפּעטער שטאַרק אָפּרופען אויף דער אייראָפּעאישער בעפעל־קערונג.

דעם בעקער'ס הויז (דערציילונג)

פון מאיר פאַנעט

אַברהם משה, דער בעקער פון קליין־סטרע־ליסק, האָט פערמאָגט זיין איינענעם אַ צוויי־גאָרניגע הויז, עטליכע שפּאַן פון באָר, וואָס איז געשטאַנען אינצווישען די אַרומיגע הייזער ווי עפּעס פרעמדס, פערטאָזשעט און שוואַרץ ווי אַ פאַבריק, דאָס הויז איז איבערגעגאַנגען פון איין דור צום אַנדער'ן, אַזוי, אַז ס'איז אין דער אמת'ן שווער געווען צו זאָגען ווי לאַנג עס שטעהט שוין אַזוי, אָט דאָס ברודיגע, אָבער פעסטע הויז. און כאָטש אַברהם משה, וואָס איז שוין טאַקע געווען אַ יוד קרוב צו די זיבעציגער, האָט זיך נישט אויפגעהערט צו גרויסען דערמיט און געהאַלטען אין איין רעדען דער פון, פלעגט ער אָבער קיינמאָל נישט צולייגען אַ האַנט דערצו. כאָטש איינמאָל אין עטליכע יאָהר אָפּריינינען די ווענד פון דער אָנגעוואַקסענער בלאָ־טע אָדער באַדאַי אָפּווישען דעם שטויב מיט אַ קאָטשערע, צוגעבונדען מיט אַ שמאַטע. ער האָט עס געלאָזט אויף גאָט'ס בעראָט, גע'טענה'ט, אַז די בלאָטע ליגט איהם אין זינען ווי דער פאַר אַ יאָהריגער שניי, און נישקשה, דער רוח וועט עס נישט נעהמען!

חיה־שרה, זיין ווייב, נישט קיין סך יונגער פון איהם, האָט איהר גאַנץ לעבען־לאַנג נישט געוואוסט פון בעסער, און טאַקע דערפאַר געדאַנקט און געלויבט דעם אויבערשטען: גם זו לטובה! זינט זי געדענקט זיך, האָט זי זיך אויף קיין שום זאַך נישט בעקלאָגט, געווען געהאָרכזאַם און בע־שיידען, נישט געדערט צופיל, נישט פערלאַנגט צו־פיל און בענוגענט זיך מיט אַלצדינג, וואָס דער רבש"ע האָט צוגעשיקט, אַבי דער ביסען פעהלט נישט, אַבי אינוועניג איז אויפגעצוצט — וואָס־ווישע אַרט איהר וואָס אין דרויסען טוט זיך?

דערפאַר איז טאַקע אָט דאָס צוויי־גאָרניגע הויז געשטאַנען אַזוי אָפּגעלאָזט און פערשוואַרצט און זיך בעהאַלטען: דעמאָלסט ווען אַלע אַרומיגע הייזער זענען אויפגעפריש געוואָרען מיט אַ נייער פאַרב. און נישט איין קליין־סטרעליסקער באַלעבאָס האָט געקוקט דערויף מיט אַ קרום אויג און זיך דערביי געטראַכט: אַ יוד אַ קמצן, זאָל זיך נישט פערגינען אָפּקאַלכען ס'פיצעל הויז, לאָמיר זאָגען, כאָטש איין מאָל אין אַ יובל!

דערזעלביגער יוד, וואָס האָט אַזוי געטראַכט האָט אָבער באַלד פערקירעוועט זיינע געדאַנקען אויף ערגיץ אַנדערש, צו זיינעם אַנ'איינענעם אַנגעוועהטאָגטען עניין, און מעהר נישט זיך געהאַט נישט אַברהם־משה דעם בעקער, און נישט דעם בעקער'ס הויז.

דערווייל זענען טאַקע די יאָהרען געגאַנגען נישט מיט דראָבניטשקע טריט, און דאָס פאָרפאָלק האָט דערפיהלט, אַז זייער „צייט" דערנעהענטערט זיך. אַברהם־משה האָט שוין מעהר נישט געקאָנט אונטערהייצען דעם גרויסען באָר־אויווען און אַרויפגיסען די שעפּעלעך וואַסער אויף די אָנגע־גליהטע שטיינער, און פריטאָג פאַרנאַכט האָט ער זיך שוין געמוזט בענוגענען מיט די אונטערשטע פאָר בענק, — ווייטער האָט ער נישט געקאָנט קריכען. נישט פאַר זיינע כוחות! די יורענע זיינע האָט זיך שוין קוים געקאָנט דערשלעפּען אין מאַרק עפּעס איינקויפען, אָדער אַזוי צו אַ קרובה, וואָס האָט געוואוינט דאָ דערנעבען, נאָר נישט ווייט, נאָך עפּעס אַ שמירעכץ פאַר די שוואַכע פיס.

די טעכטער אין די נאָהנטע שטעט האָבען געהאַט מיט זיך צו טון און זיך געמוטשעט בענוגענען בלויז צו טראַכטען וועגען די אַלטע טאַטע־מאַמע. זייערע מענער האָבען שווער געהאָרעוועט פאַר ברויט. איינער איז געווען אַ ראַמסקער שניידער, און דער אַנדער'ער אַ קאַטלער, און ווען אימיצער איז אַראָפּגעקומען פון קליין־סטרעליסק און מיטגע־בראַכט אַ גרוס, האָבען זיי טאַקע גאַנצ'ן צעהן אָפּגעדאַנקט, דערנאָך געזיפצט און געקלערט: מען וואָלט זיך אַמאָל בעדאַרפט אַריבערכאַפּען אַ היים. נאָר ס'מוט זיך נישט אַזוי גרינג ווי עס רעדט זיך.

דערנאָך איז אונטערגעקומען די מלחמה. ה העלפט קליינסטרעליסק איז אַוועק מיט'ן פייער. פערטיליגט געוואָרען און פון די גרויסע, שעהנע הייזער זענען איבערגעבליבען חורבות, צוקרישעל־טע ציגעל, חרובעס, פון וואַנען ס'האָבען מיט דער צייט גענומען שפּראָצען אַלערליי ווילדע גראָזען און באָריקעס. אין באָר־גאָס איז נאָר דאָס באָר גע־בליבען און אַברהם־משה'ס צוויי־גאָרניגע דירה, וואָס איז נאָך געוואָרען שוואַרצער ווי פריהער, פון די רויכען און פלאַמען, וואָס האָבען עס אַרומ־געלעקט בשעת די איבריגע הייזער האָבען גע־שרפה'עט אין געקנאַקט.

ווי אַלט און צובראָכען דאָס פאָר־פאָלק איז נישט געווען, זענען זיי אָבער אויסגעשטאַנען אַלע געבראָטענע צרות און שלעק, זיך אָנגעליטען נישט ווינציגער פון אַלע אַנדערע אין שטעטעל, קודם ביי „פּאָניע'ן", דערנאָך ביי די אוקראַאינער און צום סוף ביי די פּאָליאַקען.

אַברהם־משה איז שוין כמעט געווען אַנ'אַכצי־גער און קוים געקאָנט אָפּרעכען, אָפּאָטעמען ווי ס'בעדאַרף צו זיין. חיה־שרה איז מעהר איבער־געלעגען אין בעט ווי זי איז אַרומגעגאַנגען. פון די גרויסע אומגעהויערע שרעקענישען און טאַקע פון גרויסען עלטער, איז זי געוואָרען טויב ווי די וואַנד און כמעט גאָרנישט געזעהן אויף די אויגען.

דאָס שטעטעל האָט שוין געהאַט אַנ'אַנדער בעקער, אַ יונגען, מיט שוואַרצען, רויטען קאַרק, נאָר פאַר אַברהם־משה'ן און זיין יורענע זענען נאָך שטענדיג געווען אַ פּאָר גראָשען אויף צו מאַ־כען אַ לעבען. יודען זענען בני רחמנים, און כאָטש יעדער בעזונדער איז געווען געפּרובט מיט די גרעס־טע אומגליקען אין דער וועלט, האָט איינער אָן דעם אַנדערען נישט פערגעסען און אַרויסגעהאָלפען.

טרעפט זיך איינמאָל אין אַ פייערדיגען זומער נאָכמיטאָג, אַברהם־משה זיצט זיך אויף דער אוי־בערשטער טרעפּ פון זיין הויז, זיצט און דרימעלט און פלוצלונג דערהערט ער אַ סקריפּען פון רעדער און אַ היימיש קול. דאָס הייסט, ס'האָט זיך איהם אפשר נאָר אויסגעדאַכט, אַז דאָס קול איז אַ היימישעס. האָט ער געעפענט די אַלטע, קאַליע אויגען און דערזעהן: אַ פוהר האָט זיך אָפּגע־שטעלט טאַקע דאָ דערנעבען. דאָס איינציגע אויס־געמאָרעטע פערדעל איז שוין געשטאַנען און גע־דרינגט מיט די הינטערשטע פיס, און די נאָזלעכער האָבען געברענט אין דער גרויסער היץ. פון דער פוהר האָבען אָנגעהויבען פאַמעלעך אַרונטערקריכען קודם־כל אַ יונג מיידעל אין אַ ווייסער בלוזע און נאָך אַ רויטער־שויבער האָר; דערנאָך עפּעס אַנ'עלטערע יודענע מיט אַ שייטעל אויפ'ן קאָפּ, אָהן אַ טיכעל, און אין אַ לאַנג פערטעלאַפּעט קלייד; דערנאָך צוויי שטאַלטנע בחורים, דאַרע ווי דראַנ־גען, מיט געפלעשעלטע פאות.

אַברהם־משה האָט נישט געגלויבט זיינע איי־גענע אויגען. ווי אין אַ חלום האָט זיך איהם אויס־געדאַכט, אַז ער הערט שרייען:

— טאַטע, דאָס בין איך, נעכע! דערקענסט מיך נישט? און דאָס זענען מיינע קינדער. שרה'קע, נחום, הערש־בער, דאָס איז דאָך אייער זיידע!

— זיידע! זיידע!

ער האָט זיך געפּרובט אויפשטעלען און איז שיער נישט אומגעפאַלען.

די טאָכטער האָט זיך צעוויינט און געווישט די טרעהרען מיט די צעהאַקטע פינגער. די אויגען ביי די איניקלעך האָבען זיך צוגלאַנצט. זיי האָבען געקוקט אויפ'ן אַלטיטשקען און ס'האָט זיך זיי אויס־געדאַכט, אַז זיי זעהען אַ מין מענשען פון יענער וועלט, נישט קיין לעבעדיגען — און דאָס איז זייער זיידע.

די טאָכטער האָט זיך פלוצלונג דערמאָהנט און אַ פרעג געטון:

— און וואו איז די מאַמע?

אַברהם משה איז געקומען צו זיך. אָפּגע־קוועטשט אַ טרעהר פון לינקען אויג און אָנגעוויזען מיט אַ פינגער אַרויף:

— אויבען, קראַנק, אַי, קראַנק!

זיי האָבען זיך אַלע אַ לאָז געטון אַרויף. די צוויי יונגען האָבען מיט די דאַרע הענד אונטער־געכאַפּט דעם אַלטען און איהם געוואָלט אַרויפ־טראָגען. ער האָט זיך געוועהרט מיט די שוואַכע כוחות, נישט געלאָזט און זיך אַליין געשלעפּט אַ הוסטענדיגער, אַ רעכעשליווער און אַ פערסאָפּעטער. אין מוח ביי איהם האָט געוואָלקענט און די פיס זענען געוואָרען שווערער און שווערער.

שפּעטער האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז נעכע, די עלטערע טאָכטער, איז געקומען מיט די קינדער וואוינען אַהער. דער מאַן איז געפאַלען אין אַ שלאַכט, געווען איינער פון די ערשטע קרבנות אין די קאַרפּאַטענבערג, און נישט האָבענדיג קיין אַנ־דער אויסוועג, זענען זיי געקומען אַהער.

(ענדע — זעה 9־טע זייט)

די דיקע בערטע

אַנ'אומהיימליכער טיפּ פון לאָדזער אָפּגרונד.

צי האָט איהר שוין אַמאָל עפּעס געהערט וועגען אַ גראָבער בערטע?

כ'מיין נישט יענעם ניגאַנטישען שטאָלענעם מש חוּת, וועמענס שרעקליכע פייערצונגען האָבען איינגעשלונגען אויף די פערשידענע מלחמה־פראָנטען גאַנצע שטעט און דערפער, נאָר די קיילעכדיגע יודענע וועלכע האָט זיך ביז נישט לאַנג, ווי אַנ'אָנגעפיהלט פעסעל, געקאָלערט איבער די באַלוטער גאַסען.

שטעלט אייך פאָר אַ נידריג: אויסער געוועהנליך דיק בעשעפעניש אויף צוויי דינע פיסלעך, מיט אַנ'עקעלדיג־אויסגעפאַשעט פּרצוף, וואָס איז ניכער עהנליך צו אַ חזיר־קאָפּ און וועלכער איז תמיד סיי זומער און סיי ווינטער איינגעוויקעלט אין אַ האַלב טוץ טיכער און פערטשוילען. פון צווישען די צוויי מיין אַריינגעזעצטע ממזר'ישע קליינע אויגעלעך שלענגעלט זיך אַרויס אַ ברייט־לאַנגע פלייישיגע חזיר'ישע נאָז, וואָס אונטערשיידעט זיך נישט קיין סך פון אַ העלפאַנט־טראָמבע. פון ביידע זייטען נאָז הענגען אַראָפּ צוויי־פונדיגע באַקען, ווי די קעלבערנע לונגען־לעבערס אין אַ גראַשער־יאַטקע אויפ'ן סטאָק.

אַז די מכשפה האָט געעפענט איהר פּיסקאַטש און אָנגעהויבען רעדען, האָט זיך געדאַכט, אַז אַ וואולקאַן האָט זיך געשפּאָלטען און פון זיין קראַטער שפּריצט אַרויס גאַנצע ימים פעך און שוועבעל.

אָט דאָס איז געווען אַזוי ווי זי איז געגאַנגען און געשטאַנען די גראָבע בערטע פון קראָטקע־באַלוט.

פון וואַנען זי האָט געשטאַמט און ווי אַלט זי איז געווען — האָט קיינער נישט געוואוסט און זי אַליין אויך נישט.

ביים ערשטען בליק האָט זיך געקענט דאַכטען, אַז זי איז נישט עלטער פון 40־50 יאָהר, נאָר אַז מען האָט זי נעהנטער בעטראַכט אין מען געקומען צו דאָס אויספיהר, אַז זי וועט שוין קיין סך נישט אַ רעשט געבען פון אַ גאַנצען הונדערטער.

איהרע גאַנצע יאָהרען האָט זי געלעבט איינ'אַם אין אַנ'ענג אָפּגעוואָנערט פּאַציאַטעל.

די ערשטע צייטען איז זי געגאַנגען איבער די לאָדזער הייזער און צוזאַמענגעשטעלט פּרוטות און גראָשענס און אין שבת און יום־טוב — חלה אָדער פּוטער־קוכען. אַזוי האָט זי זיך געפיהרט אין ווינטער.

באַלד נאָך פּסח אַזוי ווי ס'האָט נאָר אויפגעשיינט די ערשטע פריהלינגס־זון, האָט זי פערשלאָסען איהר שטיבעל אויף 7 שלעסער, געכאַפּט אַ זעקעל איבער דער פּלייצע און זיך אַרויסגעלאָזט גאַסטראָלירען איבער די יודישע שטעט און שטעטלעך, וואוהין זי איז נאָר געקומען, האָט זי שוין געהאַט אַ צוויי אָדער דריי בעקאַנטע אָרטיגע אָרימע לייט, ביי וועלכע זי האָט זיך אויפגעהאַלטען.

דעריבער איז נאָר קיין וואונדער נישט, וואָס אין משך פון איהרע צעהנדליגע יאָהרען וואַנדערען איבער דער פּוילישער פּראָווינץ, האָט מען זי אומעטום געקענט.

די כיטרע בערטע האָט פערשטאַנען, אַז איהר ברייטע בעקאַנטשאַפט איבער דער וועלט, קאָן זי אויסנוצען פאַר אַ בעקוועמערע און בריוח'דיגערע פּרנסה, ווי איינפאַכע שנאָרעריי.

זי האָט געוואוסט, אַז אין די היינטיגע צייטען פון טשאַרלסטאָן און לאַ'גאַרסאָן טרעפט גאַנץ אָפט, אַז מיידלעך פון די פערשידענסטע משפחות ווערען פערפיהרט אָדער פערפיהרען זיך אַליין און גרייטען זיך צו ווערען „מוטערס". מילא, אין די גרעסערע שטעט מאַכט מען שוין היינט נישט פון אַזעלכע זאַכען קיין עסק. אין די קלענערע ישובים אָבער, וואו אַזעלכע פאַקטען זענען פאָרט נישט קיין אַלטעגליך ערשיינונג, נעהמען זיך עלטערן נאָך צום האַרץ און זוכען ערגיץ אַן אָרט, וואו דאָס חפץ אויפצורוימען, בכדי ווענינגסטענס באַטש נישט אַריינצופאַלען אין לייטישע מיילער.

בערטע האָט פערוואַנדעלט איהרע בעקאַנטע אָרימעלייט אין געשיקטע אַגענטען און זיי געלערנט, ווי אַזוי צו האַלטען „אויג" אויף די שטעטעלדיגע מיידלעך. ווען אַזאַ חברה־מאַן, געהענדיג יעדע וואָך איבער די שטעטעלשע הייזער, האָט בעמערקט, אַז מיט אַ יענטע איז „עפּעס נישט ראַסיג", האָט ער באַלד די אומגליקליכע עלטערן, אָדער דער משפחה פאָרגעלעגט זיין פערמיטלונג. דאָס „פּסולת" איז דורך אַזאַ „אַגענט" גלייך עקספּאָרטירט געוואָרען קיין לאָדז צו דער גראָבער בערטע. אין דער „צענטראַלע" פון דער גראָבער בערטע איז די דערהאַלטענע „סחורה" סאָרטירט געוואָרען. די אָרימע קרבנות האָט זי משלח געווען אויף שטעלען אַלס דינסט־מיידלעך אין בעל־הבית'ישע הייזער.

פערשטעהט זיך, אַז פאַר איהר רייפערקישע פּאַטיגע האָט זי תיכף בעקומען עטליכע זלאָטים פון דער מאַדאַם, נישט רעכענענדיג די פאָר זלאָטים, וואָס יעדע איינע האָט איהר געמוזט איינצאַהלען ביים אָנקומען, אַלס „מקבל פּנים" געלד, ווי זי האָט עס אָנגערופען.

די גאַנצע צייט, וואָס דאָס מיידעל האָט געקאָנט דינען אויף דער שטעל, האָט בערטע אָפּגענומען דאָס פערדינטע הודש־געלד און פאַר זיך עס בעהאַלטען. ווען ס'האָבען זיך אונטערגערוקט די הויכע חדשים און די „פּאַננע" איז שוין מעהר נישט ביכולת געווען צו אַרבייטען, האָט בערטע זי אַהיימגענומען און איינגעאָרדענט אויף אַ שטרויזאַק ביי זיך אין פּאַציאַטעל.

די רייכערע מיידלעך האָט זי די גאַנצע צייט געהאַלטען אין נדער הוים און פאַר דער קאַרגער פּאַשע געצופּט פון די עלטערן, וואָס מעהר געלד, סטראַשענדיג זיי יעדעס מאָל אין געיענפאַל אַ היימצושיקען דאָס „שלח־המנות". אַזוי אַרום האָט בערטע אין משך פון אַ קורצער צייט פערוואַנדעלט איהר פּיטשעדיג פּאַציאַטעל אין אַנ'אמת'ע קינפּעט־כאָרעך־קליניק.

גאָט האָט געהאָלפען און דאָס „פערפלייש־טע" מיידעל — אַזוי האָט זי גערופען איהרע פערפיהרטע בענסיאָנערקעס — אין ענטבונדען געוואָרען און זיך שוין געקאָנט שטעלען אויף די פיס מיט מזל. מיט דעם מאָמענט האָט בערטעס ראָל זיך נאָך נישט געענדיגט. דערמיט האָט זיך ערשט אָנגעהויבען דער צווייטער פּעריאָד פון איהר אונטערנעהמערישער טעטיגקייט.

מ'מוז אַ קוה אַזוי לאַנג מעלקען, ווי לאַנג ס'לאָזט זיך, פּלעגט זי תמיד טענה'ן.

אויב ס'האָט זיך געהאַנדעלט וועגען אַ פערמעגליכער יאַלדובקע, האָט בערטע די פריילין־מוטער אָפּגעשיקט עטליכע וואָכען נאָכ'ן קינפּעט צוריק צו די עלטערן. פאַר דער קינפּעט־אויס־האַלט האָט זי בעקומען געזאַלצענע און געפּעפּערטע פּרייזען. דעם „באַנק" — אַזוי האָט זי דאָס אומגעזעצליך־געבוירענע קינד גערופען — האָט זי ביי זיך איבערגעלאָזט כלומר'שט אויף כאָזאַניע און פאַר דער האָזינער כאָזאַניע ווייטער זיך געהייסען גאַנץ פעט בעצאָהלען.

לאַנג האָט זי זיך אָבער מיט אַזאַ קינד נישט געשפּילט. זי האָט גוט פערשטאַנען, אַז פון אַ יאַטעל וויל די משפּחה ווי אַמשנעל'סטען פּטור ווערען. בערטע האָט דאָס „יאַטעל" גענומען אין איהר מלאכים־פאַבריקעל אַריין און עס אַזוי „בעאַרבייט", אַז אין קורצען האָט עס געבעך אויסגעצויגען די קאָפּעטקעלעך.

דערווייל האָט זי אָבער ווייטער געצויגען פון דער משפּחה געלד פאַר כאָזאַניע. קוים האָבען זיי איהר פערגעסען צו צושיקען צו דער מינוט־ר יפּענסיע, האָט זי נעכאַפּט דאָס ערשטע בעסטע קינד און עס אַהינגעפיהרט צו די עלטערן און עס געוואָלט איבערלאָזען, און בכדי ס'זאָל נישט ווערען היימלעך אין שטעטעל, האָבען איהר די אומגליקליכע עלטערן געגעבען, וויפיל זי האָט נאָר געוואָלט, אַבי זי זאָל זיך נאָר ווי אַמגיכסטען אָפּטראָגען מיט דער טייערער „מתנה".

חדשים־לאַנג האָט זי געצויגען פון די עלטערן געלד אויף כאָזאַניע, אַז ס'האָט שוין איהר אַליין אָנגעהויבען פער'מיאוס'ט צו ווערען צו פאָדערען געלד אויף לינקס און זי האָט שוין אַליין געוואָלט די „ספּראַווע" ליקווידירען, האָט זי פּלוצלונג געמאָלדען די עלטערן אָדער דער משפּחה פון דער מוטער, אַז דאָס קינד איז קראַנק געוואָרען און מ'דאַרף האָבען געלד אויף קוראַציע.

אַזאַ „קרענק" האָט אָבער אויך נישט געקענט לאַנג אָנהאַלטען, אַז בערטע האָט אַליין שוין פערשטאַנען, אַז עס איז „גענוג". האָט זי מיטגעטיילט די עלטערן, אַז דאָס קינד איז געשטאָרבען.

פערשטעהט זיך, אַז די עלטערן האָבען ווי־טער געמוזט שיקען געלד, בכדי צו דעקען די „קבורת־קאָסטען".

מיט'ן „טויט" פון קינד האָט זיך אָבער דער געלד־גרויב נאָך אַלץ נישט פערשיט. בע־טע האָט חייטער בעאויפטראַגט איהר „אַגענט" צו האַלטען אַנ'„אויג" אויף דער פריילין־מוטער און זעהן, צו זי אָדער איהרע שוועסטער עווענטועל ברידער געהן נישט חתונה־האָבען.

וויבאַלד דער שטעטעלדיגער אַגענט האָט דערשנאַפּט, אַז אין משפּחה גרייט זיך שליסען אַ פּאַר־טיע, האָט ער תיכף מיטגעטיילט דער „צענטראַלע" און די גראָבע בערטע איז גלייך געקומען נאָך געלד פאַר האַלטען די צונג אונטער'ן ריגעל.

האָט שוין מיט מזל דאָס פריילין־מוטער חתונה געהאַט, האָט נאָך בערטע זי נישט אַרויסגעלאָזט פון איהרע לאַפּעס, פון צייט צו צייט האָט זי איהר גענומען צושיקען פּרעזענטען און געלד, אַז זי זאָל נישט ענטפּלעקען דעם מאַן דעם „סעקרעט".

מיט איין וואָרט, קוים איז אַ פערמעגליכע פריילין אַריינגעפאַלען אין בערטעס הענט, האָט זי מיט איהר באַנדע דעם קרבן אַזוי אַרומגעבונדען, אַז ער האָט זיך יאָהרען־לאַנג נישט געקאָנט פון איהר אָפּטשעפּען.

אויף אַזאַ אַנ'אופן האָט זיך בערטע בעצויגען צו פערמעגליכע „קליענטקעס". אויך אָרימע קרבנות האָט זי בעסער נישט בעהאַנדעלט.

באַלד נאָך דער קינפּעט, האָט זי אַזאַ „פּענ־טאַטשקע" פערדונגען אַלס אַם אין אַ רייך הויז און פאַר איהר טרחה בעקומען פון דער מאַדאַם מעקעל־געלד, פון משרת האָט זי אָבער זיך נישט בעגנוגענט מיט בלויזען מעקלער־געלד, נאָר זי האָט צוגענומען די פּענסיע, וואָס דאָס מיידעל האָט בעקומען אין משך פון לאַנגע חדשים, כלומר'שט אויפ'ן חשבון פון די קינפּעט־קאָסטען.

דאָס קינד ווייטער האָט בערטע פערקויפט פאַר אַ גוטען פּרייז צו אַ קינדער־לאָזער משפּחה, אָדער עס פערדונגען אויף אַ „טאָג־לוין" צו קינ־דערלאָזע בעטלערקעס, וועלכע שטעלען פאַר געוועהנליך די דאָזיגע געבויגענע „אויף אָפּנוץ" קינדער אַלס „זייערע עלענדע יתומים" און שפּעקולירען אַזוי אַרום אויפ'ן רחמנות פון די פערבייגעהער און פערבייגעהערינס.

צעהנדליגע יאָהרען האָט די גראָבע בערטע געפיהרט איהר „געשעפט" און אָנגעזאַמעלט אַנ'אוצר מיט געלד.

מיט אַ צייט צוריק האָט זי זיך מסתמא אין „געשעפטליכע אָנגעלעגענהייטען" געלאָזט אין וועג אַריין און איז אין ערגעץ אין אַ הקדש געשטאָרבען.

וואַהרשיינליך האָבען דאָס „קניפּעל" ביי איהר אָנגעכאַפּט וואַנדערנדע שנאָרערס, וועלכע האָבען זיך דערמאָלט אין הקדש געפונען. צוליב'ן טויט פון דער „ליעבין" איז די „אונטערנעהמונג" אויף דער קראָטקע גאַס ליקווידירט געוואָרען.

הונדערטער משפּחות, וועלכע די אַלטע קלעמפּע האָט יאָהרענלאַנג שאַנטאַזשירט, האָבען מיט איהר טויט ענדליך אָנגעהויבען פריי אָפּצואָטעמען.

ארגוס.

דעם בעדערס הויז.

(ערצעהלונג).

(ענדע פון 8-טע זייט)

חיה־שרה איז געלעגען אין בעט און אָנגע־שפּיצט די טויבע אויערען, געוואָלט דערהערען כאָטש אַ קלאַנג פון אַנ'איניקעל. זי האָט געקוקט מיט די אויסגעלאָשענע אויגען און עפּעס געשטאַמעלט. מ'האָט געקאָנט זעהן, אַז זי פרעהט זיך, אַז זי איז גליקליך. איהר מאָגער לייב האָט אויפגעלעבט אונ־טער'ן איינשיט. זי האָט געגלעט שרה'קעס שוואַרץ קעפּעל און געשעפּטשעט:

— אַזעלכע זיירענע האָר...

אַברהם־משה איז געזעסען אויף אַ פוס־בענ־קעלע, נישט ווייט פון בעט און געזעהן ווי די טאָכ־טער כליפּעט און ווישט די טרעהרען מיט די הענד. די צוויי יונגען זענען געזעסען אויף אַ ראַנד פון בעט און געקוקט דאָ אויף דער באָבע'ן און דאָ אויף דע סוזירען, און באַלד איינער אויפ'ן אַנדערען מיט גלאַנצענדיג־פערטרעהרטע אויגען.

אין שרה'קע איז געווען אויפגעליינט. דער שויבער האָט געפלאַטערט אין דער האַלבער טונקעל־קייט פון חדר און אויף די באַקען זענען געשטאַנען ברוינע, איינגעפונקעלטע זומער־שפּרינקעלעך. זי האָט זיך פּלוצלונג דערמאָהנט. אַז זי איז שטאַרק ביי געוואָרען, ווען דער בעל־עגלה האָט זיך אָפּ־געשטעלט ביים שמוציגסטען הויז אין באַר־געסעל און אָנגעוויזען, אַז אָט דאָס הויז איז איהר זיירעס.

איצטער, דערמאָהנענדיג זיך, איז זי צוגעגאַנגען צום זיירען, אַרומגעליינט איהר ווייכע האַנד אויף זיין פּלייצע און פּלוצלונג שטיל געפרעגט:

— זיירע, פאַרוואָס זענען די ווענד אַזוי פער־חויר'ט, אַזוי שוואַרץ?

דער אַלטער האָט זיך נישט געריכט אויף אַזאַ שאלה, און נאָך דערצו פון זיין איניקעל, און וואַרפענדיג מיט די אויגען האָט ער געזוכט אַנ'ענטפער.

זי איז געווען אומגערולדיג און נאָך אַמאָל אַ פרעג געטאָן:

— פאַרוואָס, זיירע? האַ?

ער האָט קוים אַרויסגעשטאַמעלט:

— נישקשה, קינד מיינס... ס'איז גוט אַזוי אויך... נאָר אויב דו ווילסט וועט מען עס שענ־נער מאַכען...

ער האָט זיך פערהוסט און שרה'קע איז גע־ווען צופרידען.

צוזאַמענגעם זענען די צוויי יונגען געשטאַנען אין דרויסען אַהן די רעקלעך, מיט פערקאַשעטע העמד־אַרבעל און געסקראָבעט די ווענד מיט שטיק־לעך בלעך. נישט ווייט פון הויז האָט זיך געדוי־כערט אַ פּירעקערינער פאַס קאַלך, און שרה'קע האָט זיך געפּאָרעט אַרום דעם, אַרומגערודערט און גע־קוויטשעט אויף איהר דין קול'כעל.

דער אַלטער אַברהם־משה אַליין איז געשטאַנען פון דערווייטענס און צוגעזעהן ווי די איניקלעך האָ־רעווען מיט פרעד. ס'האָט זיך איהם אויסגעדאַכט, אַז די כוחות בייטען זיך אין איהם און ער ווערט יונגער, אויפגעליכטער, ער האָט אַריינגעשמייכעלט אין דער פערטאַבאַקטער באָרד.

נעכע איז געווען אין קיך און געקאָכט און געפּרעגעלט. אַ האַרבער ציבעל־ריח האָט זיך גע־טראָגען דורך די האַלב־אָפענע פענסטער און די קינדער האָבען אָנגעהויבען אַרבייטען מיט מעהר חשק. שטאָט־יודען האָבען זיך אָפּגעשטעלט, גע־וואונדערט וואָס עס איז געשעהן אין מיטען דער־רינען, פּונקט ערב ראש השנה, און ווען איינער האָט זיך געמאַכט האַרץ און געפרעגט מיט אַ האַלב־ברען קול:

— וואָס איז דאָס, אַברהם־משה? זיך פאַרט דערלעבט, האַ?

האָט אַברהם־משה אַ קוק געטאָן אויף די הויכע שטאָלענע איניקלעך און געענטפערט מיט אַ שמייכעל:

— וואָס דען מיינסטו? שטענדיג וואוינען אין שמוץ? אודאי זיך דערלעבט, אודאי!

—=:§:=—

פערקויפט צום טייוועל.

(ראָמאַן).

(60

— יאָ, ער לעבט נאָך, אָבער, זאָגט ווי קומט איהר אַהער?.. מסתמא, באַנדיטען...

קליין האָט אַ שמייכעל געטאָן:

— באַנדיטען. אַ שיינע מעשה! נעהמט אַ ביסעל העכער! דאָס זענען די געפעהרליכסטע חברה־לייט פון וואַרשע! ווי ווייט איז דאָ פון אַ הויז?

— נישקשה'דיג ווייט!

— אַ טעלעפאָן האָט איהר אין דאָרף?

— יאָ, אין דער גמינע...

— איך מוז תיכף טעלעפאָנירען אין וואַרשע... אין דער פּאָליציי!... נעהמט זשע, און ברענגט גלייך דריי פערד! אויף איין פערד וועל איך זיך זעצען, אויפ'ן צווייטען — איהר, און אויפ'ן דריטען וועלען מיר אַוועקלעגען דעם פערוואונדעטען.

דער פויער האָט זיך געוואַקעלט, צו האָט ער זיי צו פאָלגען.

— איך ווייס נישט, ווער איהר זענט, הער?

— האָט ער פערראַכט אַ זאָג געטאָן.

— גאָט מיינער, צי זעהט איהר נישט, אַז מיר דאַרפען צו האָבען הילף?

קליין האָט קוים געקאָנט איינהאַלטען זיין כעס און אומגערולד, נישט וועלענדיג אויפצורייצען דעם פויער.

יאַקובינסקי האָט זיך אָנגעהויבען צו בעוועגען און אַ קרעכץ געטאָן.

האָט זיך קליין אַרונטערגעלאָזט אויף די קניע און אַ קרעכץ געטאָן.

— ווי פיהלט איהר זיך ליבער פריינד?

אינדערפריה איז שוין יאַקובינסקי געקומען צו זיך אויף אַ האַלבע שעה צייט, און ער האָט אויסגע־האָרכט פון קליינען, וועלכער האָט זיך בעפרייט פון דער שמאַטע אין מויל, די מעשה, וואָס עס איז פאָרגעקומען נאָכ'ן שאָס אין זאַרעמבאַ'ס גאַסט־צימער.

איצט האָט ער אַ שוואַכען שמייכעל געטאָן, אַ קוק געטאָן אויף קליינע'ן, און פערמאַכט די אויגען.

— האָט איהר אויף איהם געווירקט, ער זאָל אונז העלפען, הער קליין?

— ניין, דערווייל נאָך נישט, אָבער איך וועל איהם צווינגען צו העלפען!

דער פויער איז צוריקגעקומען, פיהרענדיג מיט זיך דריי פערד.

ס'איז אָנגעקומען זעהר שווער צוצובינדען דעם פערוואונדעטען אויף דעם דאַרען רוקען פון דער דאָרפישער קליאַטשע.

ס'איז שוין געווען זייגער פיער, ווען מ'האָט זיך געריהרט פון אָרט.

— איך וועל פאָהרען פאָראויס — האָט קליין דערקלערט — איהר זשע וועט פאָהרען פאַמעליכער, און צושטעלען מיין חבר צום פעלדשער, ער זאָל איהם אַדורכוואַשען די וואונד און באַנדאַזשירען. איהר זאָלט איהם זאָגען, דעם פעלדשער, אַז איך האָב געשיקט אַ פּאָליציי־אינספּעקטאָר פון וואַרשאַ־ווער אויספאָרשונגס־אַמט, ער וועט שוין וויסען, וואָס ער האָט צו טאָן.

ער האָט אַ קלאַפּ געטאָן מיט די שיך אין דעם פערדס זייטען, און איז שנעל אַוועקגעריטען מיט'ן נישט גלייכען וועג.

דער עולם אין דאָרף האָט איהם, דעם פרעמדען, ווילד און דערשראָקען אָנגעקוקט.

ער איז צוגעפאָהרען צו דער גמינע, אַריינגעלאָפען אין דעם נידריגען הייזעל, און שיעור זיך דערביי נישט צוקלאַפּט דעם קאָפּ ביי דער נידעריגער טיר.

דער טעלעפאָן איז עפּיס פונקט געווען פערנומען דורכ'ן אַלטען שרייבער האָט איהם קליין מיט רוגזה אָפּגעשטויסען פון אַפּאַראַט, און זיך גענומען קלינגען.

דער אַלטער הויקערדיגער דאָרפס־שרייבער האָט אָנגעהויבען צו ציטערען פאַר שרעק, און איז פּלוצלים אַריין אין אַ כעס:

— פּאַניע... פּאַניע! — האָט ער רוגזה'־דיג געשטאַמעלט — נעהמט אַוועק פון דאַנען! זייטיגע מענשען איז פערוועהרט דאָ צו רעדען!... דאָ טאָר מען נישט!...

— נעהמט אייך צו אַלדי רוחות! — האָט קליין אַנ'ענטפער געטאָן — און ברענגט מיר בעסער אַריין עפּיס צו עסען און צו טרינקען! איך חלש עסען!.. נו, שנעלער ריהרט זיך.. גאַפיעט זיך נישט!

— — — — — — — —

אין קליינ'ס קאַבינעט אין אויספאָרשונגס־אַמט איז געשטאַנען דער דירעקטאָר פון באַנק, וואו ס'זענען געווען לאַקירט די קאַפּיטאַלען פון דער פּרו־ווים.

מיט איהם האָט זיך אַדורכגעשמועסט איינער פון די הויפּט־לייטערס פונ'ם אויספאָרשונגס־אַמט אין דער אַגענט מאַרטען.

דער באַנק־דירעקטאָר האָט דערצעהלט:

— די אָנוועזענהייט פונ'ם הער קליין איז גע־ווען פאַר אונז אַ גאַראַנטיע, אַז אין דער אָפּעראַציע איז נישטאָ קיין שום פערדעכטיגע כוונה. איך מוז זיך אָבער דאָ מודה זיין, אַז מיך האָט אַ ביסעל איבערראַשט דער פערלאַנג אַרויסצונעהמען פון לער קאַנטאָ אַזאַ גרויסע סומע. דאָס אָבער, אַז פאַר אונז איז געשטאַנען דאָס פריילין ווים — איז פאַר אונז נישט געווען קיין שום ספק.

— מסכים! פאַר אונז איז אָבער אַ ספק, צי איז דער הער, וואָס האָט זי בעגלייט, געווען דער אמת'ער אינספּעקטאָר קליין פון אויספאָר־שונגס־אַמט.

— איצט, אָבער טאַקי איצט ערשט בין איך אין ספק. ער איז געווען זעהר אויפגערעגט, און האָט די גאַנצע צייט געשפּרייזט איבער'ן קאַבינעט, צולעגענדיג צום קאָפּ אַ גרויס נאָזטיכעל. ביז דאַן האָב איך בסך הכל איין מאָל נאָר געזעהען דעם הער קליין — האָט דער באַנק־דירעקטאָר גענעבען צו פערשטעהן — ער, אָדער יענער, וואָס האָט זיך פאַר איהם אָנגעגעבען, האָט מיר מיט אַ הייזעריגער שטימע געזאָגט, אַז ער האָט זיך צוגעקיהלט און ליידט פון אַ שטאַרקען קאַטאַר. בעת מעשה איז טאַקי דער אונטערשטער טייל פון זיין פּנים און זיין האַלז געווען פערוויקעלט מיט אַ דיקען וואָלענעם שאַל. איצט דערמאָהן איך זיך, אַז מיר האָט זיך אויסגעדוכט, איך זעה אין איהם עפּיס אַנ'ענ־דערונג. די מעשה איז זעהר שווער צו דערקלערען. מיר איז אָבער אויף אַ רגע אַפילו נישט איינגעפאַלען, אַז דאָס איז נישט דער הער קליין. איך בין אפילו נישט אינגאַנצען זיכער מיט זיך...

(פערטזעצונג קומט)

דער קונדרס

הומאר — סאטירע

צוזאמענגעשטעלט דורך א. שארפצינגעל

א „רחמנות" אויף אידם.

אפשר וועט דאס מיטעל ארויסטרייבען פון ראזענען זיין בייזע קרענק.

טשאָלענט, עטאט און פעטש.

(בערגער=יאַקובזאָן=פּראָצעס).

יאַקובסאָן: איך בין אַ קרבן פון פאַנאַטיזם, איך דער פוילישער און עס שינקע, דעריבער פער־פאָלגט מען מיך, ווען איך וואָלט גענעסען טשאָ־לענט מיט קישקע, וואָלט איך קיין עטאַט נישט געדאַרפט צאָהלען.

בערגער: איך בין טאַקע נישט גאָסט־סטראַפּטשע, אָבער לויט די פעטש, וואָס איך האָב בעקומען האָב איך געפיהלט, אַז דאָס איז פון איינעם וואָס עסט שינקע.

יאַקובסאָן: פאַרוואָס האָט מען נישט כער־פיהרט קיין פּראָצעס, ווען רוס איז געשלאָגען גע־וואָרען מיט אַ מעהרהייט שטימען.

בערגער: רוס האָט זיך געלאָזען שלאָגען, איך בין אָבער אַ גערער און האָב פיינד זיך צו לאָזען.

אַרוו. קאָפּילינסקי: אַ יודישע קהלה איז אַזאַ מין אינסטיטוציע, וואו מ׳טוט אָן תפילין ביי הגובה־ליכט־בענשען און מ׳בלאָזט שופר אינ׳ם פורים. בעת די ראָזינע תפילות ווערט בעשטימט דער עטאַט, אויף די „פאַסטעמפּאָוצעס", וועלכע מאַכען דאָס נישט כיט, ווי ס׳איז געהען דער פאַל מיט יאַ־קובסאָנ׳ען — לעגט מען אַרויף מי־יאָגען עטאַט און מ׳שטופּט זיי טשאָלענט אין מויל אַריין, מיין קליענט איז אַ קרבן פון טשאָלענט און ציצית, איך בעט איהם צו בעפרייען.

א גרויס שטאטיש לידעל.

אוי, איז דאָס געווען אַ טאָג!
איך בין געשטאַנען אויפן ראָג
געוואַרט זאָלסט קומען
מיט דיין קאר נאָך מיר.
ביזטו מיר פון די שעהנע לאַט:

דו ביזט נישט געקומען.
איז אַ צווייטער אָנגעלאָפען
און האָט מיך גענומען.
זענען מיר פערפאָחרען
צו ווייט —
פאַלט די שולד אויף דיר.

פוילישער אַרבייטער (צום יוד): כ׳וועל דיך צורייבען ווי כריין, אויב די וועסט וואַגען פערקריכען אין „מיין" מעכאַנישער פאַבריק אַריין.

פערדרייט די יוצרות.

אויף אַ באַל אין אַ פּריוואַט-הויז איז פּלוצים געוואָרען פינסטער. די עלעקטריע איז קאַליע געוואָרען. אַ געוויסער יונגערמאַן האָט געוואָלט ראַטעווען די לאַגע. האָט ער אין דער פינסטער אויפגעהויבען זיין כוס און אויסגערופען אויף לאַדזער דייטשמעריש: „איך בענוצע די פויזע, זאָל לע־בען די באַלעבאָסטע פון הויזע!"

דער איינפאַל האָט שטאַרק אויסגענומען, און אַ צווייטער יונגער־מאַן האָט בעשלאָסען דעם מאָמענט אויסצונוצען אויף אַנ׳אַנדער באַל.

געטראַכט און געטון.

אויף אַ צווייטען באַל האָט ער שוין בעשטעלט ביי דעם דינסט־מיידעל, אַז זי זאָל מאַכען פינסטער און אַז ס׳איז געוואָרען רעכט חושך, האָט ער זיך אויפגעהויבען פון אָרט און מיט פּאַטאָס אויסגערופען:

— „זאָל לעבען די פויזע, איך לעב מיט דער באַלעבאָסטע פון הויזע!"

ני׳שט=הערבסטיג.

(וואָך=קלאַגעניש).

הערבסטיג, טרויעריג איז איצטער,
סאַי אין גאַס, סאַי אין דער היים,
ס׳איז דאָך וואָזשנע קאַלעמוטנע,
זיצט זיך, קרעכצט זיך אין געהיים...

ס׳איז ני-בע, ני-מע אין דרויסען —
ס׳איז נישט וואַרעם, כ׳איז נישט קאַלט
נישט עס שמייכעלט זון און הימעל,
נישט אַ שטיקעל רעגען פאַלט..

נישט מען לייזט, און נישט מען האַנדעלט,
קיין „פּאַטשאַנטעס" הויבט זיך אָן —
עפּיס איז דאָך, לא עלינו,
נישט קיין שטילשטאַנד, נישט סעזאָן...

איז געווען אַ שטיקעל שטרייכעל
אַט אַזוי לפנים בלויז..

האָט ער דאָך זיך שיין געטנ״יגט,
אין שוין מיט׳ן שטרייקעל אויס...

איז געווען איז שטאָט אַ מעשה
מ׳טו אַ שוהלכעז, מיט אַ בילד..
האָט מען עס אַראָפּגענומען
און די זאַך איז איינגעשטילט...

אַט, מען שמועס קראַנקען-קאַסע..
עפּיס וואַהלען איז געדאַנק —
אָבער ווייט איז נאָך דער ענין
ס׳איז נישקשה׳דיג נאָך לאַנג...

הערבסטיג, טרויעריג איז איצטער,
סאַי אין גאַס, סאַי אין דער היים,
און געבליבען איז איין האָפנונג:
לוסטיג מאַכען וועט דער... פּורים.

יאַקעל בן פּלאָנער.

פּאָליטיק פון דער וואָד.

ענדליך, ענדליך!

מיר האָבען דעם סיים צו גאַסט און עס הויבט זיך אָן אַ פּאָליטיש־לעבען אין לאַנד.

ווי מיר האָבען געבענקט נאָך דעם סיים, אַ קליינינקייט דער סיים! דאָס איז דאָך די בע־ליבטעסטע אינסטיטוציע אין לאַנד. אַזוי שעצען און אַכטען ווי מען טוט ביי אונז דעם סיים, איז דאָך אין ערגעץ נישט.

פערהאַן אויך אויף דער וועלט פּאַרלאַמענ־טאַרישע אינסטיטוציעס, נאָר ווי קאָנען זיי זיך פערגלייכען מיט דעם כבוד וועלכען מען טיילט צו דעם סיים ביי אונז.

אין קיין שום לאַנד אין דער וועלט האָט מען נאָך נישט געהערט אַזוי־פיל „קאָמפּלימענטען", אויפ׳ן אַדרעס פון דעפוטאַטען, ווי מען האָט עס געהערט ערשט נאָרנישט לאַנג פון אונזערס אַ „רויך פענסטער" (און אפשר דאָס העכסטע)...

איז טאַקי נישט קיין וואונדער, וואָס די שמחה איז אַזוי גרויס, בעת דער סיים עפענט זיך צו דער ווינטער־סעסיע.

אויך דער „קונדרס" פרעהט זיך!

אזוי גאר?

אַ חסיד איז געקומען בעטען ביים רבי׳ן, אַז ער זאָל פאַר איהם בעטען אויף עולם הבא.

— עולם הזה, האָסטו עפּעס? — האָט איהם דער רבי געפרעגט.

— ניין, כמעט ווי גאָרנישט.

— אויב, אַז פאַר עולם הזה, וואָס דו האָ־רעוועסט אַזוי פיל — האָט דער רבי ווייטער גע־זאָגט — גיט דיר דער אויבערשטער נישט, ווילסטו עולם הבא פאַר וועלכע דו טינקסט נישט איין אַ פינגער אין קאַלטען וואַסער?...

שאַ.

אַ פערקעהרטע וועלט

ר׳ ברוך מרדכי שערלעצער פלעגט אַזוי זאָ־גען: דער מנהג העולם איז, אַז אַ נגיד באָרגט מען און אַנ׳אָרימאַן נישט, אין אמת׳ען האָט גע־דאַרפט זיין פערקעהרט. ווייל דער גביר קען דאָך בעצאָהלען, און דער אָרימאַן נישט.

איי וועט איהר דאָך פרעגען, אַז דער קרעמער וועט אַוועקגעבען זיין סחורה אויף באָרג אָרימע־לייט, וועט ער דאָך אַליין ווערען אַנ׳אָרימאַן? איז אויך נישט קיין אַחריות; וועט מען איהם דאָך באָרגען.

מיט׳ן רויך פון די פאַבריקען.

(אינטערוויוען פאַר׳ן „קונדרס").

חסידישער פאַבריקאַנט.

פאַר וואָס איך לאָז נישט אַריין קיין יודישע אַרבייטער אין מיין פאַבריק? אפשר זאָל איך לאָ־זען יודען מחלל שבת זיין אין מיין פאַבריק? וואָס בין איך עפּעס אַ ירבעם בן נבט? גענוג, אַז איך אַליין בין מחלל שבת דערמיט, וואָס מיין פאַבריק איז טעטיג אום שבת, האַרף איך נאָך ברענגען אַנדערע יודען צו חלול שבת?

יודישער „פאַסטעמפּאַווער" פאַבריקאַנט.

אין מיין פאַבריק ווילט איהר זאָל איך אַריינ־נעהמען יודישע אַרבייטער? מיט יודען איז גוט צו געהן אין שוהל אַריין, יודען קאָנען נישט אַרבייטען, יודישע אַרבייטער זענען שטרייקער, יודען דאַרפען עסען קוגעל, יודען זענען רעוואָלוציאָנערען, יודען ווילען זיין פאַבריקאַנטען און מיין שטרעבען איז, אַז נאָר איך אַליין זאָל זיין פאַבריקאַנט.

פוילישער אַרבייטער.

יודען ווילען פערכאַפּען די גאַנצע וועלט. פּאַ־לעסטינאַ איז פאַר זיי ווייניג, דאַרפען זיי נאָך פער־כאַפּען אונזערע פאַבריקען. זאָלען זיי געהן אויף דער בערזע, זאָלען זיי פּאַסקעווען און שפּעקולי־רען, זאָלען זיי האַנדלען און שאַכערען, אין די פאַב־ריקען איז נישט פערהאַן פאַר זיי קיין פּלאַץ!

פוילישער כלל=טוער.

דער אונפּראָדוקטיווסטער עלעמענט זענען די יודען. זיי ווילען דען עפּעס אַרבייטען? זיי זענען דאָך בלויז בערזעניקעס, פּאַסקאַזשעס, הענדלער, שאַכער־מאַכערניקעס, שפּעקולאַנטען, און שטע־קעל־דרעהער.

טוט אַ קוק, פערהאַן אַזוי־פיל פאַבריקען ביי אונז אין שטאָט, ווער שמאַכטעט אין די פאַבריקען? נישט דער פוילישער אַרבייטער? זעהט מען דאָרט אַ יוד אויף אַ רפואה? יודע זענען פוילענצער, ווילען נישט געהן אַרבייטען אין די פאַבריקען?

יודישער אַרבייטער.

דער יודישער פאַבריקאַנט לאָזט מיך נישט אַריין אין פאַבריק, דער פוילישער אַרבייטער טרייבט מיך פון דאָרט אַרויס, הונגער איך מיט מיין ווייב און קינדער.

דאָס איז אַלץ, וואָס איך האָב צו זאָגען!

ער האט גלייך דערקענט.

ביי אַ מאַן איז געשטאָרבען דאָס ווייב, אין אַ פּאָר יאָהר שפּעטער איז ער אויך געשטאָרבען.

אָנקומענדיג צום הימלישען טויער האָט איהם אַ מלאך אָפּגעשטעלט צו פרעגען, וואוהין ער געהט: אין גן עדן, צי אין גיהנום?

דערווייל האָט דער מאַן דערזעהן זיין פער־שטאָרבענע ווייב, וואַרטענדיג אויף איהם אינע־ווייניג.

אויך זי האָט איהם תיכף דערזעהן און האָט אויסגערופען:

— מאָטעל־בענטשע! פאַרגעס נישט אייערער דו קומסט אַריין אָפּצעווישען די פיס.

און מאָטעל־בענטשע באַט אַ פרעג געטין דעם מלאך:

— איז דער גיהנום?

פון אויסלענדישען מאַרק

אימפּאָרטירטער הומאָר מיט וואַלאָריזירטען צאָל

אביסעל מעהר פרטים.

פרוי: פאַרוואָס זיצט איהר דאָ אין טורמע?

אַרעסטאַנט: צגליב אַ גמילות חסד.

פרוי: ס׳איז מיר אַ וואונדער אַז צוליב דעם וואָס איהר האָט געמאַכט לייהען געלד זאָל מען אייך איינזעצען.

אַרעסטאַנט: יאָ, אָבער איידער ער האָט מיר געגעבען דאָס געלד, האָב איך איהם געמוזט דערלאַנגען מיט אַנ׳ אַמזען איבער׳ן קאָפּ.

וויסענשאַפט

— פון וואַנען נעמט זיך די וואונדער?

— וואָס פערשטעהסטו דאָ נישט? אויבען איז דער הימעל, אונטען איז די ערד און אינמיטען איז ווינט.

מאנומענטאל

— פאַרוואָס שטעלט מען נישט קיין מאָנומענטען נאָך בער המטע דאָקטוירים ווי מען טוט נאָך אַנדערע בעריהמ־טע מענשען?

— ווייל ד׳קטוירים דאַרפען נישט: ווי פילען אַן די בית עלמינ׳ס מיט מאָנומענטען ביים לעבען.

אַ גוטע אורזאַכע.

דענטיסט (צו זיין אַסיסטענט): — דו מוזט דעם העררן זעהר פיין בעהאַנדלען, ווייל ער האָט נאָך דאָס גאַנצע מויל מיט ציינער.

ווען.

ענגי: — פאַרוואָס שעהרסטו דיר נישט אונטער די האָר ווי איך און ווי די מייסטע פרויען אין היינטיגער צייט.

פעני: איך וואָלט דאָס שוין לאַנג געווען געטאָן, ווען מיין מאַן וואָלט עס מיר נישט געווען געלאָזען.

שפאס פון פאַמיליען-ווינקעל

אַ טייערע ראַדיאָ.

— געפעלט דיר עפּיס דיין נייע ראַדיאָ?

— ס׳איז גאָר קיין בעסערע זאַך נישטאָ ווי מיין ראַדיאָ.

— מיט וואָס?

— זי שרייט אַזוי הויך, אַז איך הער נישט וואָס מיין ווייב זאָגט.

אַ בעל דעה.

— איך בין אַ גרעסערער בעל דעה אין שטוב ווי ביי מיין ווייב.

— ווי קומט דאָס?

— אין דער היים, אַז מיין ווייבעלע זאָגט עפּיס, קען איך נישט ענטפערן. אין שוהל אָבער ענטפער איך, ווען איך וויל, אמן.

וועט ער אויך געדענקען.

ער: וואָס זאָל איך אייך שענקען צום אָנדענק?

זי: אייער פאַמיליען-נאָמען.

אַ קליינער אונטערשייד.

— וואָס איז דער אונטערשייד צווישען אַ שרכן און אַ [illegible]?

— אַ שיכור פערדרעהט זיך אַליין דעם קאָפּ און אַ [illegible]כן פערדרעהט יענעם דעם קאָפּ.

איך זעה טאַקע.

— מיין פרוי זאָגט, אַז זי לייגט אַריין איהר גאַנץ האַרץ אין קאָכען און באַקען.

— עסענדיג דעם קוכען זעהט מען, אַז זי האָט אַ האַרץ פון שטיין.

שיך-געשעפט מ. יאקובאוויטש, לאדז, קאנסטאנטינער 30

עמפפעהלט אין א גרויסען אויסוואהל צום ווינטער-סעזאן 1928/29

פאנטאפעל — פריהמארגען, רייזע און ספארט. טויבען פאנטאפעל פון קעמעל-האר און פון פילץ.

קאלאשען — אינלענדישע און אויסלענדישע. פאר דאמען, מענער און פאר קינדער.

באטען — P. P. G.. Kontinents RIGA, פעטערבורגער און אנדערע.

צו פאבריקס-פרייזען.

קינא-טעאטער ZACHĘTA

זגערזשער 26 ביים פלאץ קאשטשעלני

הייגט פייערליכע פרעמיערע! פון דינסטאג 30 אקט. ביז מאנטאג 5 נאוועמבער הייגט פייערליכע פרעמיערע!

די ליבע פון א רבינ'ס טאכטער צו אנ'עסטרייכישען אפיציר

Vivian Gibson, Eliza la Porta, Albert Steinrueck i A. Fryland

די מוזיק איז צוגעפאסט צום בילד אונטער לייטונג פון ה' שימקעוויטש. ∴ נעקסטער פראגראם: „די חופה-נאכט"

פעראט (Zdrada)

א. נ.: פרוי אלס רוסישער שפיאן

קינא „ERA"

„פלארא" זאוויישא 22 (באלוט)

אנהויב פון די פארשטעלונגען אין גלוו. טעג 5.30 נאכמ. שבת און זונטאג 2 א זייגער נאכמ. פערשטארקטער סימפאנישער ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון ה' עסטרייכער.

הייגט און פאלגענדע טעג! גרויסער פילם-שלאגער! הייגט און פאלגענדע טעג!

ראמאנס פון דער מזרח-טעמפעל-דינערין

אין דער הויפט-ראלע: **Bernard Goetzke**

אויפ'ן פערלאנג פון פובליקום ווערט געוויזען טעגליך פון הייגט דינסטאג פון 10.30 אווענד אויפ'ן פערלאנג פון פובליקום

„די געהיימע ענטוויקלונג פון מענשליכען לעבען"

(ווי אזוי ווערט דער מענש בעשאפען?) אין 5 גרויסע טיילען. דאס בילד שטעלט מיט זיך פאר זעהר אינטערעסאנטע און רעטועלהאפטע געבורטען, בעשאפט דאס מענשליכע לעבען, ווי אויך צווילינגער פון דריי, פיר און פינף. ס'ווערט אויך געוויזען דאס בילד אין 4 טיילען

די ווענערישע קראנקהייטן

דאס דעמאנסטרירען פון דאזיגען בילד איז דורך א פעראדנונג פון דער מאכט ערלויבט בעזונדער פ... פרויען און בעזונדער פאר מענער.

MIEJSKI KINEMATOGRAF OSWIATOWY

Wodny Rynek (róg Rokicińskiej) tel. 18-26

Dojazd tramwajami 16 i 10.

Początek seansów dla dorosłych o godz. 18.45 i 21, w soboty i w niedziele 16.45, 18.45 i 21.

Początek seansów dla młodzieży o godz. 15-ej i 17-ej, w soboty i niedziele o 13-ej i 15-ej.

Od dnia 30.X. do dnia 5.XI. 1928 r.

Dla dorosłych: Dramat w 10 akt.

WSCHÓD SŁOŃCA

(SUNRISE)

W rolach główn. GEORGE O'BRIEN, JANOT GAYNOR i MARGARET LEVINGSTON.

Dla młodzieży:

KARJERA CHAPLINA

Komedja w 10 aktach.

W poczekalniach kina codz. do g.22 audycje radjofonicz

עלטערן!

פאר 3 זלאטעס א וואך ווערט געלערנט מיט קינדער ואס לערנען אין פאלקס-שולען: חומש, רש"י נ"ך ... גמרא יהדות היסטאריע, רעדען און שרייבען העברעאיש און יודישע בריוו און צוזאמענשטעלען דורך ... ארטאדאקסישען העברעאישען לעהרער י. ד. ראזענפעלד, פלאץ וואלנאשטשי 6 קווער אס. רעכטס 2 שט

ס'ווערן אויך אנגענומען אנפענגער פון 5 יאהר און ווי ס'ווערט אין פערלויף פון 5 חדשים אויסגעלערנט גרינדליך עברית.

א שמערע, רעליגיעזע ערציהונג! עדפעלנג גאראנטירט!

SZKOŁA RZEMIÓSŁ dla DZIEWCZĄT

w Łodzi, przy ul. Szkolnej № 24

מאכט בעקאנט, אז דער קורס פון

וועש-נייען, שניידעריי און שטיקעריי

האט זיך שוין אנגעהויבען ד. 1-טען וורזשעשען ד. י.

קאנדידאטקעס קענען זיך מעלדען טעגליך פון 12–8 פארמיטאג אין דער שול-קאנצעלאריע.

אונבעמיטעלטע ווערען אנגענומען אומזיסט.

פעלץ-אויסארבייטונגען

פון אייגענע און אנפערטרויטע-ווארע עמפפעהלט צום ווינטער-סעזאן די ערשטע-קלאסיגע קירזשנער-ווערקשטעל פון

מ. שאליט, פעטריקאווער 33

צוגענגליכע פרייזען און גוטע בעדינגונגען. 937

ווינטיג פאר קאנפעקציאנערען און שניידערינס!

דערמיט מאך איך בעקאנט דער ג' קונדשאפט, אז מיין לאנג-עקזיסטירענדע טאמבוריר-פאבריק איז איבערטראגען געווארען

אויף וואלבארניא 58 (עקע צעגעלניאנא)

און נעהם אן לויט די נייעסטע מוסטערן זעמטליכע דאמען-קאנפעקציע צום טאמבורירען, ווי אויך פליסירען און קארבירען. 8112

מיט אכטונג ב. קאפלעוויטש.

בעמ.: רעעלע בעהאנדלונג און מעסיגע פרייזען.

אכטונג, שטרימפ-פאבריקאנטען!

עס ווערט אנגענומען צום פארמירען און צום אויספערטיגונג זאווי פאסונג פערשידענע זיידענע און וואלענע ווי אויך קארטאן-שטרימפ

מ. גערטלער, מ. ראזנער

141 קילינסקיעגא 141 (ווידזעווסקא)

Dr. DONCHIN

מאניושקי 1, טעלעפאן 9-97

ספעציאל ארצט פאר אויגענקראנקהייטען

צוריקגעקעהרט קיין פוילען.

נעמט אן טעגליך פון 10–1 מיטאג און פון 4–7 נ.מ. זונטאג פון 10 ביז 1 בייטאג.

„PEPEGE"

קאלאשען און באטען

אין א גרויסען אויסוואהל

M. JOSKOWICZ, Łódź. Piotrkowska 9, tel. 77-63

Dr. med. J. HERSZFINKIEL

15 Zawadzka 15, telefon 11-87

קינדער-קראנקהייטען

נעמט אן פון 8–10 פארמיטאג און פון 3–5 נאכמיטאג.

ד"ר א. ס. טענענבוים

וואולטשאנסקא 4, טעלעפאן 40-25

אינערליכע קראנקהייטען

איז צוריקגעקעהרט.

נעמט אן פון 6 ביז 7 אין אווענד. 2170

רעטשניצע

פון דאקטוירים-ספעצ. און דענטיסטען-קאבינעט.

פעטריקאווער 62, טעל. 31-53.

אינערליכע קראנקהייטען	ד"ר ב. ראבינזאהן „ מ. וואלפסאן „ א. טענענבוים	פון 2½ 3½ און 7–8 „ 12–2 „ 4–6
כירורגישע קראנקהייטען	ד"ר י. שרייבער „ א. פאמשאנסקי	פון 2½–4 און 7–8 „ 12–1 און 5–6
פרויען-קראנקהייטען און געבורטס-הילף	ד"ר ר. אלטערמאן „ מ. פעלדמאן פרוי ד"ר ה. זעלדאוויטש-קלאטשקא „ „ גוסטאווא זאנד טענענבוים	פון 11–1 „ 5½–7½ שבת, זונט. דינסט. דאנ. 3-5 זונט. מאנט. מיט. פרייט. 3-5
קינדער-קראנקהייטען	ד"ר מ. גוטענטאג „ ל. פאמיליער	פון 12–1 „ 4–6
נערווען-קראנק.	ד"ר מ. מאשלאנקא	פון 6–7 זונטאג 1–2½
אויגען-קראנקהייטען	ד"ר י. סטופאי „ ס. האלענדערסקא	פון 1–2 און 4–5 11–12, 6–8 זונט. 12–2
נאז, האלז און אויערן-קראנק.	ד"ר מ. קלאטשקא „ באל. קאן	פון 11–1 און 7–8 „ 3½–5½
הויט- און וועגערישע קראנק.	ד"ר פ. ברוין „ י. סאלאווייטשיק	פון 12½–2½ „ 6–8
ציין- און מויל-קראנקהייטען	צאהן-ארצט מ. שעהעס „ מ. רעזניקאווא „ ב. משודנאווסקא „ ז. קאצענבאגען	פון 9–10½ און 8–9 „ 2½–5 „ 11–1½ „ 5½–8

די לעטשניצע איז טעטיג טעגליך פון 9 פריה ביז 9 אין אווענד.

קווארץ-לאמפען און גרופען-בעשטראהלונג.

ס'ווערען געמאכט אפעראציעס, בעשטראהלונגען מיט קווארץ-לאמפען עלעקטריזאציע און אנעליזען, קינסטליכע ציינער, קאראנעס, גאלד-בריקען און פלאמבעס.

וויזיטען אין שטאדט. נאכט-דיזשור. געבורט-הילף.

ליטשריפט-ביורא ב. האכבערג

פאנסקא 1, טעל. 36-77.

פערלעדיגט אלע ארט געריכטליכע און שטייער-אנגעלעגענהייטען אין אלע אמטען אויך אויף לאדזער וואיעוואדזטווע ראיעל און פינקטליך.

בעמערקונג: ווענען פערשידענע שטייער-פראגען נעהם איך פערזענליך אן צווישען 5–6 נאכמיטאג.

קינא=טעאַטער
„CAPITOL"
רוג זאַוואַדזקאַ און זאַכאַרניאַ

הײַנט און פאָלגענדע טעג! דאָס גרויסע מייסטערווערק פון Cecil B. deMilla הײַנט און פאָלגענדע טעג!

מעכטיגע עראָטישע דראַמע

CHICAGO

אין 12 אַקטען.

– אין די הויפּט-ראָלען: VICTOR VARKOMJI און די פאַרטנערין פון עמיל יאַנינגס אין פילם „דער אומגלייכער מענש" PHILILS HAVER די גאַנצע וועלט איז אונטער'ן איינפלוס פון דאָזיגען ריזיגען פילם-מייסטערווערק.

שאַרפע און טיפע סאַטירע אויף אַ געוויסען סאָרט גרויסשטעטישע פרויען, אויף דער שונד פרעסע, רעפּאָרטערען און אַדוואָקאַטען ∴ סימפאָנישער אָרקעסטער מיט'ן אַנטייל פון אָרגאַנען אונטער דער לייטונג פון ש. פּייגעלמאַן. ∴ בעמערקונג: פרייזען פון די פּלעצער אויפ'ן ערשטען סעאַנס אין וואָכען-טעג, ווי אויך שבת, זונטאָג און חגאות פון 1 ביז 3 נאָכמ. 50 גר. און 1 זל.

Grand-Kino
הײַנט און פאָלגענדע טעג!
POLA NEGRI
אין איהר לעצטער קרעאַציע
דיזדזשי
אן'אָנשטענדיגער פרוי
איבערמעכטיגע דראַמע פון לײַדען און אָנשטרענגונגען פון אַ'נשטענדיג ווייב און מוטער. מאַכט פון ליבע! אומבעגרעניצטע אָפּפערונג! טײַוועל פון אײַפערזוכט!
אָנהויב 4.30 אַ זייגער נאָכמיטאָג. סימפאָנישער אָרקעסטער אונטער דער לייטונג פון ה' קאַנטאָר. אָנהויב 4.30 אַ זייגער נאָכמיטאָג.
בעמערקונג: אָנהויבענדיג פון איצטיגען פראָגראַם, וועלען מיר דעמאָנסטרירען שטענדיג דעם פּאַראַמאָונט=טאָג=בוך, וואָס ענטהאַלט די לעצטע געשעהענישען און מאָדע.

אויף הערינג
אָדער אויף אַנדערע סחורות אי בעסטען האָנדעלס-פונקט היל איך איבערגעבען און פאַכט אַ פּלאַץ נעבען פּלאַץ קאָשטשעלני 7, זאַחי אַ גרויסער קעלער. — צו ערפאַהרען בײַם ווירט
Stachlewski, Kościelna 3.

רעבער מאַשינאַוועס
ווערען אויסגעגייט צו ביליגע פרייזען
ג. גארמדאַן ציגעלנאַ 29

נוצט נור
Alboril
די פאַרנעהמסטע אַראָמאַטישע הויזליכע זייף.

Dr. med. H. WEISHOFF
אינערליכע און קינדער-קראַנקהייטען.
23 Zawadzka 23
צוריקגעקעהרט.
נעמט אָן פון 4—5.30 נ"מ.

Dr. med. W. EYCHNER
גינעקאָלאָג=אַקושער
זגערזשער 11.
טעל. 34-72
נעמט אָן פון 6—8 אָוונד.

ווער עס וויל
רייכער אויסוואַהל! גאַראַנטירטע אַרבייט!
קויפען שלאָף=צימער, שפּייז=צימער, קאַבינעטען ווי אויך ענצעל זאָל זיך ווענדען נאָר צו די איבעראַל בעקאַנטע סאָלידע פירמע
I. M. Cerkeltaub 12, Narutowicza 12
w podwórzu, telefon 34-18.
ביליגסטע פרייזען בעקוועמסטע בעדינגונגען!
מעבעל

קינא „סירענא"!
KINO TEATR „SYRENA"
ŁÓDŹ ALEKSANDROWSKA 37 TEL. 49-48
אַלעקסאַנדראָווסקאַ 37, טעל. 48=49.

פ. ז ציקל שלאַגערן פון דאָפּעלטע פּראָגראַמען:
1) די געהיימניש פון דער חופּה=נאַכט
סענסאַציאָנע סאַלאָן=דראַמע מיט די בעסטע אַמעריקאַנער אַרטיסטען
ROD LA ROQUE, JETTY GOUDAL i NOAH BERRY.
2) „דער קאַמאַרניק" וואונדער-שעהנע קאָמעדיע, וואָס מ'האָט ביז איצט נאָך נישט געזעהען. פּרייקאַרטען אונגילטיג. אָרקעסטער אונטער דער לייטונג פון א. פיינער.

PORADNIA WENEROLOGICZNA
פון דאָקטוירים=ספּעציאַליסטען
זאַוואַדזקאַ 1.
נאָר פאַר ווענערישע הויט=קראַנקהייטען און מענער-שוואַכע. אַנאַליזען פון בלוט און אויספלוס אויף סיפיליס און טריפּער. קאָנסיליומס מיט ספּעציאַליסטען פון אוראָלאָגישע און נערווען-קראַנקהייטען.
קוואַרץ=לאַמפּ. עלעקטרישער היילקאַבינעט קאָסמעטיק.
טעגליך פון 8 פריה ביז 9 אָוונד. זונטאָג פון 9 פריה ביז 2 נ"מ. בעזונדערע וואַרטע צימער פאַר פרויען.
וויזיט 3 זל.

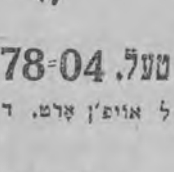
פעלץ=וואַרען
קען מען קויפען אַמביליגסטען און אויף די בעקוועמסטע בעדינגונגען נאָר בײַ דער לאַנג=יעהריגער פירמע
ל. ב. פעפער, וושכאָדניאַ 42 טעל. 78=04
בעמערקונג: די קירזשנער-ווערקשטעל אויפ'ן אָרט. ארבייט ווערט אויסגעפיהרט פינקטליך און רעעל

Przyjmuję przenoszone pluszowe kotikowe płaszcze do przeprasowania na najnowsze desenia. Cena zł. 15.— wykonywa się w przeciągu 24 godzin.
Ida Przybysz, Łódź—Chojny,
ul. DOLNA 13 (przy Rzgowskiej)
3-cia ulica od stacji krańcowej. 1977

פאָטאָגראַפירט זיך
וואו ס'איז ביליג און גוט
נאָר אין דעם פאָטאָגראַפישען אַטעליער
פון די פאַראייניגטע פאָטאָגראַפיסטען
לאָדז, נאַרוטאָוויטשאַ 13, טעל. 25=00.
מיר מאַכען בעקאַנט דעם געעהרטען יודישען פובליקום, אַז כדי צו מאַכען מעגליך, וואָס ברייטערע קרייזען פון דער בעפעלקערונג זיך צו פאָטאָגראַפירען ביליג און גוט אין אונזער אַנשטאַלט, האָבען מיר בעשטימט פאָלגענדע קאָנקורענץ=פרייזען:
12 פאָטאָגראַפיעס . . . 3 זל.
6 פאָסטקאַרטען רעטוש. די גאַנצע פיגור 4 „
6 גאַבינעט-פאָטאָגראַפיעס „ „ 10 „
1 פאָטאָ-פּאָרטרעט פון נאַטור 40/50 „ „ 10 „
ס'ווערען אָנגענומען פון אַמאַטאָרען זעמטל. פאָטאָגראַפישע אַרבייטען.
בעמערקונג: אַ שלעכט וועטער שטערט נישט די אויפנאַהמען. דער פאָטאָגראַפישער אַטעליער איז טעגליך אָהן איבעררייס פון 9 פריה ביז 7 אין אָוונד.
אונזער פירמע שיקט נישט אַרויס קיין שום אַגענטען.

שפּאָרט געלד!

קויפט שירמס, שטעקענס
נור אין דער ווערקשטעל פון
ס. פייגענבוים, נאַרוטאָוויטשאַ 19
ווייל איהר קענט דאָרט קויפען מיט 25% ביליגער ווי איבעראַל.
אַכטונג! עס ווערען אָנגענומען אַלערליי רעפּאַראַטורען און דעקונג.

פעלץ=וואַרען
אַלער אַרט צו קאָנקורענץ-פרייזען
צו בעקומען אויף די בעקוועמסטע בעדינגונגען בײַ
גאָלדוואַסער, צעגעלניאַנאַ 37
(רוג פעטריקאָווער)
בעמערקונג: קירזשנער-ווערקשטעל אויפ'ן אָרט.
כ'נעהם אָן פערשידענע אַרבייט.

פעלץ=אויסאַרבייטונגען
לויט די נייעסטע מאָדעלען אין אַ רייכען אויסוואַהל ווי אויך ענצעלנע פעלעכלעך
אַלערליי רעפּאַראַטורען אויף די בעסטע בעדינגונגען עמפּפעהלט
I. SZWARCMAN
Narutowicza 42 tel. 66-31

טליתים=פאַבריק
אויסאַרבייטונג פון וואָלענע, האַלב-וואָלענע, זיידענע טליתים כמו טערקישע, ווי אויך טליתים-קטנים, הורס און דעטייל מיט אויספּערטיגונג, אויך גאַרטלען, שפּאַניעס און ציצית, צו בעקומען ביליגער ווי איבעראַל
בײַ א. ח. ציטרינאָווסקי, קאַמיענגאַ 1.
אין 2. טויער, פּאַרטער. קומט און איבערציייגט אייך!
בעמ.: ס'ווערען אויך אָנגענומען אַלטע טליתים צום וואַשען.

Dr. med. NIEWIAŻSKI
ספּעציאַליסט פאַר סיפיליס, טריפּער און הויט-קראַנקה. בעהאַנדלונג פון מענער-שוואַכע.
האָט זיך איבערגעצויגען אויף אַנדזשעיאַ 5
נעמט אָן פון 8 — 10 פריה און פון 5—9 אין אָוונד.
בעזונדערער וואַרטע-זאַל פאַר פרויען.

נייער פאלקסבלאט

דאס לאדזער לעבען

נייער פאלקסבלאט

2
פרייטאג
ט׳
מרחשון תרפ״ט

נאוועמבער
זון-אויפגאנג 6.31
זון-אונטערגאנג 4.12
ליכט=צינדען: 3,55

ווי אזוי וועט לאדז פייערען

דעם 10=טען יאהר=טאג פון פוילענס אונאפהענגיגקייט

(ב) עהערנעכטען איז אונטערן פארזיץ פון פרעזעס אינזש. האלצגרעבער פארגעקומען א זי־צונג פונ׳ם קאמיטעט צו פייערען דעם 10־יעהריגען יוביליי פון פוילענס אונאפהענגיגקייט. אויף דער זיצונג איז ברייט בעהאנדעלט געווארען דער פראָ־יעקט וועגן זאיינארדנען א היים ביי דער מלוכה׳־שער טעקסטיל־שולע, כדי צו בעעהרען דעם יובילעי. דער פראיעקט האט געוואונען אלעמענס אנערקע־נונג. אזא היים ביי דער טעקסטיל־שולע, וועלכע ווערבירט שילער פון דער פראווינץ, וועט מיטהעל־פען צו דער ענטוויקלונג פון דער שולע און שאפען א יסוד פאר אנ׳אינדוסטרילען־מוזעאום, וועלכער איז אזוי נויטיג פאר לאדז. די פראגע וועגען אינ־דוסטריעלען מוזיי איז ברייט בעלויכטען געווארען דורך דעם לאוניק פראפעסאר סמאליק.

דער לאדזער קאמיטעט צו פייערען די אונאפ־הענגיגקייט האט בעשלאסען די פראגע וועגען דער היים ביי דער טעקסטיל־שול ארורכצופיהרען אויף אויף דער זיצונג פונ׳ם וואיעוואדען־קאמיטעט, פון דער פייערונג. צו דער זיצונג פונ׳ם וואיעוואדען־קאמיטעט האט דער לאדזער קאמיטעט דעלעגירט די ה״ה קוראטאר ר״ר ריניעוויטש, דירעקטאר וואלטשינסקי, ארוו. פאוולאווסקי און לאוניק סמאליק.

די טעכנישע קאמיסיע האט נאך א לענגערער דיסקוסיע בעשטימט פאלגענדען פראגראם פון דער פייערונג:

שבת, דעם 10־טען דעצעמבער:

פון 9—11 גאטעסדינסטען אין אלע געבעט־הייזער פאר קינדער און יוגענד.

10. ענטהילונג פון א טאפעל אין דער שול אויף וואלבארסקא צום אנדענקען פון די געפאַ־לענע פאר׳ן פאטערלאנד.

11 א זייגער. ענטהילונג פון אזא טאפעל אין קאשטשאל פון היילינגען יאן.

11 א זייגער. א צוג פון דער יוגענד.

2 א זייגער. פערזאמלונג פון אלע געוועזענע מיליטערישע ארגאניזאציעס אויפ׳ן קאטעדראלען־פלאץ.

האלב 3. ענטהילונג פון אנ׳אנדענק־טאפעל אין דער קאטעדרע.

האלב 3. א דעלעגאציע פונ׳ם בירגער־קאָ־מיטעט וועט ארויפלייגען א קראנץ אויף דער מצבה פונ׳ם „אומבעקאנטען זעלנער״, דרעדעם פון די מיט־גלידער פון בירגער־קאמיטעט.

האלב 3. די שול־יוגענד וועט אוועקלעגען אויף דער פליטע פונ׳ם „אומבעקאנטען זעלנער״ א קראנץ צבלומען.

3 א זייגער. א צוג פון די ארגאניזאציעס, וועלכע געהען אריין אין וואיעוואדען־פערראציע פון די פעראיינען „שיצער פון דעם פאטערלאנד״ אין לאדז, צום קאטוילישען און עוואנגעלישען בית־עולם. עס וועלען אויך אוועקגעלעגט ווערען קראנצען אויף די פיר געפאלענע אין קאמף מיט די אקו־פאנטען אויף די גאסען אין לאדז דעם 11 נאָ־וועמבער 1918.

פון 4—11 אין אווענד. אומזיסטע קינא־פאָר־שטעלונגען אין שטעטישען קינא.

4 א זייגער נאכמיטאג. פארשטעלונג אין טע־אטער פאפולארני פאר פאך־שול־יוגענד, רעדע פון לאוניק סמאליק. עס וועט געשטעלט ווערען די פיעסע „די שלאכט אונטער ראדזימין״. אין דער־זעלבער צייט אין שטעטישע טעאטער „ראמען און הוזארען״.

8 אין אווענד. א פייערליכע פארשטעלונג אין שטעטישען טעאטער „קשיאנדז מארעק״.

8 אין אוועגד. צוג פון די מיליטערישע אָר־קעסטערס איבער די גאסען פון שטאָדט, וועלכער וועט זיך פערענדיגען מיט פאנפארען אויפ׳ן פריי־הייטס־פלאץ.

אילומינאציע פון די מלוכה׳שע און שטעטישע בנינים, פייערליכע ערטער און פרייהייטס־פלאץ לויטן פראיעקט פון קינסטלער ה׳ לובעלסקי.

זונטאג דעם 11־טען נאוועמבער 1928.

צוגען, אקאדעמיעס, מיליטער־דעפילאדעס, אוים זיסטע פארשטעלונגען ווי שבת. א חוץ דעם וועט האלב 2 א זייגער פארשטעהער פון פעראייגען און פון דער מאכט איבערגעבען דעם וואיעוואדע פאר׳ן מלוכה־פרעזידענט און דער רעגירונג —גראַ־טולאציעס; עס וועט פארקומען א זיצונג פון שטאָט־ראט. און 3 א זייגער וועט פייערליך אוועקגעלעגט ווערען דער ווינקעל־שטיין אונטער׳ן בוי פון א היים פאר די שילער פון דער מלוכה׳שער טעקסטיל־שולע.

דאס פרעזידיום פונ׳ם קאמיטעט וועט ארויס־געבען א איינטאג־צייטונג געווידמעט די ווירט־שאפטליכע, קולטורעלע און פאליטישע דערגרייכונ־גען אין דער צייט פון דער 10־יעהריגער אונ־אפהענגיגקייט.

——:0:——

רעגיסטראציע פון יאהרגאנג 1908.

היינט דארפען זיך רעגיסטרירען אלע געבוי־רענע אין 1908 י. וועלכע וואוינען אין 7. פאָ־ליציי־קאמיסאריאט און זייערע פאמיליען־נעמען הויבען זיך אן מיט די בוכשטאבען:

L. Ł. M. N. O. P.

די רעגיסטראציע קומט פאר אין לאקאל פון מיליטעריש־פאליציייאישען ביורא ביים מאגיסטראט (פיעטרקאווער 212) און קומט פאר פון 8.15 ביז 1 א זייגער בייטאג.

קאנטראל-פערזאמלונגען פאר רעזערוויסטען.

(—) אויף נאווא־טארגאווא 18 דארפען זיך היינט מעלדען די געבוירענע אין 1900, וועלכע וואוי־נען אויפ׳ן שטח פון 2. 3. 5. 8. 9. און 11 פאָ־ליציי־קאמיסאריאט און זייערע נעמען הויבען זיך אן אויף — Sa—So

שבת — Sp – Sy.

אויף קאנסטאנטינער 62 דארפען זיך היינט מעלדען די געבוירענע אין י. 1903, וואס וואוי־נען אויפ׳ן שטח פון 2. 3. 5. 8. 9. און 11 פאָ־ליציי־קאמיסאריאטען אויף די בוכשטאבען Sp—Sy

שבת — Sz.

(—) היינט דארפן זיך שטעלען אויף לעשנא 9, די רעזערוויסטען פין 1888 י. וואס וואוינען אויפ׳ן שטח פון 13־טען קאמיסאריאט און זייערע פא־מיליען־נעמען הויבען זיך אן אויף

M. N. O. P. R. S. T. U. W. Z. Ż.

שבת — 14. קאמיסאריאט

A. B. C. D. E. F. G. H. Ch. I. J. K. L. Ł.

אויף נאווא־צעגעלניאנא 51, דארפען זיך מעלדען די רעזערוויסטען פון 1900 י., וואס וואוינען אין 13־טען פאליציי־קאמיסאריאט מיט די פאמיליען נעמען אויף

M. N. O. P. R. S. T. U. W. Z. Ż.

שבת – 14 קאמיסאריאט

A. .B C. D. E. F. G. H.

געלד פאר תלמוד=תורות און ישיבות.

(—) די געזעלשאפט „עזרת תורה״ האט צו־געשיקט דער לאדזער יודישער קהלה 1479 זל. אויף צו פונאנדערטיילען צווישען די היגע תלמוד־תורות. דאס געלד איז פונאנדערגעשיקט געווארען אויף פאלגענדען אופן:

ת״ת של הרב מיזעל 166 זל.; אהבת תורה 166 זל.; יסודי תורה אל. 1. מאי 37 100 זל.; ת״ת בושעשינער 23 — 133 זל.; ת״ת ליפאווא 31 — 100 זל.; מחזיקי הדת — 100 זל.; יסודי תורה קילינסקי 116 — 67 זל.; יסודי תורה זאַשעווסקא 7 — 100 זל.; ת״ת אלעקסאנדראווסקא 13 — 133 זל.; ת״ת קילינסקי 60 — 67 זל.; שומרי הדת 80 זל.; ת״ת זאכאדניא 56 — 67 זל.; ת״ת פעפער־גאס 18 — 100 זל.; ת״ת וואלבארסקא 20 – 100 זל. די בעפולמעכטיגטע פון די דאזיגע אינס־טיטוציעס קענען אננעהמען דאס געלד היינט אין קאנצעלאריע פון דער קהלה.

פראצעס וועגען א באנקראט.

דאס האנדעלס־געריכט האט אויף דער זיצונג פונ׳ם 30־טען אקטאבער בעהאנדעלט דעם באנ־קראט פון דער פירמע „עקסטרארא״ אינהאבער יחיאל מאיר ליפשיץ, וועלכער איז אויפ׳ן פער־לאנג פון די קרעדיטארען אריינגעזעצט געווארען אין טורמע, ווייל ער האט פערבעהאלטען די סחורות, וועלכע ער האט איינגעקויפט ערב דעם באנקראט.

דער פערטיידיגער פונ׳ם בעשולדיגטען אַד־וואקאט גלאטער איז ארויסגעטרעטען אין געריכט מיט א בקשה מען זאל דעם בעשולדיגטען ארויס־לאזען פון ארעסט. דאס געריכט האט אבער בע־שלאסען דעם בעשולדיגטען צו פערהאלטען ביז מען וועט צושטעלען די נויטיגע בעווייזען, אז ער האט נישט בעהאלטען די איינגעקויפטע סחורות.

א גרויסע וועקסעל=אפערע.

צווערנער האט „געצווערנט״ מיט פאלשע וועקסלען.

(—) אין די לאדזער גרעסערע פירמעס פלעגט לעצטענס אויפגעגומען ווערען אלס געוואוינשענער קונדע א געוויסער ר. צווערנער, וועלכער פלעגט מאכען גרויסע איינקויפען פון מאנופאקטור און צאהלען מיט „קורצע״ 4־חדשים׳דיגע וועקסלען, זשירירט פון די גרעסטע פירמעס אין לאדז.

ווען עס איז אבער איינגעלאפען דער טערמין פון די וועקסלען, האט זיך ארויסגעוויזען, אז די זשירעס פון די גרויסע לאדזער פירמעס זענען געפעלשטע.

דער ענין איז איבערגעגאנגען אין אויספאָר־שונגס־אמט און עס האט זיך ארויסגעשטעלט, אז די וועקסעל־אפערע בעטרעפט א פערטעל מיליאן זלאטעס.

עס איז אויך פעסטגעשטעלט געווארען, אז צווערנער האט די גאנצע סחורה, וואס איז איינגע־קויפט געווארען פאר די פאלשע וועקסלען, פער־קויפט ביזיגער מיט עטליכע און צוואנציג פראצענט ווי די סחורה האט געקאסט, און נעערובט ענט־לויפען.

דאס איז איהם אבער נישט געלונגען. ווייל די פאליציי האט זיך בעצייטענס דערוואוסט וואו ער געפינט זיך און האט איהם ארעסטירט.

אין צוזאמענהאנג מיט דעם ארעסט, זענען נעכטען ארעסטירט געווארען נאך א רייה פער־זאנען, וועלכע זענען אין דער וועקסעל - אפערע פערמישט.

די אויספארשונג דויערט נאך.

א יודיש קינד

געפונען אויף די טרעפּן

(—) עהערנעכטען אין אווענד, ארום האלב 8, ווען פרוי ר. סוכאוואלסקא און איהר מאן זענען ארויף צו זיך אין וואוינונג אויף נייצעגעל־גאס נומער 10, האבען זיי בעמערקט, אז פאר דער טיר פון פאביאניצער רבי׳ן, וועלכער וואוינט אין זעלבען הויז, ליגט א קליין קינד דאס קינד האט געציטערט אויפ׳ן גאנצען גופ׳ל. די סוכאוואלסקי׳ס האבען דאס קינד אריינגענומען צו זיך אין שטוב. עס האט זיך ארויסגעוויזען פאר א יודיש נעמל׳ט יונגעלע פון א יאהר אנדערהאלבען, אנגעטון אין א רויט קליידעלע און אהן וועש.

מ׳האט דאס קינד אנגעווארימט, געגעבען צו עסען און איבערגעטון, דאן האבען די סוכאוואלס־קי׳ס געשיקט פרעגען ביים פאביאניצער רבי׳ן, וואס צו טון מיט דעם קינד. פון דארט האט מען אבער קיין ענטפער נישט בעקומען. קיין עצה האט אויך נישט געקענט געבען איינער פון די רבנים, צו וועלכע מ׳האט זיך וועגען דעם ענין געווענדעט.

דאס קינד איז דעריבער אפגעשיקט געווא־רען אין קאמיסאריאט אויף מאניושקי׳ם גאס, פון וואנען עס איז אריבערגעפיהרט געווארען אין קריסט־ליכען קינדער־היים אויף טראמוואיאווא.

ווער דאס קינד איז, ווער ס׳האט עס אונ־טערגעווארפען, איז דערווייל נישט געלונגען צו דער־גיהן. עפעס האט עמיצער געזעהן א יודישען יונ־גענמאן אויף די טרעפ מיט א פעקעל אויף די הענט, מ׳האט געהערט שרייען „שא״ אבער קלאר איז די זאך נישט.

אקציע פון פערטיילען נייע קרן=קימת-פושקעס.

צוזאמען מיט דער גרויסער זאמעל־ארבייט, וואס איז פראקלאמירט געווארען מיט דעם אנקו־מען פון דער ארץ־ישראל־דעלעגאציע קיין פוילען, איז דער היגער קרן־קימת־קאמיטעט צוגעטרעטען צו ארגאניזירען אנ׳אקציע פון פערטיילען צווישען דער היגער יודישער בעפעלקערונג נייע בלוי־ווייסע קק״ל־פושקעס. די אקציע ווערט געפיהרט דורך די מיטגלידער פון די ציוניסטישע גרופירונגען און יוגענד־ארגאניזאציעס.

די לויה פון הרב יוסטמאן ז״ל.

צו דער לויה פון הרב יוסטמאן, וועלכע איז פארגעקומען נעכטען פארמיטאג פון נארוטאוויטש 12, האט זיך צונויפגעזאמעלט א זעהר גרויסער עולם פון דער היגער יודישער בעפעלקערונג.

די לויה איז געגאנגען דורך וושכאדניא גאס ביז דער אלטשטעדטישער שוהל. דארט איז דער ארון אריינגעטראגען געווארען אין שוהל און דעם נפטר האבען מספיד געווען דער טשענסטאכאווער רבי און דער היגער מורה־הוראה ר׳ ליבוש ראָ־זענבערג. נאכהער איז די לויה געגאנגען דורך אלעקסאנדריסקא, פראנצישקאנער און בושעשער נער צום בית־עולם. דער נפטר האט בעקומען א קרקע אקעגען דעם קבר פון קאנסקער רבי. ביים אפענעם קבר האט נאכאמאל מספיד געווען דעם נפטר׳ס א ברודער־זוהן, דער טשענסטאכאווער רבי און דער פרנס פון קהלה־ראט משה צערערבוים.

אין דער לויה האבען אנטייל גענומען אלע מיט־גלידער פון ראבינאט, פרעזעס און וויצע־פרעזעס פון דער קהלה - פערוואלטונג, פרנסים און פיל חסידים.

* * *

דער נפטר איז געווען מורה־הוראה אין לאדז זייט 20 יאהר. ער איז געווען א זוהן פון אנגעזעה־ענעם סוחר ר׳ בנימין אליעזר יוסטמאן, א ברוד־ער פון פיליצער רבי׳ן, און אנ׳איידעם פון פארי־סאווער רבי. דער נפטר איז געווען א גרויסער למדן און האט זיך אויסגעצייכענט מיט זיינע מדות טובות.

ת׳נ׳צ׳ב׳ה.

כעמיש-באקטעריאלאגישע לאבאראטאריע
מאגיסטער נ. שאץ
פעטריקאווער 37, 2. שט., פראנט.
אנאליזען פון קאל, אורין, לייכען א. אז. וו.
אורין=אנאליז – 4 זל.

Dr. MED. J. BETTE
ספעציאל-ארצט פאר אינערליכע-און קינדער-קראנקה.
פיעטריקאווער 6, טעל. 44=95.
צוריקגעקעהרט.
נעמט אן פון 8 ביז 11 און פון 4 ביז 6 אווענד

פאלקס=אוניווערזיטעט ביי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע.

מארגען, שבת, 8 אווענד—2 פארלעזונגען:

א) לאקאל פון צענטר. יוד. האנדווערקער פערבאנד (פאלודנ. 4)—מאג. ז. שטרויך—„געשיכטע פון ציוניזם״

ב) „ „ „בני־ציון״ (רזשגאווסקא 7) – ה׳ מ. לימאן: „11 יאהר באלפור=דעקלאראציע״.

איינגאנג פריי!

בעמערקונג: די 3־טע פארלעזונג פון ד״ר פרענקעל וועגען העברעאישע דיכטונג, ווערט צוליב דער אבוועזענהייט פון פרעלעגענט, אבגעלעגט אויף דעם קומענדיגען שבת.

די נאהענטסטע פארלעזונגען:

זונטאג, ד. 4/11, 8 אווענד, לאקאל פון דער ציוניסט. ארגאניזאציע—רעד. י. אוגער: „10 יאהר יודישע פאליטיק אין א״י״

„ „ „ 5 נאכמ. „ „סיני״ (גלובנא 62) א. לובאשיצקי: יוד. געשיכטע

פון פאלקס-אוניווערזיטעט ביי דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע.

אין משך פון פערגאַנגענעם חודש אָקטאָבער (אָנגעהויבען פון 10[13]) זענען איינגעאָרדענט געוואָרען בס״ה 16 פאָרלעזונגען אויף פערשידענע טעמעס און אין פערשידענע לאָקאַלען. אין די פאָרלעזונגען האָבען זיך בעטיילינט פאָלגענדע פרעלעגענטען: רעפ. ד״ר ראָזענבלאַט, ד״ר פרענקעל, א. לובאשיצקי, מ. לימאַן, ד״ר פעלדמאַן. י. הערשקאָוויטש, מאַג. שטראָוך, ד״ר א. ש. קאַמיעניעצקי און דיר. פערלמאַן. אויסער אַ גאַנצער רייה פון בעזונדערע פאָרלעזונגען זענען פאָרגעקומען ציקלען איבער: געשיכטע פון דער העברעאישער ריכטונג (ד״ר פרענקעל), יודישע געשיכטע (לובאשיצקי), פאַלעסטינאָגראַפיע (ד״ר קאַמיעניעצקי).

אויפ׳ן חודש נאָוועמבער זענען פאָרגעזעהען פאָרלעזונגען פון רעד. אונגער, ד״ר פרענקעל, ה׳ לובאשיצקי, ד״ר לעווין, מאַג. שטראָוך. ד״ר פאָלעק, ה׳ לימאַן, ד״ר פעלדמאַן, ד״ר ראַוויטש, מ. קארא, דיר. פערלמאַן, מ. טעפּעלהאָף, מאַג. געליבטער, רעפ. ד״ר ראָזענבלאַט. א. א.

מאָרגען, שבת, 8 אָוענד, קומען פאָר צוויי פאָרלעזונגען: אין לאָקאַל פון צענטר. יוד. האַנדווערקער-פערבאַנד (פּאָלודניאָוואַ 4) — מאַג. ז. שטראָוך וועגען דער געשיכטע פון ציוניזם און אין „בנר-ציון״ אויף רושנאָווסקאַ 7 — ה׳ לימאַן אויף ד. ט.: „11 יאָהר באַלפור-דעקלאַראַציע״. די פאָרלעזונג פון ד״ר פרענקעל איבער דער העברעאישער פּאָעזיע, וואָס האָט געזאָלט פאָרקומען מאָרגען, נאָכמיטאָג איז צוליב׳ן אָפּרייזען פון פרעלעגענט אָפּגעלענט געוואָרען. דער אַריינגאַנג צו אַלע פאָרלעזונגען איז פריי.

זונטאָג, 8 אָוענד קומט פאָר אין לאָקאַל פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע די ערשטע פאָרלעזונג פון רעד. אונגער פון זעהר אינטערעסאַנטען פאָרלעזונגס-ציקל: „10 יאָהר יודישע פּאָליטיק אין ארץ-ישראל״. 5 נאָכמ. וועט ה׳ לובאשיצקי האַלטען די צווייטע פאָרלעזונג אין „סיני״ אויף גלובנא 62, וועגען יודישער געשיכטע.

די מאָרגענדיגע באַלפור-פייערונג אין „אהל-עקב״.

מאָרגען, שבת פריה ביים דאַווענען קומט פאָר אַ בעזונדערע פייערונג אין דער ציוניסטישער שוהל „אהל יעקב״ לכבוד דעם יאָהר-טאָג פון דער באַלפור-דעקלאַראַציע. דער חזן מיט׳ן כאָר וועלען זינגען ספּעציעלע קאַפּיטלעך תהילים און ה׳ א. לובאשיצקי וועט האַלטען אַ רעדע וועגען דער היסטאָרישער געשעהעניש.

גמילת חסדים קאַסע ביי דער ווילקער שוהל.

ביי דער ווילקער-שוהל (זאַכאָדניע 56) ווערט געשאַפען אַ אָהנפּראָצענטיגע גמילת-חסדים-קאַסע פאַר די מתפּללים. די גרינדער האָבען שוין צו־זאַמענגעקליבען אַ פּאָר טויזענד זלאָטעס און לע־גאַליזירט דעם סטאַטוט. די טעג וועט פאָרקומען די גרינדונגס-פערזאַמלונג.

אַ מאַן שטעכט זיין פרוי.

(2) אויף פּאָלודניאָוואַ 58 וואוינט דאָס פּאָר־פאָלק ביעלאָווסקי, ביי וועלכע עס זענען פאָרגעקומען זעהר אָפטע מחלוקת. נעכטען איז אויך געקומען צו אַזאַ מחלוקה און בעת דער גרעסטער אויפרע־גונג האָט מיעלאָווסקי געכאַפּט אַ מעסער און עס אַריינגעשטאָכען זיין פרוי אסתר אין דער פּלייצע. אויפ׳ן געשריי פון דער פערוואונדעטער זענען זיך צוזאַמענגעלאָפען די שכנים, וועלכע האָבען געטראָ־פען אסתר ביעלאָווסקא אַ פערוואונדעטע, די פּאָ־גאָטאָוויע האָט דער פערוואונדעטער ערטיילט הילף מיט דעם בעסטיאַלישען מאַן האָט זיך בעשעפטיגט די פּאָליציי.

די לעצטע בילדער-אויסשטעלונג אין „הזמיר״.

די לעצטע בילדער-אויסשטעלונג אין „הזמיר״ וואָס איז אָפען געווען אַ גאַנצען חודש בעווייזט אַז אין לאָדז הערט מען נישט אויף קינסטלעריש צו שאַפען, נישט קוקענדיג אויף דער אומגינסטיגער סביבה פאַר דער קונסט.

רעפּרעזענטירט האָבען זיך בסך הכל פיער יונגע קינסטלער.

דער רייכסטער, און אין דער טעכניק פאָראויסגעגאַנגענער איז אָהן צווייפעל י. מיטלער. זיינע פיינע צייכנונגען, און די קרעפטיגע אָנשפּיעל פון ליכט און פאַרבען זוניגע פּעיזאַזשען, זאָגען עדות וועגען אַ קרעפטיגען אומדורכשניטליכען טאַ־לאַנט. שטאַרק איז מיטלער אויך אין קאָמפּאָזיציע, וואו ער פיהרט אונז אַריין אין מהות פון וועלישע ראַנגלענישען און מענשליכער אָנגעוועהטאָנקייט. בעזונדערס אין „ליד פון צער״: אַ מאַן שפּילט אויף אַ ציהה־האַרמאָניע אַ קראַמפּ פון אַ שטימע, וואָס קען נישט אַרויסשרייען פון זיך זיין אומדערטרעגליכען וועה צו דער וועלט. ווייטער אַ פּאָר בילדער פון יודישע יונגלעך מיט דעם שטילען צער פון דורות אין די אויגען, אויטאָ-פּאָרטרעטען, וואָס דערצעהלען פון אינערליכע קאַמפען א. א. וו.

דער צווייטער — י. קאָוונער, אַ פיל-צוזאָגענ־דער מאָהלער מיט אַ שטאַרקער נייגונג צו רעאַליזם, ער ליבט בעזונדערס דאָס פעסטע, שטאַרקע און מיידט אויס ניואַנסען, שטימונגען און אומקלאָרקייט מאָהלט גערן דעם שפּיל פון מוסקולען פון געזונדע נאַקעטע קערפּערס, די רויהע, מיט געזונדקייט אַ־טעמדיגע פּנים׳ער פון אַרבייטער. נאָהענט, זעהט זיך אויס איז איהם אַלעס, וואָס איז רעאל און ממשיותדיג. דער ברייטער פּענזעל-שטריך, זיין אויס געהאַלטענער טאָן און די בעאַרבייטונג פון די סוז־זשעטען וויזען, אַז י. קאָוונער האָט פאַר זיך אַ צוקונפט.

גאָטליב׳ס בילדער טראָגען אונז איבער אין די וועלטען פון אָרימע און בע׳עולטע איינגעקוליעטע הונגער-געשטאַלטען, אָפּגעריסענע. נישט-דרייסטע, וואָס אָט רוקט זיך בעטען זיי אונז איבער פאַרוואָס זיי לעבען אויף דער וועלט. אָפּגעריסענע, אָפּגעשלי־סענע קינדער, וואָס האַלטען זיך ביי די הענד, וואַסער-טרעגער, וואָס שלעפּען זיך אַזוי ווי ס׳וואָלט זיי דעם איינענעם געלד שווער געווען צו דערטראָ־גען א. אַז. וו.

די אַלע דרימלענדיגע, שלאָפענדיגע צובראָ־כענע, אין שמאַטעס איינגעהילטע געשטאַלטען, וועל־כע ער ברענגט אָפט נאָר מיט אַ פּאָר שטריכען אַרויס, רעדען וועגען נויט, היימלאָזיגקייט און עלענד.

גאָטליב גיט אונז נישט קיין טיפען, און כאַ־ראַקטעריען; מיר זעהען ביי איהם כמעט קיין פּנים׳ער נישט. זיינע שקיצען זענען תמיד וואַהרע, מיט אינ־טואיציע אויפגעכאַפּטע, צאַפּלונגען פון לעבען.

זעלמאַנס געמעלען און צייכנונגען פערראַטען אַן אָפּנייגונג צום רעאַליזם און אַ דראַנג צום סימ־באָלישען און מיסטעריעזען.

אין מאָלען און אין צייכענען איז ער נאָך זעהר ווייט פון רייפקייט. אָבער פאַר איהם עפענט די נשמה איהרע טיפענישען. זאָל ער זיך נאָר פערטיפען — און זי וועט פאַר איהם אפשר ענטפּלעקען בע־האַלטענע אוצרות.

לסוף מוז מען דערמאָהנען די עטליכע בילדער פון נאָר יונגען האַבער, וואָס זאָגען אונז זעהר פיל צו. ווער ווייסט, צי זיי נאָמען וועט נישט אַמאָל אָנגערופען ווערען צווישען די נעמען פון די בעסטע מאָלער?

א בלוטיגער צוזאַמענשטויס.

(2) נעכטען איז אויף קאָנסטאַנטינער גאַס פאָרגעקומען אַ צוזאַמענשטויס צווישען אַ טראַמ־וואי און אַנ׳אויטאָ. בעת׳ן צוזאַמענשטויס איז פער־וואונדעט געוואָרען יאַנינאַ מאַלינאָווסקאַ פון ראָ־גאַלאָנסקאַ 14.

פערגיפטעט פון גאַז.

(2) אויף ציגעל-גאַס 7 האָט זיך דער 68־יעהריגער מעקלער הערש ראַבינאָוויטש עהערנעכטען זיך געלעגט שלאָפען און האָט נישט געפיהלט, אַז ס׳געהט אַרויס דער גאַז פון דער לאָמפּ. אינדער־פריה, ווען די שטוב-מענשען זענען אַריינגעקומען אין שלאָף-צימער פון ראַבינאָוויטש האָבען זיי איהם געטראָפען אַ טויטען.

אויטאָ-אונגליק.

(—) נעכטען נאָכמיטאָג איז דער שאָפער פון וואָיעוואָדע אויס איינענעם ווילען אַוועקגעפאָהרען מיט׳ן וואָיעוואָדעס אויטאָ אויפ׳ן צמענטאַוש קיין וואַרשע, צוריקפאָהרענדיג מיט זיין פרוי און קינד האָט דער שאָפער אויף נאַפּיורקאָווסקאַ 174 איבער־געפאָהרען דעם 12־יעהריגען קאַזשימיעזש ניעוויאַ־דאָמסקי, דאָס קינד איז פערוואונדעט געוואָרען און די פּאָגאָטאָוויע האָט עס אָפּגעפיהרט אין אַנגאַ־כאַריאַ שפּיטאָל.

דער שאָפער האָט געוואָלט ענטלויפען, אָבער דער המון האָט אָנגעהויבען צו וואַרפען שטיינער און לייכט פערוואונדעט דעם שאָפער און זיין פרוי, ווי האָבען בעקומען הילף אין 14־טען קאָמיסאַריאַט.

דער וואָיעוואָדע, דערוויסענדיג זיך וועגען דער האַנדלונג פון זיין שאָפער, האָט איהם גלייך בע־פרייט פון פאָסטען און איהם איבערגעגעבען אין די הענד פון דער געריכטס-מאַכט.

אַ געשלעג אין אַ טאַנץ-זאַל.

(—) אויף פּאָלודניאָוואַ 10 געפינט זיך דער קליינער ענגלישער זאַל, דער זאַל געהער צו מ. פרידוואַלד און דאָרט איז איינגעאָרדענט געוואָרען אַ טאַנץ-זאַל.

נעכטען אין חנאַ-טאָג איז אין זאַל פאָרגע־קומען אַ טאַנץ-פערוויילונג, אין זאַל זענען אויך געקומען עטליכע שיכורים, וועלכע האָבען אָנגעהויבען צו מאַכען אַוואַנטורעס, דער איינענטימער פון זאַל און זיין פרוי האָבען געוואָלט בערוהיגען די שיכורים, ס׳איז אָבער ענטשטאַנען אַ געשלעג און בעת מעשה איז פרידוואַלד מיט זיין פרוי פערוואונדעט געוואָרען.

פון שוסטער-צעך.

דעם 20־טען אָקטאָבער ד. י. איז פאָרגעקומען אין פעראיינס-לאָקאַל זאַכאָדניאַ 66 די פייערליכע ערעפנונג פון שוסטער-צעך ביי דער אָנוועזענהייט פון רעגירונגס-פאָרשטעהער, ס׳זענען געוועהלט גע־וואָרען אַלס עלטסטער פון צעך ה׳ יוסף נעלבאַרד און אַלס פערטרעטער די ה״ה: י. שומאַכער און עמונאל היימאַן. ס׳זענען גלייכצייטיג פאָרגעקומען וואַהלען פון אַ פערוואַלטונג, רעוויזיר-קאָמיסיע און שידס-געריכט.

„בריסטאָל.

נעכטען איז פאָרגעקומען די ערעפנונג פון ווינטער-סעזאָן פון קאַפע רעסטאָראַן „בריסטאָל״ פּיעטריקאָווער 30. די אָנגאַזשירטע קאַפּעלע „סלאָוו־יאַנקאַ״, וועלכע שפּילט און זינגט שענע רוסישע לידער און ראָמאַנסען, האָט די צאָהלרייכע געסט זעהר גוט געוויילט מיט דעם שעהנעם שפּילען און זינגען און זענען זעהר שטאַרק אַפּלאָדירט געוואָרען.

טרויער-אַקאַדעמיעס אין לאָדז.

אין שייכות מיט׳ן טויט פון פּאָפּולערען אַר־בייטער-טוער ב. מיכאַלעוויטש אָרדענט איין דער לאָדזער קאָמיטעט פון „בונד״ צוויי גרויסע טרויער־אַקאַדעמיעס געווידמעט דאָס אָנדענקען פון פער־שטאָרבענעם. די ערשטע אַקאַדעמיע קומט פאָר שבת פאָרמיטאָג אין פילהאַרמאָניע זאַל און די צווייטע שבת נאָכמיטאָג אין ענגלישען זאַל.

אויף די ביידע אַקאַדעמיעס וועלען אַרויס־טרעטען אַ גאַנצע רייה נאָהענטע פריינד פון פער־שטאָרבענע, וועלכע האָבען מיטגעמאַכט מיט איהם געוויסע מאָמענטען פון זיין מערטירער־לעבען.

פון יודישען טעאַטער.

(—) דאָס יודישע טעאַטער אין פילהאַרמאָניע הויבט אָן פון היינט פרייטאָג צו שפּילען אָפּערעטעס. צו דער היינטיגער פּרעמיערע ווערט געגעבען די אָפּערעטע, וועלכע האָט שטאַרק אויסגענומען אין וואַרשאַ „חלומות פון ליבע״, אויסער דעם גאַנצען אַנסאַמבל מיט פרוי באָריסאָווא און ראַבינאָוויטש איז צו די אָפּערעטען אַנגאַזשירט געוואָרען די פּרי־מאַדאָנע נאַריאַ קאָרעני, שבת בייטאָג ווערט גע־שפּילט „די רומענישע חתונה״ אין דער ראָל פון זאַכאַר טרעט אַרויס קאָמפּאַניעיעץ.

ספּאָרט-בעוועגונג.

נעכטיגע רעזולטאַטען פון „ליגע״-מעטשען אין פּוילען.

וואַרשאַ, 1 (טעלעפאָניש)

„וואַרשאַוויאַנקאַ״—„ל.ק.ס.״ 5:0 (2:0)

לעמבערג, 1 (טעלעפאָניש)

„טשאַרני״—„קראַקאָוויאַ״ 3:4 (1:3)

„חשמונאי״—„שלאָנסק״ 0:3 (וואַלקאָווער)

„שלאָנסק״ האָט זיך צום מעטש נישט געשטעלט.

קראַקאָ, 1 (טעלעפאָניש)

„וויסלאַ״—„טוריסטען״ 0:5 (0:2)

קאַטאָוויץ, 1 (טעלעפאָניש)

„פּאָגאָן״—„וויקטאָריאַ״ (סאָסנאָוויץ) 0:3 (וואַלקאָווער)

וויקטאָריאַ״ איז צום מעטש נישט געקומען.

מעטש וועגען אַריבערגעהען אין דער „עקסטראַ-קלאַס״.

„חשמונאי״ (לאָדז) — „אַרלע״ (זגערזש) 0:4 (0:1).

מעלדונג.

יודישע רעליגיעזע אַרבייטער-פּאַרטיי „פּועלי אמוני ישראל״ לאָדז, זאַכאָדניאַ 66.

מוצש״ק ד. 3. נאָוועמבער קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאַל (זאַכאָדניע 66) 8 אָוענט אַ גרויסע בעריכטס-פערזאַמלונג. (אין צוזאַמענהאַנג מיט די פאָרגעקומענע פּא״י קאָנפערענץ) אַרויסטרעטען וועלען די ה, דעלעגאַטען: ווילבערשטיין פּרנס צע־דערבוים, פרידענבערג, רייטשער, ווילבערבערג, אַלט־מאַן, ווילבערבערג, נוסבוים, וואַלפיש און לעווין. איינגאַנג פריי.

2246

ביי מענשען, וועלכע זענען נידערגע־שלאָגען, אָפּגעשפּאַנט

און אומפעהיג צו דער אַרבייט, ווירקט דאָס ביטער־וואַסער פון

Franciszka Józefa

און שאַפט דאָס רענק און אַרבייטס-לוסט. פיהרענ־דע קליניקער האָבען בעוויזען, אַז דאָס נאַטירליכע ביטער וואַסער פון פראַנץ יאָזעף ווירקט אויך אויסגעצייכענט אויף גייסטיגע אַרבייטער, נערוועז־שוואַכע און פרויען.

צו בעקומען אין אַלע אַפּטייקען און סקלאַ־דען אַפּטעקישע.

פון דינסטאָג דעם 30 ביז מאָנטאג דעם 5 נאָוועמבער איינשל. = גרויסער פראַכטפולער פּראָגראַם!

דאָס טאָג-בוך פון זיין עקסצעלענץ

גרויסער שאַמפּאַניער פּאַרס, וואָס אילוסטרירט די פּיקאַנטע געהיימניש פון איינעם פון די הערשענדע אייראָפּעאישע הויפען.

אין די הויפּט-ראָלען: Olga Czechowa i Willi Fritsch

LEE HARRY און אַנדערע.

דער נעכסטער פּראָגראַם: „די דאַמע מיט דעם וועלט-רעקאָרד״ אין דער הויפּט-ראָלע:

קינאָ
ביים קאָאָפּעראַטיוו פון מלובה קאָמונאַלע און געזעלשאַפט-ליכע בעאַמטע
40 שיענקעוויטשאַ 40
אָנהויב אין געוו. טעג 3.30 נאָכמיטאָג שבת, זונטאָג און יום-טוב 2 נאָכמיטאָג לעצטער סעאַנס 9.30 אַ זייגער אָוונד.
אויפ׳ן 1-טען סעאַנס פרייזען פערקלענערט

היינט פּרעמיערע! גרויס מייסטערווערק, רעזשי: לוביטש, לויט דער בעריהמטער ערצעהלונג פון OSKAR WILDE

דער פעכער פון Lady Windermere

מיט׳ן אָנטייל פון Ronald Colman און דער בעריהמטער May Mac Avoy

אויפ׳ן ערשטען סעאַנס זענען אַלע פּלעצער צו 50 גראָשען. אָנהויב 4 אַ זייגער נאָכמיטאָג, שבת און זונטאָג — 12 אַ זייגער.

קינאָ-טעאַטער „PALACE״ Piotrkowska 108.

היינט אונגעוועהנליכער פּראָגראַם! גרויסע וועלט-אַטראַקציע! היינט אונגעוועהנליכער פּראָגראַם!

„דער טייוועל פון גאָלד-גרובען״

מעכטיגע סענסאַציאָנעלע קאָווּבאָי-דראַמע מיט׳ן אָנטייל פון קעניג פון דער פּרעריע — דער בעצוואונגער פון ווילדען מערב, דער דרייסטער קאָווּבאָי RICHARD ARLEN

אויסערן פּראָגראַם: אַמעריקאַנער קאָמעדיע אין 2 אַקטען.

CZARY
אָנהויב פון די סעאַנסען 4 נאָכמ. שבת און זונטאָג 12 נאָכמ. אויפ׳ן 1-טן סעאַנס זענען אַלע פּלעצער צו 50 גראָשען

די עלטסטע פירמע אין לאדז! — די עלטסטע פירמע אין לאדז!

הורט- און דעטייל-פערקויף!

BERNARD DOBRZYŃSKI S-cy

PIOTRKOWSKA № 10, telefon 18-84

עמפפעהלט: זיידען=ווארען ווי אויך אויף זיידענע יוביצעס און קאפאטעס געלעגענהייטליך ביליג
אין אלע גאטונגען פלוש, אטלאס, וועלוועט א. אז. וו. האנד=געמאהלטע זיידענע טיכער און שאלען.

ספעציעלע טריקאטאזשען=אפטיילונג דאמען=קאסטיומען, פולאווערס, קינדער=קאסטיומלעך, זיידענע וועסטען, רייטוזען א.אז.וו.

בעמערקונג: פערקויף אויף זעהר גינסטיגע בעדינגונגען!!!

פאר מיטגלידער פון געזעלשאפטען, וועלכע געפינען זיך מיט אונז אין קאנטאקט ספעציעל-גינסטיגע בעדינגונגען. אינפארמאציעס ערטיילן מיר אליין, אדער די סעקרעטארן פון פעראיינען און געזעלשאפטען.

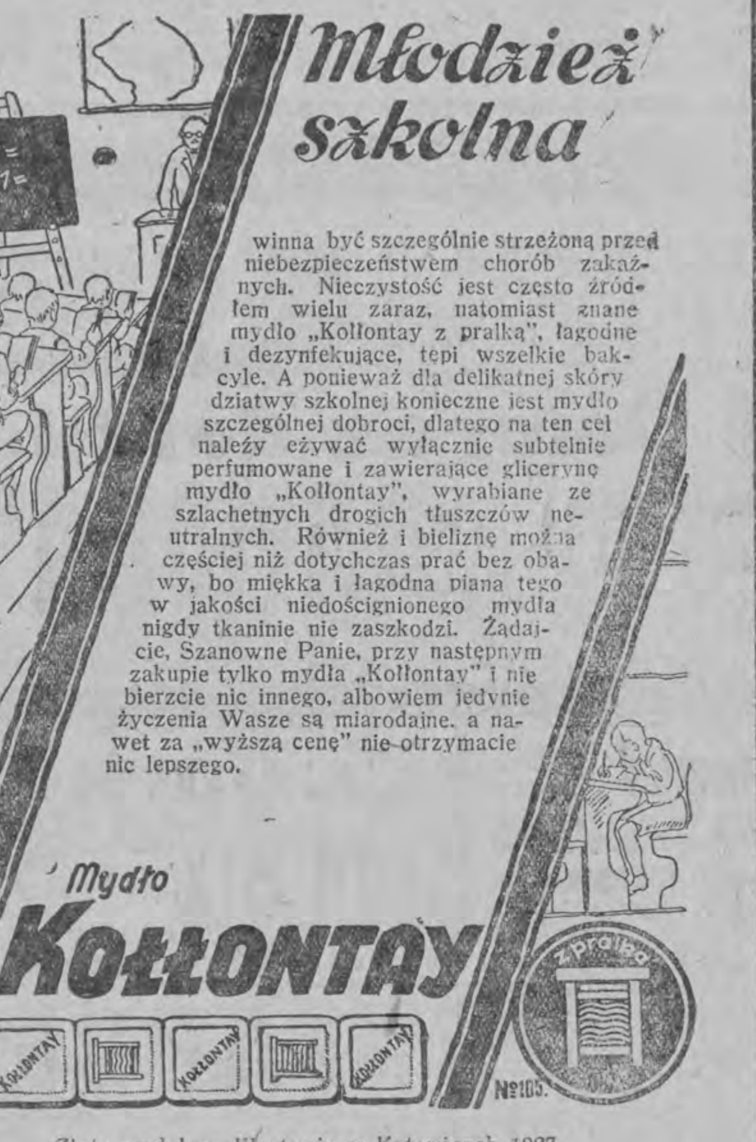

Złoty medal na Wystawie w Katowicach 1927.
Zastępca: S. B. Redlic, Łódź, Pomorska 19.

ארוהיג לעבען איז רייכטום

פערזיכערט איך א לאטעריע=לאס פון דער גליקליכער קאלעקטור

טעלעפאן 7=87 **42 B. WEINBERG, Łódź 42** טעלעפאן 7=87

פיעטריקאווער

פראביר, און דאס גליק וועט דיר שמייכלען!

שנעל=לאסט=אויטאמאבילען

זענען מעגליך נאר אויף די פערפולקאמסטע 6 צילינדראווע אונטער=טיילען

G. M. C. (General Motors Trucks)

ספעציעלער טיפ פון אונטערטיילען אויף **אויטאבוסען** (20, 30, 40 פערזאן)

אנקוקען און אינפארמאציעס:

SP. AKC. ODDZ. w ŁODZI KILIŃSKIEGO 70, TEL. 172 **„ELIBOR"** בעפולמעכטיגטע פארטרעטונג אויף דער לאדזשער וואיעוואדזטווע:

א פאסטען מיט א גוטע פענסיע

קענען קריגען מענער און דאמען נאר דאן ווען איהר גייט עלעגאנט געקליידערט און די הויפט-זאך איז אויב דער היט איז אין ארדנונג, דעריבער רעקאמענדיר איך אייך אלע געערטע הערן און דאמען אויב איהר ווילט קויפען די בייעסטע מאדע היטען זאלט איהר אייך ווענדען נאר צו דער לאנג עקזיסטירנדער פירמע, וואס דארט קריגט מען א גרויסען אויסוואהל פון אלע סארטען מענער און דאמען היטען, גלייכצייטיג ווערט דארטען אנגענומען צום איבערפאסאנירען מענער און דאמען היטען פון גאר אלט אויף גענצליך ניי, רעעלע בעהאנדלונג און פינקטליך ערלעדיקט. געדענקט דעם אדרעס: זגערזשער 20 אדער לוט. מודזקא 2. ביי

פערדער.

אויף ראטעס!!!

אייבער-העמדער

און נאכט=העמדער

פון פאפעליז, זעפיר און אנדערע שטאפען צו בעקומען אין דער ערשטקלאסיגער פראצאווניע פון

J. WOROBIEJCZYK

41. KILINSKIEGO 41

גערעדענקט איינמאל פאר אלעמאל!
נאר טעל. 36=69

Szybka Pomoc Krawiecka

ul. PIOTRKOWSKA 110 (אין הויף)

אייפפרישען אנצוג זל. 2.80 א קלייד 2,60 מיט'ן אפנעהמען און אפשיקען. פארבען, כעמיש-יאשען, רעפעראטורען, איבערארבייטונגען און קינסטליך-צערצווען. אלץ ווערט אויסגעפערטיגט אין א קורצער צייט. אויף יעדען טעלעפ. פערלאנג שיק איך ארויס שיק-יינגע

דער אנשטאלט איז טעטיג פון 5 פריה ביז 1 ביינאכט

לעטשניצע פון דאקטוירים ספעציאליסטען

פון ערצטליך-דענטיסטישער קאבינעט

זגיערסקא 17 טעל. 16-33.

ד"ר ראקאווסקי	נאז האלז, אויערן קר.	10—11 2—3, 6—7
ד"ר רוזשאנער	הויט און גשלעכט קר.	10—11 1—2
ד"ר גאלדשטיין-	אינערן-קראנקהייטען	1—2, 7—8
פאלאק		
ד"ר יוסטמאן	נערוועץ קראנקהייטען	12—2
ד"ר ראזענצווייג	קינדער-קראנקהייטען	10—12 4—5
ד"ר פאפיערני	ארויען און געבורטס-הילף	1-11½ 5—6
ד"ר קאנטאר	כירורגישע-קראנקהייטען, 4-5 נאכ.	1—2
ד"ר ווינבערג	אויג, הערץ, לונגען-קר.	11-1 ½5—7
ד"ר סטופל	רענטגען	10—12 4—6
א. גראדזענסקי	צאהן-ארצט	3—7
ג. רעזעס	צאהן-ארצט	9—2

צאהן-אנדהאלטונג, פלאמבירונגען, קראנען, פראטעזען א. א. וו. פון דער לעטשניצע איז געעפענט געווארען

א רענטגען-אינסטיטוט

היילונג פון הויט קראנקהייטען פון קאפ (פארך) מיט רענטגענשטראהלען, פער בעשטראהלונג און דארכלייכטונג, קווארץ-לאמפע, דיאטערמיע, עלעקטראליזאציע, עלעקטרישע באדען. א קורס פאר שוועסטער. אינפעקציע נעגען פאקען (שפראצעווען) פון 4—6 נאכמ.

די לעטשניצע איז אויך אפען זונטאג.

וויזיט אין דער שטאט.

ערצטליך-קאסמעטיש. קאבינעט

פרל. ס. מארקוס נעהמט אן פון 5—7 אווענט

דיפלאמירט פון מאנע-לעהרער

I. DĘBIŃSKI

זאכאדניא 53

טאנץ=שולע

לערנט אויס אין פערלויף פון 4 וואכען די נייעסטע טענץ אהן אונטערשיד פון פעהיגקייטען.

קורס 12 זל.

גינסטיגע בעדינגונגען! איינשרייבונגען און אינפארמאציעס טעגליך פון 7—10 אוו

א צימער.

פאר צוויי יונגעלייט אין פון זאפארט אפצוגעבען ביי ווינשטאק קאמיענא 9.

אנ'ארט צו שלאפען

פאר צוויי אנשטענדיגע יונגעלייט פולנאצנא 1, וו. 8. זאבל

2 נאדעל=מאשין צו טאמבארירען לינץ עקארט ווי אויך א מאשין צו אזשור-קירען זינגערס אין בעסטען צושטאנד צו פערקויפען פיעטריקאווער 42 ביי א. לעווקאוויטש.

לעכער

מאשינאווא

ווערען אנגענומען אויסצו-נייהען צו ביליגע פרייזען ביי **ג. נארדמאן** 29 צעגעלניאנא 29

פערדשיד. שאפעס

און וואוינונגען אויף ליטא-מיערסקא גאס נעבען הער זגערזער צו פערמיטען. צו ערפאהרען גדאנסקא 8 ביי

שענמאן

א לערן=יונגעל

באלד געצאהלט ווערט געזוכט ביים מצבה-קריצער פראנצישקאנער 35

א טאפעצירער-געזעלען

ווערט געזוכט פאלודניאווא 10 ביים טאפעצירער ברעסלער.

א שניידערין

זוכט א פריוואט שטעל צו ארבייטען. צו ערפאהרען וואלבארסקא 31 ביים קאממאכער.

ווייסט און געדענקט!

אז 4 פאטאגראפיעס פאר 1.50 בעקומט איהר נאר אין די פאטא-ראפיע-אנשטאלט „סטודיא" פולנאצנא 29 (עק סאלנא)

בעמערקונג: פאס- און זעמט-ליכע דאקומענטען - פאטאגרא-פיעס אויף אויפ'ן ארט צו ו רטען. פערשרייבט די אדרעס.

עס ווערט געזוכט

א קירזשנער-

און

שניידער-געזעלן

צו בעשטענדיגע ארבייט אויפ'ן ארט ביי זילבערשאץ, גלובנא 41

א מאל'פיצירטע

שפולערין?

ווערט פון זאפארט געזוכט עווענטועל זוכט צו קויפען א 6-ווינדיגע שפול-מאשין ביי מילגראם 51 צעגעלניאנא 51

אנ'18-יעהריגער

יונגערמאן

זוכט א פאסטען אין א רעסטאראציע אדער דעליקאטעסען-געשעפט מעלדען אין אדמיניסטראציע פאר „אנשטענדיגער". 2191

בעקאנטמאכונג.

דערמיט מאך איך בעקאנט, אז דער בעוואוסטער כשר'ער

פענסיאנאט „לאנדאן"

אויף ווישניאווא גורא, ווילע קעמפקע איז איינגעריכטעט צום ווינטער-סעזאן און נעהמט שוין אן געסט צו מעסיגע פרייזען. סאלידע בעהאנדלונג. צו ערפאהרען ביי ליטערמאן, סאלנא 6, ס. איצקאוויטש, פאמארסקא 33

קימפעטארין — כירורגישע

קליניק

פון די דאקטוירים שארלאטא-אייגעראווא רייטלער-קוריאנסקא, מיכאל קאנטאר און י. בוים.

לאדז, אגראדאווא 10, טעל. 13-57

1-טע און 2-טע קלאס.

אמבולאטאריום.

פון קראנקהייטען פרויען-קראנקהייטען $1\frac{1}{2}$—$11\frac{1}{2}$.

LEKARZ DENTYSTA צאהן-ארצט

St. GELBERG

זאכאדניא 15, טעל. 08-31.

היילט גאנץ פערנאכלעסיגטע ציינער און מונד-קראנקהייטען אהן שמערצען, היילט מיט ליכט-בעשטראהלונג, ספעציעלער לאבאראטאריום פון קינסטליכע ציינער. נעהמט אן פון 9 פריה ביז 7 אווענט.

SPLENDID

היינט און פאלגענדע טעג! נייעסטער פילם פון דער פראדוקציע 1982\29

„ראבערט און בערטראנד"

אדער די צוויי גנבים

בילד אין 10 אקטען לויט דעם בעריהמטען ווערק פון RAEDER

אין דער הויפטראלע דער ליבלינג פון פובליקום HARRY LIEDTKE דער מענש מיט'ן שמייכעל

דאס בילד ווערט געזעהען מיט אזא פעראינטערעסירונג, אז 2 שעה פערשווינדען אזוי ווי א פערטעל שעה און דער צושויער פרעגט ביים ענדע מיט א פערדרוס: שוין?

אנהויב 4 א זייגער נאכמיטאג. מוזיקאלישע אילוסטראציע אונטער דער לייטונג פון ה' א. טשודנאווסקי. אנהויב 4 א זייגער נאכמיטאג.

שבת און זונטאג ביז 3 א זייגער נאכמ. זענען די פרייזען פון די פלעצער 50 גראשען און 1 זלאטי.

LUNA

היינט און פאלגענדע טעג! פייערליכע פרעמיערע! פערל פון היי-יעהריגען רעפערטואר. •• דאס ערשטע בילד פון די גרעסטע עקראן-שטערנס פון דער אמעריקאנער פראדוקציע UNITED ARTISTS •••••••• די גרעסטע און שענסטע ארטיסטין פון דער וועלט ••••••••

Dolores del Rio אין דער שעהנער פאעמע פון ליבע און אפפערונג א.נ.: Dolores del Rio

„RAMONA" (ווייסער אדלער) „RAMONA"

רעזשי פון בעריהמטען EDWIN CAREWE

יעדע סצענע פון דעם בילד איז א צערטליכקייט פאר'ן אויג, אלס איז אזוי טבעטל, אז אלעס ווערט פערוואנדלט אין א מוזיקאלישען ריטם. די אונפערגלייכליכע Dolores del Rio שפילט און בעגייסטערט דעם צושויער מיט איהר אונפערגלייכליכען טאלאנט. • גרויסער סימפאנישער ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון Teodor Ryder • אנהייב 4 א זייגער נאכמ.

Odeon פושעיאַז 2

היינט און פאלגענדע טעג! די נייעסטע פראדוקציע פון 1928/29

Wodewil גלובנא 1

LUCJANO ALBERTINI i VIVIAN GIBSON אין דער פרעכטיגער סאלאן-דראמע אין 10 אקטען א. נ.:

„די נאכט-פייגעל"

פרעכטיגע אויסשטאטונג! נאך נישט געזעהענע קאבארעט-אטראקציעס

בעמערקונג: דאס דאזיגע בילד ווערט דעמאנסטרירט אין ביידע קינאס „ODEON" און „WODEWIL"

Corso זיעלאנא 2

היינט און פאלגענדע טעג! ציזק פון TOM MIX

ציזק-דראמע אין דער הויפטראלע TOM MIX

אויסערן פראגראם: פארס.

APOLLO

היינט און פאלגענדע טעג! דער בעדייטענדסטער טראגיקער פון דער וועלט

CONRAD VEIDT

מיט'ן אנטייל פון ד' בעסטע קינא-שטערנס אין גרויסען פילם א.נ.:

דער מאן מיט א פערגאנגענהייט

מעכטיגע דראמע פון מענשליכע ליידענשאפטען. ∴ דער נעכסטער פראגראם: „די שקלאפין פון צארישען רנוט".

פערגרעסערטער סימפאנישער ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון צ. קאנטאר אנהויב אין געוו. טעג 4.30 נאכמיטאג. שבת, זונטאג און יום-טוב 1 א זייגער. פרייזען אויפ'ן 1-טען סעאנס פון 50 גר.

היינט און פאלגענדע טעג! רעוואלאציאנס-פילם פון די האכשטאפלערספערען

„טעכטער אין שידוכים"

(די מאראל פון סאלאן)

זיטען קאמעדיע-דראמע אין 10 אקטען. — קאנצערט-אנסאמבל פון פילם-שטערנס

דער נעכסטער פראגראם: „דאס שפיל פון דער ליידענשאפט"

קינא MIMOZA

178 קילינסקי 178.

אנהויב פינקטליך 5^{30} נאכמ., שבת 4 א זייגער נאכמ., זונטאג, 3 נאכמ.

מאשין-שטיקערינס און האנד-

ווערען געזוכט.

גארדינען-פאבריק: J. BER, Południowa 6

דער ווינטער-סעזאן קומט! די פעלץ-פארבעריי פון

Richard Schoenmann

GDAŃSKA 8, front 2 piętro

פון 10–1 און 2–7 נעמט מען אן צו פארבען: ביבער, פישאשערן, פאקען, קאראקול, סקינקס, וואשבערפעל, פוילענפעל, פיש, שאפעל קאנינפעל. סווערט געפארבט אין נאטירליכע פארבען אדער אנדערע. די פארב-ארבייטען ווערען פון א גוטען אויסלענדישן פאכמאן אויסגעפיהרט. מיר גאראנטירען פאר די דויערהאפטיגקייט. צוגענגליכע פרייזען. בעזונדערער ראבאט פאר פעלץ-גרויסהענדלער און קירזשנער.

שניידער-אטעליער, כעמישע וועשעריי און פארבעריי

זשעראמסקא 91 (פראנט נעוועלב)

Tu 63-30

„POGOTOWIE KRAWIECKIE" KIERSZA

אפען פון 5 פריה ביז 1 ביינאכט

פרישט איף

נארניטורען . צו — 3 זל.

קליידער . „ 2.80 „

פאלטענעס . „ — 3 „

איינשליסליך מיט אננעמען און אבשיקען.

פארבען, כעמיש וואשען, איבערווענדען, איבערמאכען, רעפאראציעס און קינסטליך פערצערעוען

די אלע פעראינטערעסירטע פון

ח. פאמעראנץ פון ראדאם

איבערהויפט די, וועלכע האבען וועקסלען מיט אנ'אונטערשריפט ז. פינקעלשטיין, ווערען געבעטען צו קומען זונטאג, דעם 4 נאוועמבער 4 א זייגער נאכמיטאג אויף אלעקסאנדריסקא 18 3-טען שטאק ביי הערן גאלד צוליב זייערע אייגענע אינטערעסען. מיט אכטונג א טייל פון די פעראינטערעסירטע

אכטונג סוחרים פון וועש-געשעפטן!

דערמיט מאך איך בעקאנט אז איך נעהם אן צו נייען קריטע מיט א שנעלער אויספערטיגונג און געדיכטען שטאך. רעיעלע און פינקטליכע אויספיהרונג.

הערשקאוויטש

ווסכאדניא 27, פראנט 1 שטאק.

Dr. ADAM

GROSGLIK

Al Kościuszki 27

tel. 51-78,

הויט און ווענערישע קראנקהייטען, רענטגען און ליכט-טהעראפיע. נעמט אן פון 4—7 אין אוונט

צורירגעקומען

אבאנעמענט-פרייז: פאר'ן טעקסט—15 גר. פרייטאג און ערב יו"ט 20 גר. אין דער זייט 7 שפאלטען; אין טעקסט—40 . . . [illegible] . . . 60 . . 4 . ; נאכ'ן טעקסט—1 . . 7 . . 15 . ; [illegible] 50 פרצ. טייערער. צווייט. 100 פרצ. טייערער. [illegible] 10 גר. א ווארט

אבאנעמענטס-פרייז: אין לאדז — 5 זל. א חודש מיט צושטעלען א היים; אויף דער פראווינץ — 6 זל. א חודש; אין אויסלאנד מיט 30 פרצ. טייערער. [illegible]

Za Wydawnictwo „Najer Folksblat", spółdz. z odpowiedz. udziałami: Ch. J. Brzustowski i D. Silberberg. Redaktor odpowiedzialny Ch. Kaufman.

Czcionkami i druk „Najer Folksblat" Piotrkowska 21.